

AHMED ÂRİF HİKMET BEYEFENDİ'NİN RUMELİ TANZİMAT MÜFETTİŞLİĞİ VE TEFTİŞ DEFTERİ

MAHİR AYDIN

A) RUMELİ TANZİMAT MÜFETTİŞLİĞİ

I) Tanzimat Teftişinin Sebebi

Tanzimat Fermânı'nın 3 Kasım 1839 tarihinde ilânından kısa bir süre sonra, fermânda yer alan maddelerin lâyıkiyle tatbikini temin için, muhasıllık merkezi olan kazâlar ile bunlara bağlı bulunan kazâ, kasaba ve köylerin teftişine ihtiyaç duyulmuştur. Zirâ, vergilerin tahsili, mahallî meselelerin halli, memleket meclislerinin tertibi ya da, emlâk ve nüfûs tahriri gibi mühim meseleler üzerinde, türlü güçlüklerle karşılaşmıştır. Halbuki bu konularla ilgili olarak, muhasıllara tâlimâtlar verildiği¹ ve müşirlere emirler gönderildiği² halde, bâzılarının, kendilerine havâle olunan vazifeyi tam mânâsıyla anlayamadıkları, maiyyet memûrlarıyla aralarında bir takım ihtilâflar meydana geldiği veya fermâna aykırı hareket ettikleri görülmüştür³.

Bu yüzden, Tanzimat'tan beklenen neticenin temini için, Rumeli ve Anadolu'da fermânın tatbik olduğu mahalleri teftiş etmek, gezdiği yerler hakkında lâyıkiyle mâlûmat toplamak ve serî bir şekilde geri dönmek üzere, birer müfettişin gönderilmesi kararlaştırılmıştır⁴. Böylece,

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Dâhiliyye (İD)*, nr. 251, 260.

² BOA, *Cevdet Dâhiliyye (CD)*, nr. 14521.

³ *İD*, nr. 603.

⁴ Fakat bu müfettişlerin, hangi mahalleri teftiş edecekleri, sarîh bir şekilde belirtilmemiştir. Bu konuda, ancak, Anadolu ve Rumeli'nin yedi kolunda bulunan ve fermanın tatbik olduğu mahallerden bahs edilmektedir. Mevzumuzla ilgisi bakımından, Rumeli'nin kollarını belirtmek gerekirse:

Sağkol— Vidin: Vize, Ahyolu, Varna, Babadağı, Silistre, Şumnu, Ruscuk, Niğbolu, Vidin, Plevne, İslimye.

Ortakol— Manastır: Çorlu, Edirne, Uzuncaabad-Hasköy, Zagra-i atik, Filibe, Samakov, Sofya, Niş, Radomir, Köstendil, Cumapazarı, Manastır, Kesriye, Avrathisarı, Menlik, Görice.

memleketin âsâyiş ve mâmûriyyetini, tebaanın huzûr ve refâhını temin etmek maksadıyla ilân edilen fermânın⁵, kazâlarda ne şekilde tatbikine çalışıldığına açığa çıkarılması ve bu meyânda, her bir mahalde karşılaşılan meselelerin, mümkün olduğu kadar halli düşünölmüştür. Buna mukabil ahâlinin de, haklarında gösterilen merhamet ve şefkatin kıymetini bilerek, hamiyet ve insaniyyetin de emrettiği şekilde, memleketlerinin imân için sadâkatle çalışılacakları ümid olunmuştur⁶.

II) Teftiş Heyeti

Tanzimat teftişinin kararlaştırılmasından sonra, konunun önemi ve nezâketinden dolayı, tahkik edebileceği mâlûmâtı zabta muktedir, dirâyet, kabiliyet, rütbe ve haysiyyet sâhibi olan birer memûrun gönderilmesi gerekli görölmüştür. Bunun üzerine, ulemâdan, sudûrdan ve Meclis-i ahkâm-ı adliyye âzâsından Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi'nin Rumeli cihetine, yine sudûrdan ve Meclis-i nâfia müftisi Çerkeşi Mehmed Efendi'nin de Anadolu tarafına tâyinleri, 28 Mart 1840 tarihinde⁷, tespit edilmiştir. Kendileri, böyle bir memûriyete lâik olma konusunda, diğer memûrların fevkinde bulunan her iki müfettiş, tâyinleri husûsundaki karar öğrendikleri zaman, teşekkür ederek, memnûniyet tezâhüründe bulunmuşlardır⁸. Diğer taraftan, Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye kâtibi Hacı İzzet Efendi ile Anadolu Mektupcusu Odası hulefâsında Süleyman Fâik Efendi, 9 Mayıs 1840 tarihinde, Ârif Hikmet Beyefendi'nin maiyyetine verilmişlerdir⁹.

Solkol— Yenişehir: Silivri, Tekfurdağı, Dimetoka, İpsala, Gelibolu, Gümölcine, Zihne, Serez, Selânik, Karaferye, Yenişehir, Tırhala, Ermiye (bk. *İD*, nr. 485, lef 1). Buna rağmen, biraz geç bir döneme âit olmakla birlikte, 3 Mayıs 1849 tarihli bir vesika ile Rumeli kıt'asında Tanzimat'a dâhil olan mahalleri de şu şekilde tespit edebiliyoruz: Silivri, Tekfurdağı, Gelibolu, Selânik, Üsküp, Drama, Serez, Tırhala, Kazâ-i erbaa, Edirne, Varna, Filibe, İslimye, Samakov, Köstendil ve Sofya (bk. BOA, Bâbiâli Evrak Odası, *Mektûbi-i Mühimme Kalemi*, nr. 57, lef 1).

⁵ Burada, Tanzimat Fermânı'nın ilan maksadı, "...mülk ü milletin âsâyiş-i hâl ü mâ'mûriyyet ve huzûr-ı bâl ü refâhiyyet esbâbını istihsâl..." ifâdesiyle, müfid ve muhtasar bir şekilde anlatılmaktadır (bk. *İD*, nr. 485).

⁶ BOA, *Hatt-ı hümayûn* (HH), nr. 58170; *İD*, nr. 485.

⁷ *İD*, nr. 485; HH, nr 58170.

⁸ *İD*, nr. HH, nr. 58170; Ahmed Lütüfî, *Tarih*, İstanbul 1302, IV, 101.

⁹ *İD*, nr. 1059, lef 7; *İD*, nr. 1111; *CD*, nr. 1526. Anadolu müfettişinin maiyyetinde de üç memur olması gerektiği halde (bk. *İD*, nr. 485; HH, nr. 57170), ancak, 26 Aralık 1840 tarihinde vazifelendirilen Mustafa Dâver Efendi'yi tespit edebildik (bk. *CD*, nr. 5016). Ayrıca, Çerkeşi Mehmed Efendi Çanakkale civârında vefât edince, müderrisinden, Meclis-i umûr-ı nâfia müftisi Ârif Hilmi Efendi, aynı miktarda maaş ile, 24 Kasım 1840 tarihinde Anadolu müfettişi tâyin olunacaktır (bk. *İD*, nr. 1248).

Her iki cihete tâyin olunan müfettişler, memuriyetleri esnâsında, ahâlden hizmet veyâ herhangi bir şey almayıp, *bir sudan başka*, hâne kirâsı, hayvan bahâsı ve yiyecek parası gibi, az ya da çok, bütün masraflarını bizzat karşılayacaklarından, kendilerine, hiç bir şekilde sıkıntı çektirmeyecek derecede tahsisat verilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat, diğer taşra memuriyetleri gibi, her ikisine birden aynı derecede ve toptan harcırah verilse, Çerkeşî Mehmed Efendi'nin gezeceği mahallerin çok ve dolayısıyla masraflarının fazlalığı yüzünden, mağdur olacağı, Ârif Hikmet Beyefendi'ye ondan noksan verilse, rütbelerinin eşitliği sebebiyle, bu defa onun mahzun kalacağı düşüncesiyle, sefer hazırlıkları için önce her ikisine birer miktar harcırah verilmesi ve diğer masrafları için de, bir derecede maaş tahsisi münâsip görülmüştür. Böylece, memuriyet süresi uzasa bile maaş devam edeceğinden, Çerkeşî Mehmed Efendi'nin mağduriyetine mâni olunmuştur. Netice itibâriyle, müfettişlerin her birine 75.000 kuruş harcırah ile, ilki peşin ve hareketleri gününden muteber olmak üzere, 25.000 kuruş maaş verilirken, önceki memuriyetlerinden kalan maaşları da, hânelerinin idâresi için uhdelerinde bırakılmıştır¹⁰.

Ayrıca, maiyetteki kâtiplerin yol ve sâir masraflarının, müfettişler tarafından karşılanması gerektiği halde, sefer hazırlıkları için birer miktar harcırah ile gezdikleri mahallerde cep harçlığı olarak harcayabilmeleri için, biraz maaş tahsisi münâsip görülmüştür¹¹.

Diğer taraftan müfettişlere, Tanzimat Fermânı'nın, cezâ kanunnâmesinin ve taşradaki şer'îye, zabtiye ve mâliye memurlarına gönderilen tâlimatın birer matbû nüshaları ile, teftişinin nasıl yapılması gerektiğine dâir kâleme alınan bir de talimatnâme verilmiştir¹².

III) Rumeli Teftişinin Cereyânı

Maiyyetindeki memurlar ile birlikte, 28 Mayıs 1840 tarihinde İstanbul'dan hareket eden Ârif Hikmet Beyefendi¹³, varlığı beldenin ileri gelen-

¹⁰ *İD*, nr. 509, 1248.

¹¹ *İD*, nr. 509. Bu meyanda, Süleyman Fâik Efendi'ye 5.000 kuruş harcırah ve 1.500 kuruş maaş (bk. *CD*, nr. 1526), Mustafa Dâver Efendi'ye de 6.000 kuruş harcırah ve 4.000 kuruş maaş (bk. *CD*, nr. 5016) verildiğini görüyoruz.

¹² *İD*, nr. 603. Bu tâlimatnâmenin metni, makalemizin sonunda yer almaktadır.

¹³ Ârif Hikmet Beyefendi'nin İstanbul'dan hareket tarihini, kayıtlarda açık bir şekilde bulamıyoruz. Fakat, teftiş ile ilgili olarak ilk defa 14 Haziran 1840 tarihinde gönderdiği tahririnde, Edirne'ye 8-10 gün kadar önce, bir Pazar günü ve İstanbul'dan ayrılışının 11. günü geldiğini bildirmektedir (bk. *BOA, İrâde Meclis-i vâlâ -İMV-*, nr. 80, lef 3). 14 Haziran 1840,

leri tarafından karşılanmak, ücretini kendisinin ödediği¹⁴ münâsib bir mi-sâfirhânedede bir kaç gece kalmak¹⁵, Tanzimat Fermânı'nı tavzihan yanına aldığı fermânı¹⁶, o mahallin hâkim, muhassıl, müfti, meclis âzâsı, vücûh, müslim ve reyâsından müteşekkil bir topluluk huzûrunda okutup, mahkeme sicilline kaydettirmek¹⁷, ahâlinin, Tanzimat'a veyâ herhangi bir konuya dâir sordukları sualleri cevaplandırmak¹⁸, o mahallin meclisini ve daha önce seçimle tespit olunan âzâlarını görmek, tabya, kışla, anbar ve hastahâne gibi mevkilere nezâret etmek¹⁹, mahallî memurlar ve köylüler ile mülâkatlarda bulunup²⁰, imkân dâhilinde olan ihtilâflarını halletmek, halledemediklerini de, kendilerine mülâyim cevaplar verip, İstanbul'a arz etmek sûretiyle, takriben bir senelik zaman zarfında, zayıf bünyesine rağmen²¹, Rumeli kıtasını dolaşmıştır²².

Bu teftiş süresince Ârif Hikmet Beyefendi'nin, kılavuzlarla hareket ettiği, köylülerin kendisine yardımcı olduğunu²³, İstanbul ile haberleştiği-

Pazar günüdür ve bu tarihten 8-10 gün önceki ilk Pazar ise, 7 Haziran'a tesâdüf etmektedir. 7 Haziran da dâhil olmak üzere, geriye doğru tespit olunan 11. gün, diğer bir ifade ile 28 Mayıs 1840 Perşembe, Rumeli müfettişinin İstanbul'dan ayrılış tarihi olsa gerektir.

¹⁴ Kirâ bedelinin, Pravadi muhassıl vekili Âyân Ömer Ağazâde'nin konağı için 40 kuruş olarak ödediğini görüyoruz [bk. Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi, *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 5/a, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, TY, nr 2466. Tanzimat teftişi esnâsında bizzat Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi tarafından kaleme alınan bu defterin tarafımızdan neşredileceği, daha önce ihbâr olunmuş idi (bk. Mahir Aydın, "Şeyhülislam Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi", *Belleter*, LIV/209 (1990), 251). Bu vesile ile, hem meseleye teferrûat veçhesi kazandırmak, hem de sözümüzü yerine getirmek için, üslûp, tahrir ve varak tertibindeki intizamıza rağmen, Rumeli Teftiş Defteri'ni makalemizle birlikte yayınlıyoruz.

¹⁵ *İD*, nr. 1059. Teftiş heyeti, 34 gece (21 Zilhicce 1256-25 Muharrem 1257) ile, en fazla Vidin'de kalmıştır (bk. *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 42/a).

¹⁶ Bu fermânın metni için bk. Reşat Kaynar, *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*, Ankara 1985, s. 180-184.

¹⁷ *İD*, nr. 1059, lef 2, 5.

¹⁸ *İMV*, nr. 80, lef 3.

¹⁹ *İD*, nr. 1059, lef 5; *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 6/a, 21/a.

²⁰ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 21/a, 22/b.

²¹ *İD*, nr. 1059, lef 2.

²² Bu teftişin, daha ziyâde Bulgaristan toprakları üzerinde cereyân ettiğine şahit oluyoruz. Arnavudluk'ta ise, Tanzimat'ın ileride tabiki düşünöldüğü için, Üsküp nazırn Hıfzı Paşa, Yakova mütesellimi Abdurrahman Paşa ve İvranyalı Hüseyin Paşa gibi, devlete sâdik Arnavud paşalar İstanbul'a dâvet edilerek, bu mesele hakkında, kendileriyle fikir teâtisinde bulunulmuştur (bk. *İD*, nr. 727).

²³ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 36/a.

ni²⁴, gece fırtınaya tutulup yolu kaybettiğini²⁵, hava muhâlefeti yüzünden at arabasının kullanılmadığı durumda, belde muhassılının kızıağı ile yola devam ettiğini²⁶, ahâlinin işinden gücünden kalmaması için, fermânın okunuşunu bir sonraki güne bıraktığını²⁷, köylülerle sohbet edip, ihtilâflarını halle çalıştığını²⁸, belde eşrâfı tarafından tertiplenen ziyâfete davet olunduğunu²⁹, isyân hareketi yüzünden Vidin'de 22 gün ikamete mecbûr kaldığını³⁰ ve fazla gezmekten dolayı hâsıl olan ızdırâbı dindirmek için, ayaklarını gece sıcak suya koyduğunu³¹ da görüyoruz.

Burada, hem teftişin cereyânına dâir küçük bir kısmı, hem de yapılan bir merâsimi aksettirebilmek maksadıyla, Vidin'e âit şu mâlûmâtı vermek istiyoruz:

13 Şubat 1841 Cumartesi akşam ezânından sonra Vidin'e varan heyet, daha önce kirâlanan hâneye nüzûl etmiş ve Ârif Hikmet Beyefendi, kendisini ziyârete gelen nâib Nazif Molla ve bâzı meclis âzâsı ile bir süre mülâkatta bulunmuştur. Mülâkat esnâsında fermânın okunması bahsine gelince, meclis odasının önündeki mahallin müsâit olduğu ve Pazar günü öğleden sonra orada okunmasının münâsip olacağı hususunda mutâbakata varılmıştır. Fakat ertesi sabah, Ârif Hikmet Beyefendi'nin ziyâretine gelen müşir paşa *"Bu gün havâ hayli muhâlifdir. Huzzâr berd ü berfden meşakkat çekmesünler. Yârına te'hîri münâsib zann ederim"* diyerek, karlı ve soğuk bir havada, ahâlinin bekletilmesine rızâsının bulunmadığını bildirmiştir. Ârif Hikmet Beyefendi ise, bu teklifi derhal kabul etmiş ve alınan karar ahâliye bildirilmiştir.

Ertesi gün misafirhânedan çıkmak üzere iken, müşir paşanın bir alay tertip etmek isteğini öğrenen Ârif Hikmet Beyefendi *"Bu kâ'ideyi aslâ icrâ etdirmedik. Şimdi bu tarafda icrâ olursa, ilerüye sirâyet edüp, dâîlerine mûcib-i meşakkat ve külfet olacağına mebnî, bu husûsu terk buyurmalarını ricâ ederim"* cevâbını vermiş ve böyle bir merâsim tertibinden vazgeçilmiştir. Ahâlinin hâzır oldukları haberi gelince de, maiyetiyle birlikte toplantı mahalline gitmiştir. Müşir paşa teftiş heyetini görünce, merdivenden aşağı inip onları

²⁴ İD, nr. 1059, lef 5.

²⁵ Rumeli Teftiş Defteri, vr. 24/a.

²⁶ Rumeli Teftiş Defteri, vr. 38/a.

²⁷ Rumeli Teftiş Defteri, vr. 22/b.

²⁸ İD, nr. 1059, lef 2.

²⁹ Rumeli Teftiş Defteri, vr. 12/a.

³⁰ İD, nr. 1059, lef 7.

³¹ Rumeli Teftiş Defteri, vr. 21/a.

karşılmak isterken, Ârif Hikmet Beyefendi daha erken davranıp, merdivenin başında kendisine yetişmiştir. Meclis odasının önünde, paşa, müfettişi takdime çalışmış ve yer vermek husûsunda karşılıklı olarak hayli ısrâr edilmiş de, Ârif Hikmet Beyefendi paşaya gizlice “*Kanun-ı cezâyâ müstehak buyurup günâhım zimmet-i devletinizde kalur*” diyerek kurtulmuş, neticede, erkân kendi yerinde, teftiş heyeti de onların biraz aşağısında durmuştur.

Beklenen ân geldiğinde, herkes hâzır ve ayakta iken, Tanzimat’ı tavzihan sâdir olan fermânın okunmasına başlanmıştır. Fakat tamamlanması bir miktar vakte muhtaç olduğundan, nikrise³² müptelâ olan paşanın oturması, Ârif Hikmet Beyefendi tarafından bir kaç defa teklif edilmiş de, paşa, “*Zahmet çekmiyorum*” diyerek kabul etmemiştir. Lâkin kiraatin sonuna doğru mecbûren oturmuş, fakat kısa süre sonra kalkıp, emrin nihâyetini ayakta dinlemiştir. Neticede, müderris Lokman Efendi duâyâ başlamış ve herkesin topluca “*Âmin*” demesinden sonra, ahâli dağılmıştır. Ârif Hikmet Beyefendi ise, meclis âzâları ile birlikte müşir paşanın odasına gelip, kendileriyle, bir saatten fazla süren sohbet meclisine iştirâk etmiştir³³.

IV) Rumeli Teftişinin Güzergâhı³⁴

İstanbul’dan hareket: 28 Mayıs 1840³⁵

- 1) Silivri³⁶
- 2) Çorlu³⁷

³² *Nikris*: Ayak parmaklarında, topuklarda ve mafsallarda meydana gelen, gut veya damla hastalığı olarak da bilinen, ağrılı bir hastalık.

³³ *İD*, nr. 1059, lef 10. Edirne ve Silivri’de yapılan merâsim için bk. *İMV*, nr. 80, lef 3.

³⁴ Bu güzergâha dâhil olan mahallerden bir kısmını arşiv vesikalarından, diğer kısmını da Rumeli Teftiş Defteri’nden tespit edebiliyoruz. Fakat arşiv vesikalarındaki mâlûmât menzil be-menzil olmayıp, Edirne’ye gelindiğinde, oraya kadar geçen mahallerin (bk. *İMV*, nr 80, lef 3), Varna’ya gelindiğinde de, Edirne-Varna arasındaki menzillerin (bk. *İD*, nr. 1059, lef 6), sâdece isimlerinin verilmesi şeklinde olduğundan, hangi kazâyâ hangi tarihte varıldığını tespit etmek mümkün değildir. Rumeli Teftiş Defteri ise, Osmanpazarı’ndan başlamakta ve Bulgarların Vetren tesmiye etikleri, Tatarpazarcığı’na bağlı Yelliköy’de sona ermektedir. Ayrıca, arşiv vesikalarından farklı olarak, varılan mahaller hakkında verilen mâlûmât, saat be-saat kaydedilmiştir. Fakat bu defterde, bâzı köy ve mezraalar hakkında bile mâlûmât bulurken, bâzı büyük merkezler hakkında herhangi bir kayda rastlayamayaktayız. Buna rağmen, küçük merkezlerin isimlerini teftiş güzergâhına dâhil etmedik ve defterin nihâyetinde, teftişin bittiğine dâir herhangi bir ibâre olmadığı halde, Yelliköy’ü son menzil olarak kabûl ettik.

³⁵ Bk. 13 Numaralı dipnotu.

³⁶ *İMV*, nr. 80, lef 3.

³⁷ *İMV*, nr. 80, lef 3.

- 3) Bergos³⁸
- 4) Edirne (7 Haziran 1840)³⁹
- 5) Baba-i atik⁴⁰
- 6) Havass-ı mahmudpaşa⁴¹
- 7) Kırkkilise⁴²
- 8) Ahyolu⁴³
- 9) Misivri⁴⁴
- 10) Aydos⁴⁵
- 11) Karinâbâd⁴⁶
- 12) Yanbolu⁴⁷
- 13) İslimye⁴⁸
- 14) Osmanpazarı (12 Ağustos 1840)⁴⁹
- 15) Cuma-i atik⁵⁰
- 16) Hezargrad⁵¹
- 17) Şumnu (22 Ağustos 1840)⁵²
- 18) Yenipazar⁵³
- 19) Pravadi (25 Ağustos 1840)⁵⁴
- 20) Varna (12 Eylül 1840)⁵⁵

³⁸ *IMV*, nr. 80, lef 3.

³⁹ *IMV*, nr. 80, lef 3.

⁴⁰ *IMV*, nr. 80, lef 3.

⁴¹ *IMV*, nr. 80, lef 3.

⁴² *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁴³ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁴⁴ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁴⁵ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁴⁶ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁴⁷ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁴⁸ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁴⁹ *ID*, nr. 1059, lef 6; *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 2/a.

⁵⁰ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁵¹ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁵² *ID*, nr. 1059, lef 6; *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 3/b.

⁵³ *ID*, nr. 1059, lef 6.

⁵⁴ *ID*, nr. 1059, lef 6; *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 5/a.

⁵⁵ *ID*, nr. 1059, lef 6; *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 6/b.

- 21) Hacıoğlupazarcığı (15 Eylül 1840)⁵⁶
- 22) Balçık (16 Eylül 1840)⁵⁷
- 23) Minkalye (20 Eylül 1840)⁵⁸
- 24) Köstence (22 Eylül 1840)⁵⁹
- 25) Babadağı (7 Ekim 1840)⁶⁰
- 26) Tulca (18 Ekim 1840)⁶¹
- 27) İskacı (21 Ekim 1840)⁶²
- 28) Maçın (23 Ekim 1840)⁶³
- 29) Hırsova (27 Ekim 1840)⁶⁴
- 30) Silistre (2 Kasım 1840)⁶⁵
- 31) Ruscuk (12 Kasım 1840)⁶⁶
- 32) Tırnova (29 Aralık 1840)⁶⁷
- 33) Servi⁶⁸
- 34) Lofca⁶⁹
- 35) Plevne⁷⁰
- 36) Niğbolu (20 Ocak 1841)⁷¹
- 37) Zıştovi (21 Ocak 1841)⁷²
- 38) Rahova⁷³

⁵⁶ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 7/a.

⁵⁷ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 8/a.

⁵⁸ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 10/b.

⁵⁹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 11/a.

⁶⁰ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 15/a.

⁶¹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 16/a.

⁶² *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 17/a.

⁶³ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 17/b.

⁶⁴ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 20/a.

⁶⁵ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 21.

⁶⁶ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 22/a.

⁶⁷ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 29/a.

⁶⁸ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 30/a.

⁶⁹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 31/a.

⁷⁰ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 32/a.

⁷¹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 33/a.

⁷² *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 25/a.

⁷³ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 37/a.

- 39) Lom⁷⁴
- 40) Akçar⁷⁵
- 41) Vidin (13 Şubat 1841)⁷⁶
- 42) Berkofca⁷⁷
- 43) Şehirköyü⁷⁸
- 44) Akpalanka⁷⁹
- 45) Niş (10 Nisan 1841)⁸⁰
- 46) Sofya (21 Mayıs 1841)⁸¹
- 47) İhtiman⁸²
- 48) Yelliköy⁸³

V) Rumeli Teftişine Dâir Bâzı Meseleler

a) Mahallinde Hallolunan Meseleler

Ârif Hikmet Beyefendi, teftiş esnâsında, vazifesini bir an önce tamamlayıp İstanbul'a dönmek istemesine rağmen, vardığı mahallerdeki ahâli, "*Devlet-i alîyye tarafından bir bende-i hassları, fukarânın ahvâlini teftîşe tâ'înin buyurulmuş, geliyor ve herkesin hakkını izhâr ediyor*" diyerek, voyvoda ve âyânlık dönemlerinden kalan dâvâlarının halli için de kendisine mürâcaat etmiştir. Bunun üzerine o da, teftişin maksadına uygun düşeceği kanaatiyle, yapılan mürâcaatları mümkün olduğu nispette cevaplandırmaya çalışmıştır.⁸⁴ Burada, tespit edebildiğimiz kadarı ile, kendisinin haline çalıştığı bu türlü meselelere temâs etmek istiyoruz.

⁷⁴ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 40.

⁷⁵ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 41/a.

⁷⁶ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 42-43; İD, nr. 1059, lef 10.

⁷⁷ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 47/a.

⁷⁸ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 48/a.

⁷⁹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 49/a.

⁸⁰ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 50/a.

⁸¹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 53/a.

⁸² *Rumeli Teftiş Defteri*, ver. 54/a.

⁸³ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 55/a.

⁸⁴ İD, nr. 1059, lef 2.

1) Müftilerin Fetvâdan Ücret Almamaları Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi Şumnu'da, müfti Süleyman Efendi, muhassıl Râif Mehmed Paşa ve mirliva Şâkir Paşa ile bir sohbet meclisinde iken, Râif Paşa lâtife yollu kendisine:

— Her bir fetvâda, mu^c tâd olmuş olan ücretden mâ^c adâ, fetvâya gelenler bâ^c - zen bir mikdâr yağ ve bal ve meyve misillü şeyler getirseler bunun hükmü nedir? diye sorunca, o da:

— Bu husûs, menhî olan rüşvete münkalib olduğundan, bu makule müftî hakkında bir mazbata tertib ve atebe-i Devlet-i aliyye'ye takdîm olunmak lâzime-dendir, cevâbını vermiştir. Bunun üzerine müftî:

— Benim bir nesne aldığım yokdur, ancak bâ^c zı kimesneler, kendü mah-sûlünden bir vakıyye revgan [ve]yâ bir mikdâr meyve getürmüş ise, menhî olan[ı], kesr-i hâtır vuku^c a gelmemek için zarûrî kabûl etmişindir, diye feryâd etmiştir. Kendisine, fetvâ ücretinden bir ayda ne kadar hâsîlat elde edildiği sorulduğunda da:

— Gâh 20 - 30 guruş, nihâyet, pek ziyâde kesret-i vekâyî^c de 100 guruşu te-câvüz ettiği olmadığını, belirtmiştir. Ârif Hikmet Beyefendi ise:

— Bu husûs benim me'mûriyyetim olmayup, men^c i bâbında bir emr-i şerîf su-dûru dahi mesmû^c olmamış ise de, ben müftî olsam, bu makule şey'-i kalîli, şev-ketlü efendimizin maâş tahsîs ve inâyet buyurduklarından sonra⁸⁵, teşekküren li-vechullah terk eder idim, demiştir. Bu ifâdeden sonra, Süleyman Efendi:

— Ben de şimdi ahd etdim, bir dahi fetvâdan bir akça almayım, şeklinde söz verdiği gibi, bu kararını, ertesi gün ahâliye ilân edeceğini de bildirmiştir.

Şumnu'dan sonra Varna'ya giden Ârif Hikmet Beyefendi, oradaki bir sohbet meclisinde bu durum anlattığı zaman, muhafız Ziya Paşa ile muhassıl Abdülahad Ağa:

— Bizim müftimiz[in] dahi terk edeceği bî-ıştibâhdır dediklerinde, zaten derviş-nihâd bir kişi olan müftî Halil Efendi:

— Ben dahi ahd etdim, bundan sonra bir akça kabûl etmeyim, şeklinde mukabelede bulunmuştur. Hattâ meclisten kalkıldığında, bu hususu kendisi

⁸⁵ Zirâ, türlü türlü tevilâta fetvâ vermenin ve bu münâsebetle hediye almanın yollarını kapamak için, bütün meclis müftilerine maaş tahsis olunmuştur (bk. *ID*, nr. 1059).

ahâliye bildirmiş ve o esnâda fetvâ almaya gelen bir kişiden ücret kabûl etmeyince de, cümle ahâlinin hayır duâlarını almıştır⁸⁶.

2) Şinik Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi Balçık kazâsına bağlı Kovarna köyünde iken, kendisini ziyârete gelen rençber köylüler:

— *Bizler köylerimizde buğdaylarımızı sahîhan ölçüp, arabalara tahmille bu tarafa irsâlimizde, tüccâr yazıcılar ölçüp, nâkıs geliyor ve bizim ölçdüğümüz sahîh olduğundan şüphemiz yoktur. Bu ihtilâf, yazıcıların şinikleri⁸⁷ bozuk olduğundan neş'et ediyor. Huzûrunuzda şinikleri bir a'yâr edelim, diye ricâda bulunmuşlardır. Bunun üzerine yazıcılara, bu hususta söyleyecek bir şeylerinin olup olmadığı sorulunca:*

— *Bizler vekilleriz, asullarımız Asitâne'dedirler. Bizlere damgalı cedîd şinikler göndermişler. Ânlar ile ölçüp ve ânları sahîh bilirüz, diye cevap vermişlerdir.*

Daha sonra Ârif Hikmet Beyefendi'nin huzûrunda, Balçık meclisinin âzâları, Kovarna müdiri, rençberler ve yazıcılar hâzır olduğu halde, bütün şinikler bir araya toplanmış ve aralarında fark olup olmadığı öğrenilmek istenmiştir. Neticede, şiniklerin ekserisinin gereken ölçüden farklı olduğu görülünce, yazıcılara:

— *Tefâvüte ne dersiz? Damgalı şinik bir kıyâs üzre olmak lâzım değil midir?* diye sorulmuştur. Onlar ise:

— *Biz buna vâkıf değiliz, ancak, irsâl edenlere i'timâd etmişiz, şeklinde cevap vermişlerdir. Bunun üzerine, bir hal çaresi bulmak için yazıcılara:*

— *Sizler rençberânla ittifâken bir şinik ihtiyâr edin, sâirini âna kıyâs edelim, diye söylenince, yazıcılar ile rençberler, kendi aralarında bir şiniki ölçü olarak belirlemişler ve bu, ölçü kabûl olunup, diğerleri iptâl edilmiştir. Yine de Ârif Hikmet Beyefendi, bu ihtilâfın neden kaynaklandığını, konuya vâkıf kişilere sorunca, bu durumun, bâzı kimselerin şiniklerin orta demirlerini asıl yerleri üzere koymayıp, etrâfını dışarıya doğru biraz genişletmelerinden ileri geldiğini öğrenmiştir. Bu tespitten sonra, diğer şiniklerin orta*

⁸⁶ İD, nr. 1059, lef 4.

⁸⁷ Şinik: Hubûbât ve mâyiât ölçmek için kullanılan, 20 okka nispetinde bir ağırlık ölçüsüdür.

demirlerine vurularak yerlerine gelmeleri ve böylece, hepsinin aynı âyârda olmaları temin edilmiştir⁸⁸.

3) Rağla Meselesi

Yine Kovarna köylüleri, şiniklere buğday doldurduktan sonra, üzerindeki fazlasını atmak için yazıcılar tarafından kullanılan ve rağla tâbir olunan ağaç hususunda, Ârif Hikmet Beyefendi'ye şikâyetle bulunmuşlardır. Zirâ, bu türlü ağaç eskiden beri kullanılmakta ise de, bir süredir hîle yoluna gidilerek, kalın ve ağır bir ağaç ihdâs olunmuş ve böylece, iki türlü rağla kullanılmaya başlanmıştır. Buna göre yazıcılar, köylüden hubûbatı alırken, iki kıyye ağırlığında, yuvarlak, ortası geniş ve iki tarafı azıcık çekecek olan ağır rağlayı, gemiye yüklerken, gayet ince, iki tarafı alçak ve ortası çukur olan hafif rağlayı kullanmaktadırlar. Buğday ile doldurulan bir şinik, ağır rağla ile silinince, ağırlığı sebebiyle basıp daha çok buğdayı sıkıştırdığı gibi, ortası geniş olduğundan, şinikin ortasındaki demire dokunup, iki tarafındaki incelik münasebetiyle, şinikten bir parmak yukarıda kalmaktadır. Hafif rağla ise, buğdaya aslâ basmadığı gibi, iki tarafı alçak ve ortası çukur olduğundan, demire dokunmayıp, tamâmen şinikin ağzından silmektedir. Neticede köylüler, ağır rağla kullanılması yüzünden, her şinikte, bir parmak buğday kalınlığı nispetinde, zarar görmekteyler.

Ârif Hikmet Beyefendi bu rağlaları bir araya toplatıp, yazıcılara sebebinin sorduğu zaman, onlar:

— *Bu husûsu bizler ihdâs etmedik. Ancak bizler, bu siyâk üzere bulduk. Binâenaleyh bu üslûp gidiyoruz, cevâbını vermişlerdir. Fakat hâzir bulunanlar, ağır rağlanın eskiden mevcut olmadığını ve yakın zamandan beri kullanılmaya başlandığını söylemişlerdir. Bunun üzerine Ârif Hikmet Beyefendi:*

— *Böyle alırken bir vechile, verir iken diğer vechile verilmek câiz değildir, demiş ve cümlesinin rızâsıyla ağır rağlalar kaldırılarak, eskiden beri kullanılan hafif rağlalar kabûl olunmuştur⁸⁹.*

4) Kırkkilise Sandık Emîni Meselesi

Kırkkilise muhassılı Atâ Efendi, Edirne'de bulunan Ârif Hikmet Beyefendi'ye bir şukka göndererek, ahâli ile aralarında bir ihtilâf meydana geldiğini ve derhal o tarafa gitmesini ricâ etmiştir. Ayrıca, Kırkkilise ahâli-

⁸⁸ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 9/b.

⁸⁹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 9/b.

sinden olup da Edirne'ye gelen iki müslim ve iki kocabaşı, aynı konu ile ilgili bir mahzarı, müşir paşaya teslim etmişlerdir. Bu mahzarda belirtilen şekliyle, ihtilâfın sebebi şu şekildedir. İki sene müddetle Kırkkilise'de hâkim bulunan Dürriâde Hacı Şâkir Efendi, bu süre zarfında ahâliye hayli cefâ çektirmiş ve Tanzimat Fermânı'nın ilânı ile azl olunmuştur. Fakat Kırkkilise'den gitmediği gibi, kimse kendisini istemediği halde, mutasarrıf efendinin sâyesinde ve usûlü hilâfına, sandık emini olarak meclise girmiştir. Bu defâ da, muhassıla güvenerek, ahâliye eziyet etmek istemektedir. Diğer taraftan mahzar sâhipleri, içlerinden seçimle belirlenen birinin, kendilerine sandık emini tâyin olunmasını ve dört aylık masraflardan dolayı, 63.000 kuruşluk bir hesapları olduğundan, bu hususa da bakılmasını talep etmektedirler.

Edirne'de, Kırkkilise'den gelen heyete:

— *Cümhür ile ifâde menhîdir, sonra sizler mucâzât olursunuz, denildiğinde,*

— *Kazâmızdan bir kaç kimesne ve mülhâkımız olan Pınarhisar'ın kezâlik hesâbları olduğundan, ânlardan dahi bir kaç adam gelüp, tesviyye-i maslahatımız ricâ olundukda, unî ile muâmele olduğumuzdan, bu tarafa ifâde-i hâle muhtâc olduk, vak'a budur, diyerek yemin etmişlerdir. Bunun üzerine, heyettekilerden biri alıkonulup üçü gönderildikten sonra, vaziyeti kendisinden suâl maksadıyla, muhassıl Hacı Şâkir Efendi, müşir paşa tarafından Edirne'ye çağırılmıştır. Edirne'ye gelen Hacı Şâkir Efendi, istintak esnâsında, aslâ kimseye gadr etmediğini, ahâli kendisinden râzı ise de, bu ihtilâfın, kendisine garezi olan bir kaç kişinin ayartmasından kaynaklandığını, vefât eden bir büyücek oğlunu Kırkkilise'ye defn ettiğini, kendisinin de defn olunmak arzusuyla ikamet üzere olduğunu ve sandık eminiğini emâneten yapıp, artık terk eylediğini belirtmiştir. Kendisine:*

— *Bu kadar kıyl ü kalden sonra, senin o tarafda ikamet münâsîp değildir. Kendü rızânî ile gelüp, Edirne'de ikamet eylemenizi ricâ ederiz, denildiğinde,*

— *Ahâliye kırk elli bin guruş deyn vermiş idim. Bunun tahsiline kadar orada ikamet ve sonra başka mahalle nakl ederim, diyerek Kırkkilise'ye dönmüştür.*

İki gün sonra Kırkkilise'ye giden Ârif Hikmet Beyefendi, teftişe dâir muayyen işleri gördükten sonra, bu meseleyi meclise havâle etmiştir. Fakat bu esnâda, 63.000 kuruşluk defterden bir hayli şeyin tenzil olduğu görülmüştür. Ahalinin:

— *Hacı Şâkir Efendi müddet-i hükümetinde, altı ayda 5.000 guruş deftere idhâl etmeği, âdet etmiş idi. Şimdi Mart'a kadar dört mâhda 8.000 guruş idhâli-*

nin *mâ nâsı nedir?* suâli karşısında zor durumda kalan muhassıl Atâ Efendi:

— *Benim ibtidâ geldiğim esnâda olduğundan, hakikat hâl mâ lûm değildir. Ale'l-gasfe konmuş,* diyerek mukabele edebilmiştir. Daha sonra, mecbûrî olarak 4.700 kuruş ve bunun gibi bâzı şeyleri tenzil etmiştir. Ayrıca, Ârif Hikmet Beyefendi'nin iki gün sonra, sandık eminliği için yaptırdığı seçim neticesinde, yirmi seneden fazla zamandır Kırkkilise'de sâkin ve bütün ahâlinin kendisine mahabbeti bulunan, Enderun'dan mahrec Şâkir Bey sandık emini tâyin olununca, herkes memnûn ve müteşekkîr kalmıştır⁹⁰.

5) İslimye Mutasarrıfı Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi, İslimye'de ahâli tarafından kendisine verilen bir takım arzuhâlin ekserisini kaide üzre meclise havâle etmiş ise de, bir kısmı muhassıl Mustafa Bey'in şahsına dâir olduğundan, bunlarla husûsî şekilde ilgilenmek istemiştir. Bu maksatla, kendisini ziyârete gelen ve hem İslimye'nin zabtiye işlerine, hem de Çuka Fabrikası'nın idâresine memur olan *ismi müsemâsına mutâbık* mirliva Kâmil Paşa'dan, bu meseleye *şemâ-tetsizce bir hüsn-i sûret* verilmesi ricâsında bulunmuştur. Bunun üzerine mesele meclise havâle olduğunda, kazâ ahâlisi:

— *Beyefendi, tevziât akçasıdır deyu, bizden 130.000 guruş mikdârı akça taleb ediyor. Bu ne makule akçadır. Bize beyân etsün, kabûl edelim,* diye sormuşlardır. Muhassıl Mustafa Bey ise:

— *Ben bunu sarf etdim ve edâsı bâbında, Asitâne-i alîyye'den mektûb-ı resmî getürdüm ve bunu meclisce mazbata etdiler. Bitmiş şeydir. Hemen akçayı versünler,* şeklinde mukabele etmiştir. Bu defa ahâli:

— *Ehl-i meclise suâl olunsun, ne vechile bu akçayı bizim üzerimize isbât edüp, mazbata etdiler, dediklerinde, meclistekiler:*

— *Bir mektûb-ı sâmi çıkarup "Şu mektûbu götürüp, bununla mazbata etmeğe me'mûrsunuz" dedi, biz de der-akab mazbata etdik, cevâbını vermişlerdir. Mektup hakkında muhassıl Mustafa Bey:*

— *Asitâne'de benim ahâlîde şu mikdâr bakayâ matlûbum var. Defteri imzâ etdirüp götürmek üzre idim. Ahâli ile beynimizde 10.000 guruşda ihtilâf vâki' olup, ânı düzeltilmek üzere iken, ale'l-hesâb akçasıyla meşgul olup, aceleten Asitâne'ye geldim. Binâenaleyh imzâ etdiremedim,* diye ifâdede bulunmuştur. Yine ahâli:

⁹⁰ *ID*, nr. 1059, lef 5.

— *Masârîfımız vücûhumuzda. İttifâken kabûl olunan meblâgî hâkim imzâ edüp, bâ^c dehû atebe-i aliyyeye arzla, eğer tenkîh olunacak mevâdd var ise, bâ^c de't-tenkîh sâh-ı âlî keşîde olunduktan sonra, tarafımıza iâde ve ol vechile tevzî^c olunmak ka^c idemiz iken, bunda biri vaki^c oldu mu?* dediklerinde, meclis:

— *Bizlere "Mektûb-ı sâmi ka^f iü'l-müfâddır, heman imzâ edeceksiniz" dedi, bizler dahi der-akab mazbata etdik, cevâbını vermiştir. Bunun üzerine ahâli:*

— *Üzerimize isbât olunan deyn nedir? Bir kerre müfredâtını görelim, diyerek, mektubun sûretini istemişlerdir. Bu talep karşısında Mustafa Bey:*

— *Ben Asitâne'de bıraktım. Bende diğer sûreti yokdur ve hem bu bitmiş şeydir. Bir dahi bakılmaz. Ben emr ile istedim, cevâbını vermiştir. Bu cevaptan sonra, ahâli ile Mustafa Bey arasındaki ihtilâf uzayınca, bu duruma son vermek isteyen hâkim efendi:*

— *Bir sûreti bizde idi. Galiba mahkemede mevcûddur, getürsünler, deyince, muhassıl, hâkim efendiye hitâben:*

— *Bu defteri hıfz etmekden gareziniz, fukarâyı tahrik etmek imiş. Şimdi sizinle da^c vâm vardır, diye onunla tartışmaya başlamış ise de, mâni olunup, meclise ara verilmiştir. Meseleyi hâriçten tâkip eden Ârif Hikmet Beyefendi, gizli olarak, meclis âzâlarına:*

— *Bir maslahatı meclise havâle etmekden garez, sizin tahkikinize havâledir. Hattâ emir-nâmede "Meclîsçe tesviyye ve mazbata edesiz" meâlî mündericdir, deyince, onlar da:*

— *Evâil-i me'mûriyyetimiz olduğundan, bizler, sâbıkları gibi emr-i ka^f i zanıyla hatâ etdik, şeklinde itirâfda bulunmuşlardır.*

Nihâyet, üç dört gün mücâdeleden sonra, ahâliye bir takım nasihatlerde bulunulması, Kâmil Paşa'nın tavassutu ve Mustafa Bey'in de kendi nzâsıyla 15.000 kuruş tenzil etmesi üzerine, mesele hallolmuştur⁹¹.

6) Müşteki Köylüler Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi, Vidin'e gitmek üzere Niğbolu'dan ayrıldıktan üç dört saat sonra, yolda, müslim ve reâyâdan müteşekkil yirmi beş kadar köylü ile karşılaşmıştır. Karşılıklı selâmlaşmadan sonra, ne taraftan geldikleri ve ne işleri olduğu sorulan köylüler, İvracalı olup, Tanzimat usulüne

⁹¹ *ID*, nr. 1059, lef 5.

aykırı bir şekilde, haklarında bâzı muamelelerin cereyân ettiğini ve onun halli için ricâyâ geldiklerini, ifâde etmişlerdir. Bunun üzerine:

— *O husûslar ne gûna şeylerdir, denildiğinde,*

— *Bizlerin avuç içi kadar bağlarımız var, üzerlerimize ânları emlâk deyu tahrîr etdiler, şeklinde şikâyette bulunmuşlardır. Kendilerine:*

— *Eğerçi avuç içi kadar bağ mukabilinde on dört dönüm bağ vergüsü talep olunur ise, o zaman nizâ olunur. Şimdi mücib-i nizâ yokdur, denilmiştir. Sonra köylüler:*

— *Anbâr noxsânı deyu, bizden kokoroz⁹² tahsil etdiler. Bu, Tanzimât'a mugayir değıl midir?* dediklerinde,

— *Eğerçi bu senelik için bilâ-sebeb sizden noxsân bedeli deyu bir habbe aldılar ise, mugayirdir. Eğerçi sâbıktan olan hesâblardan, anbâra kazânın deyni ise, mugayir değıldir. Hattâ voyvodalar sâbıklardan olan bakayâsını tahsil etmek için, emr-i şerîf sâdır olmuştur, cevâbı verilmiştir. İçlerinden biri, itirâf ile:*

— *Sahih olan, bu tahsil, beş senelik hesâbın baktıyesidir, demiştir. Bir diğerköylü ise:*

— *Benim timarımı zabt etdiler, vermiyorlar, deyince,*

— *Bedelini dahi vermiyorlar mı?* diye sorulmuştur. Köylü cevâben:

— *Bedelini istemem, ben timarım mahsûlünü isterim, demiştir.*

— *Belki defterde mukayyedir, denilince,*

— *Ben Hüseyin Paşa'nın kolunu bükemem, beş sene mukaddem cebren kayd etmiştir, cevâbını vermiş ve daha sonra kendisine:*

— *O dahi yine emr ile kayd etmiş. Kâide üzre bedelini almak lâzım gelür, denilmiştir. Ayrıca, köylüler:*

— *Biz fukarâ gürühuyuz. Bizim beş on guruşluk emvâlimizi tahrîr edüp, bizlerden vergü talep edecekler imiş. Bizim aslâ vergü verdiğimiz yokdur, dediklerinde, Ârif Hikmet Beyefendi:*

— *Beldenizde fakirü'l-hâl olup, kisebe dahi iktidârı olmayan kimesneden bir şey istemezler. Kudreti olup vermez ise, diğerkahâliye zulm etmiş olur. Müftilere suâl edin. Bir beldenin ve bir karyenin zâtı üzerine gelen vergüde, cümle ahâli*

⁹² Kokoroz: Mısırbuğdayı.

müşterek olmaz mı? *Ve çünkü, sizlerin emlak ve temettuâtınız kalil imiş, sizlere isâbet eden vergü dahil kalil olmak lâzım gelür. Ve bunca inâyetlere nazaran, bu makule şey için kıyl ü kal etme yakışur mu? Ve istemediğiniz mukaddemki muhassıl vekili Hurşid Ağa, kendüsü isti^fâ edüp, o dahi tebdil olunacaktır, demiştir.* Bunun üzerine sözü tevile çalışan köylüler:

— *Bizim muhassıl vekilinden şikâyetimiz yokdur. Ancak beldemizde âna irâe-i tarîk eden, sandık emini Hasan Efendi var. Şikâyetimiz ândandır, ifâdesinde bulununca, kendilerine:*

— *Bizler şimdi Vidin'e azîmet üzreyiz. Niğbolu muhassılı ağa dahi bu günlerde o tarafa geleceklerdir. Sizden dahi bir kaç kimesne gelsün. İktizâ eden husûsâtınız orada birlikde tesviyye olunsun ve bakiyyesi dahi, inşaallah-ı teâlâ karîben beldenize vürudumuzda itmâm olunur, denilmiştir. Neticede köylüler:*

— *Ağamız şimdi yeni gelmiş. Niğbolu'ya varup, bir kerre âna mülâkat ederiz, diyerek teklifi kabul edince, bu görüşmeye son verilmiştir⁹³.*

7) Kazak ve Zevcesi Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi İsakcı'ya bağlı Kışla köyünde iken, 21 Ekim 1840 Salı sabahı bir Kazak gelip, zevcesini elinden aldıklarını söyleyerek:

— *İsterim, diye yardım talebinde bulunmuştur. Mesele tahkik olununca, zevcesinin bir kaç gün önce bir Müslüman'a kaçtığı ve hâlen hâkimin hânesinde saklandığı öğrenilmiştir. Bunun üzerine, yanına bir Müslüman, bir de tercüman verilerek, hâkimin hânesine gönderilmiştir. Fakat kadın:*

— *Ben İslâma geldim. Seninle alâkam kalmadı. Bir dahi semtime gelme, diyerek kendisini reddetmiştir. Tekrar Ârif Hikmet Beyefendi'nin yanına gelen Kazak:*

— *Ânı aldığımında, babasına 200 guruş verdim. Ânı versün, demiştir.*

— *Bu lâzım gelmez, denildiğinde,*

— *Öyle ise, kendi benden ayrıldığına [dâir] bir sened versün. Zîrâ şübhe [siz] başka karı bana varmaz, şeklindeki isteği üzerine, kendi dilinde bir sened hazırlanarak, bu konudaki talebi karşılanmıştır⁹⁴.*

⁹³ İD, nr. 1059, lef 10.

⁹⁴ Rumeli Teftiş Defteri, vr. 17/a.

b) İstanbul'a Sorulmak Sûretiyle Hallolunan Meseleler

Ârif Hikmet Beyefendi, hakkında kâfi derecede mâlûmâtı bulunmayışı veya yetkisi dâhilinde olmayışı sebebiyle, halledemediği meseleleri İstanbul'a sormuş ve Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye'de görüşülen bu meseleler, bu konularda çıkan irâdeler ile kesinlik kazanmasından sonra, kendisine bildirilmiştir. Burada, tespit edebildiğimiz bu türlü meseleleri, önce Ârif Hikmet Beyefendi'nin arzı, sonra meclisin mütâlaası ve varsa sadâretin tashihi olarak, safha safha vermek istiyoruz.

1) Emlâk Tahriri Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi, bâzı muhassılların emlâk tahririni, farklı şekillerde yaptıklarını görmüştür. Şöyle ki, kimi, ahâlinin hânelerine bahâ takdir etmeyerek yazmazken, kimisi emlâk, arâzi ve hayvanâtını, hânelerinin bakır ve sâir eşyâsını dahi yazmıştır. Kimisi de, yazdığı emlâk ve sâireden bir senede ne miktar kâr hasıl olursa, masrafını tenzil ile kalanını kayd veya temettuat adıyla, emlâk bahasının yarısını ya da yarısından fazlasını, emlâk yekûnuna ilâve etmiştir. Mesela, bir adamın emlâki 20.000 kuruşa çıkmış ise, 10.000 - 12.000 kuruş da, temettu adı altında asıl mala zam ile, 30.000 - 32.000 kuruşa yükseltilmiştir. Tanzimat'ın kendileri için hayırlı olacağına inanan ahâli, bu meselenin hallini Ârif Hikmet Beyefendi'den ricâ etmişlerdir. O da, ihtılafların, talimattaki temettu lafzının ne demek olduğunun, lâyikiyle anlaşılammış olmasından kaynaklandığını belirterek, meseleyi İstanbul'a arzetmiştir.

Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye ise, emlâk tahririnden murâdın, herkesin kazancının bilinip, senevî ödemeleri gereken vergi bahsinde, ahâli ve reâyâ eşit tutularak, tâdil ve tesviye şartına riâyetle, hâl ve temettuuna göre tevzi ve taksiminden ibâret olduğunu, öyle herkesin evlerinde kullandıkları bakır ve sair eşyanın tahririnin gerekmeyp, fakat tahrir sırasında kazancın noksan haber verilmemesini ve icab eden senelik verginin temettua göre tarh ile, hiç kimseye gadr olunmamasını belirtmiştir. Hatta tahrirde bazı kimselerin, çiftlik, han, dükkân gibi kiraya verecek ve kendisine menfaat hasıl edecek bir şeyi yoksa, bunların durumlarının etraftan tahkik ile, usûlüne riâyet olunmasının icap ettiğini, emlâk ve hâne sâhibi bâzı memleket ahâlisinin, gayrimenkullerine nispeten kazançları az, bâzılarının çok olduğundan, bunlardan talep edilen şeyin, emlâke nazaran olmadığını ve birbirlerine dâvâcı tutularak icrasına bakılmasını istemiştir. Diğer taraftan, bu husus, muhassıllara verilen talimatın dördüncü bendinde açık ola-

rak belirtilmişse de, tahrir maddesinde bir karışıklık olmaması için, yine muhassıllara yazılacak emirnamelerde tekrar belirtilmesine, karar vermiştir⁹⁵.

2) Belde Umûrunun Tefriki Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi, Edirne'ye gidinceye kadar uğradığı mahallerde, mahkemelere âit meselesi olanların tamamının, meclislere giderek işlerini orada gördürdüklerini, bu durumun, hem meclislerin asıl bakmaları gereken mühim meselelerin ertelenmesine, hem de mahkemelerin hâsılâtının azalmasına sebep olduğunu görmüştür. Hattâ bâzı mahallerde *Bundan sonra muhâkemede mesâlih rûyet olunacak değildir, cümlesi meclislerde görülecektir*, denildiğine şâhit olmuştur. Bu durum karşısında Ârif Hikmet Beyefendi, mecliste ve mahkemede görülecek meselelerin başka başka olduğunu ilân etmişse de, ileride varılacak mahallerin icap eden yerlerinde, bu şekilde davranmanın mümkün olup olamayacağını ve ayrıca, mahkemelerde alınan resimlerin birbirine uymayıp, kimi ikişer ve kimi dörder para almakta olduklarından, bunlardan hangisinin muvâfık olduğunu sormaktadır.

Bütûn şer'î hususların ve vilâyete âit işlerin meclislerde görülmesinin, işlerin çoğalmasına ve asıl bakılması gereken meselelerin tâtiline sebep olduğunu ve bu durumun ortadan kaldırılması için, meclislere birer emir-nâme gönderileceğini belirten Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye, mahkeme resmi adıyla ikişer ve dörder para alınmasının nizâma aykırı olduğunu, bu husustaki tâlimatın ikinci bendinden anlaşılacağı gibi, kuruştan birer para ve diğer konularda verilecek hüccet ve şer'î senetlerden de, bir mütedil miktarın alınmasının lâzım geleceğini ve bu hususların, hâkimlere yazılacak tenbihnâmelerde açıkça belirtilmesini kararlaştırmıştır⁹⁶.

3) Vücûhun Temsili Meselesi

Edirne'ye kadar olan kazâların ekserisinde ve belki tamamında reâyâ bulunduğundan, meclislerine, vücûh ve kocabaşılardan birer kişinin âzâ seçildiğini, fakat, vücûhtan bir âzânın, küçük kazâlar için kâfi ise de, bağlı oldukları muhassıllık merkezinden daha büyük ve dolayısıyla meseleleri de ona göre fazla olan bâzı mülhak kazâlar için kâfi gelmediğini ifâde eden Ârif Hikmet Beyefendi, vücûhun iki âzâ ile temsilinin ve zabtiye hiz-

⁹⁵ İMV, nr. 80, lef 2.

⁹⁶ İMV, nr. 80, lef 2.

metinde bulunanlar sekban takımından olurlar ise, meclise dâhil edilebilmelerinin mümkün olup olmadığını sormuştur.

Zabtiye memurlarının, devlet meselelerinde bilgisi olması bile, mâdem ki zabtiye işlerinin idâresinde yetkilidirler, onların da mecliste bulunmaları lüzûmuna hükmeden Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye, tâlimata aykırılığına rağmen, böyle büyük mülhak kazâlarda, Ârif Hikmet Beyefendi'nin cevaz göstereceği bir adama şâyîâsızca ruhsat verilerek, âzâ sıfatıyla meclise idhâline müsaade etmiştir.

Sadâret ise, bu uygulama umûmî bir hal alacak olur ise, pek çok masrafı gerektireceğinden, ancak bir kaç mahal için özel olarak tatbik olunmasına, sekban takımı asıl zabtiye memuru demek olmayıp, muhassıllık merkezindeki zabtiye memurlarının adamları olduğundan, zâten binbaşılık ve kolağalığı rütbelerinden aşağı bulunan zabtiye memurlarının meclislere girmesinin icap etmediğine, ayrıca, mülhak kazâların küçük meclislerinde alınan kararlar, muhassıllık merkezindeki meclislerde görüşülmeden tatbik olunamayacağından ve bu sebeple oy çokluğu lâzım gelmediğinden, ileride birleştirilmesi düşünülen bu meclislerdeki âzâ adedinin artışıdan sakınılmasına hükmetmiştir⁹⁷.

4) Reâyânın Temsili Meselesi

Muhassıllık merkezlerinde reâyâ bulunur ise, icâbına göre o mahallin meclisinde reâyâ tarafından, metropolid ve bir iki kocabaşının bulunması tâlimatta belirtilmiş fakat, fazlasına cevaz gösterilmemiştir⁹⁸. Bu sebeptendir ki, Edirne meclisinde üç milletten birer despot, karabaş ve hahambaşı bulunmaktadır. Fakat şehirde külliyetlice bulunan Rum milletine mensup bâzı söz sâhipleri ile, bâzı Ermeniler Ârif Hikmet Beyefendi'nin tarafına gelerek, mecliste kendi kocabaşlarının da bulunmasını istemişlerdir. Daha önce Bursa için, kocabaşların bir iki nefer fazla olabileceğine ve böyle büyük mahallerde, meclis erbâbının kocabaşlar ile berâber 17 nefere kadar çıkabileceğine cevaz gösterildiğini hatırlatan Ârif Hikmet Beyefendi, bu konu tâlimatnâmede yer almadığından, tereddüd hâsil olduğunu ve ne şekilde irâde buyurulur ise, gerek Edirne'de ve gerekse ileriki mahallerde ona göre icrâsına başlanabilmesi için, alınacak karârın tarafına bildirilmesini istemiştir.

⁹⁷ *IMV*, nr, 80, lef 2.

⁹⁸ Zirâ, müfettişlere verilen tâlimatnâmede, Katolik metropolidleriyle, hahambaşı vekilinin âzâlığa tâyinleri hususu yer almamıştır (bk. *ID*, nr. 356).

Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye, Katolik ve Yahudi milletleri de diğer milletler gibi Osmanlı Devleti'nin reâyâsından bulunduğundan, birer nefesinin meclise idhâline Bursa'da müsâade gösterildiğini belirttiikten sonra, böyle sancak merkezi olan mahallerde bu iki millettten fazlaca bulunur ise, onlardan birer kişinin meclis âzâsına ilâvesine cevaz gösterilebileceğine ve ileride bu şekilde bir talep meydana gelirse, müsâade edilmesinin münâsip olduğuna karar vermiştir.

Sadâret ise, metropolid, karabaş ve hahambaşılar, ancak reâyânın mezhep işlerine nezâret edeceklerinden ve bunların ekserisi başka mahallerden geldiklerinden, her millettten birer âzânın meclise girmesinin gerek-meyip, aralarında seçtikleri bir âzânın bulunmasının kâfi gelebileceğini tespit etmiştir⁹⁹.

5) Muhassılların Maiyyet Memurları Meselesi

Muhassılların ekserisi, memuriyetleri esnasında evlât, dâmâd ve kardeşlerini istihdâm ettiklerinden, bu uygulamanın, gerek Tanzimat'a ve gerek devlet idâresine aykırılığı hususunda şüphesi olduğunu belirten Ârif Hikmet Beyefendi, bu konuda kendisine bilgi verilmesini istemiştir. Ayrıca, bâzı muhassıllar, refâkatlerinde bulunan kâtipleri, evvelki mütesellimlik ve voyvodalık vakitlerinde istihdâm eyledikleri gibi, kendi hizmetkârları olarak gördüğünden ve böylece aralarında ihtilâf meydana geldiğinden, kâtiplerin, bâzı konularda mâlûmâtı olmadığı, bâzı mâlûmları olan şeylerin de hilâfını kaydetmek mecbûriyetinde kaldıklarını belirten Ârif Hikmet Beyefendi, bu hususta ne yapılmak gerektiğini sormuştur.

Muhassılların, kendilerine emniyet duyulan ve memuriyetlerinin sorumluluğu yine kendilerine âit kişiler olmalarından dolayı, itimadları bulunan akraba ve müteallikatını istihdâm etmelerinde bir mahzur olamayacağını belirten Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye, buna rağmen bâzı muhassılların, refâkatlerinde bulunan kâtiplere *dûn muamele* ettiğini ve kâtiplerin ise, devlet tarafından memur buyurulmuş olduklarından, kendilerine o türlü muamele olunmasının ve muhassılların iyisine kötüsüne *vukufsuz* kalmalarının nizâma aykırı olduğunu belirterek, bu hususta tâlimata göre hareket edilmesi için, Mâliye Nezâreti'nden muhassıllara tenbihnâme yazılmasının gereğini kararlaştırmıştır.

⁹⁹ *İMV*, nr. 80, lef 2.

Sadâret ise, kâtipler hakkında bütün kazâların meclislerine hitâben ayrı ayrı mektuplar gönderildiğini, onların, evvelki mültezim kâtipleri gibi olmayıp, devlet tarafından vazifelendirilen müstakil memurlar olduğunu, kendilerinden edebâne ve müstakimâne hareketler beklenmesine mukabil, iyi kötü her bir hâle vukuflarının icap ettiği üzerinde durmuştur¹⁰⁰.

6) Zabtiye Askerine Ruhsat Verilmesi Meselesi

Kızanlık ve Çırpan'da bâzı redif neferâtının, bir kaç kişiyi katl ve bir kaçını yaraladıktan sonra, yol keserek şakavete başladıklarını ve yakalanmaları için zabtiye neferi gönderilmiş ise de, eşkiyânın silaha davranması hâlinde, misliyle mukabele olunmak lâzım geleceğini belirten Ârif Hikmet Beyefendi, bu hususta müsaade verilip verilmeyeceğini sormaktadır. Zirâ, nizâmiye askerine mahsus nizamnâmede münderic olan bu maddenin, zabtiye askeri hakkında da geçerli olup olmadığını bilmediklerinden, müsaade vermektan çekindiklerini, halbuki eşkiyânın bir ân önce tedibi gerektiğinden, bu hususta ne karar alınır ise, icap edenlere sarahaten bildirilmesini istemiştir.

Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye, âniden bir fesad zuhûr ettiği veya bir yerde yol kesildiği haber alındığında, meclisce müzâkereye vakit olmaz ve tez elden üzerlerine varılmak gerekir ise, zabtiye memuru tarafından hem gereğinin icrâ olunup, durumun meclise bildirilmesini ve mazbatasının alınmasını tavsiye etmiştir.

İlk defa karşı taraf silah davranırsa, beri taraftan da karşılık vermek gerekeceğini belirten sadâret, ele geçirilenlere, muhakeme olunmaksızın cezâ verilmesini yasaklayan kanun hükmüne dikkat edilmesi şartıyla, kuvvet kullanmaya müsaade etmiştir¹⁰¹.

7) Taltifat Meselesi

Varna nâibi Emin Efendi ve müftisi Halil Efendi, büyük küçük herkesin kendilerinden hoşnud ve râzı olduğu kimselerdir. Hem gayret ve hizmetlerini teşvik, hem de taltif etmek maksadıyla, muhafız, muhassıl ve meclis âzâsı tarafından, Ârif Hikmet Beyefendi'ye bir mazbata verilmiş ve bunu, mühürleyerek İstanbul'a arzemesi niyâz olunmuştur. Varna'da kaldığı bir kaç gün zarfında, haklarında *hüs-n-i hal*lerinden başka bir şeye şâhit olamayan Ârif Hikmet Beyefendi, Emin Efendi için İstanbul ve Halil

¹⁰⁰ İMV, nr. 80, lef 2.

¹⁰¹ İMV, nr. 80, lef 2.

Efendi için de Edirne ruusu talebinde bulunarak, bu isteğin yerine gelmesi hâlinde, herkesin memnun kalacağını bildirmiş¹⁰² ve bu talep aynen kabul olunmuştur¹⁰³.

c) İstanbul'a Teklif Olunan Meseleler

Teftiş esnâsında karşılaştığı meseleleri mümkün mertebe halle çalışan Ârif Hikmet Beyefendi, ayrıca, gerek şahit olduğu ve gerekse arzına vesile olması kendisinden ricâ olunan hususları, İstanbul'a teklif etmiştir. Burada, tespit edebildiğimiz bir kaç hususa yer vermek istiyoruz.

1) Lüzûmsuz Meclisler Meselesi

Daha önce Ahyolu'ya mülhak bulunan Ruskasrı ve Süzebolu ile İslimiye mülhakatından Yanbolu, Kızılağaç ve bunların emsâli bazı mahaller, kazâ itibâr olunarak her birinde birer meclis tertip edilmişse de, aslında bu mahaller kasabasız olup, yalnız bir takım köylerden ibâret halledirler. Bu yüzden meclise ihtiyaçları olmadığı gibi, içlerinde, meclisin ne demek olduğunu bilecek kimse dahi bulunmamaktadır. Hâriçten birer şer'î hâkim, muhassıl ve zabtiye vekili gönderilerek, içlerinden iki çiftçiyi âzâ seçmek sûretiyle meclis tertip etmek beyhûdedir. Bunlara akça verilmekte ise de, vergi hususu kararlaştırılncaya kadar, işlerin halledilmesi için kalmalarının, fakat daha sonra, köyleri münâsip mahallere ilhâk ile meclislerin kaldırılmasının, tasarruf bakımından faydalı olacağı, Ârif Hikmet Beyefendi tarafından teklif olunmuştur¹⁰⁴.

2) Köylüye Sermâye Verilmesi Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi, geçtiği kasaba ve köylerin her birinin ziraî ve ticârî durumunu tahkik ederken, bâzısında arâzinin geniş nüfusun az, bâzısında da köylünün kudretinin olmayışı yüzünden, hayli münbit toprakların boş kaldığını görmüştür. Bu yerlerin imârı ve köylünün iş görebilecek hâle gelebilmesi için, talimatnâmenin altıncı maddesinde istenilen şekliyle, her birinin ne miktar akçaya muhtaç olduğu, aldıkları sermâyeyi sonra nasıl ve ne şekilde ödeyebilecekleri hususunda, vücûh ve ihtiyarlar ile müzâkerelerde bulunmuştur. Fakat, akça verileceklerin sağlam kefillere

¹⁰² *İD*, nr. 1059, lef 3.

¹⁰³ *İD*, nr. 1059.

¹⁰⁴ *İD*, nr. 1059, lef 5.

rabtu gerektiği halde, bu hususta bâzıları tereddüt gösterirken, bâzı yerlerde de, kefil tutulacak kimse bulunamamıştır.

Böylece, hem köylülerin refâhını temin, hem de o beldenin imârı için verilmesi düşünülen sermâyenin, kefâlet sebebiyle mümkün olamayacağını 12 Kasım 1840 tarihinde İstanbul'a arz eden Ârif Hikmet Beyefendi, buna mukabil köylülerin Tanzimat'tan ümitli olduklarını, icrâsı hâlinde çiftçi ve ekincilere kudret geleceği kanaatini taşıdıklarını ve memnuniyetlerini de:

— *Mürûr u ubûr edenlerden ve sâireden hiç bir gûna zahmetiniz ve rahatsızlığınız var mıdır?* şeklindeki sualine,

— *İş bu devr-i Sultan Abdülmedic-i hânîde kimin haddi vardır ki bizlere bîgayr-ı hakkın ezâ ve cefâ etsün, hamdullah cümleten âsûde-hâl ve müsterihü'l-bâlîz, cevâbını vererek ifâde ettiklerini, belirtmiştir*¹⁰⁵.

3) Köyler ve Yolları Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi Hezargrad'da iken, kendisini ziyârete gelen köylüler, köylerinin kazâ merkezine uzaklığından şikâyetçi olmuşlardır. Gerçekten de bâzı köylerin, hiç bir husûsiyeti olmadığı halde, bağlı buldukları kazâyâ on, buna mukabil diğer bir kazâyâ, iki üç saat mesâfede oldukları görülmüştür. Nitekim köylüler:

— *Bizim karyelerimiz ile Hezargrad beyninde altı ve Cuma kasabasıyla bir saat mesâfe olup ve dâimâ bizler Cuma ahâlisiyle me'lûf ve bağ ve tarlalarımız tarlalarıyla mahlût olduğundan, mesâlihimiz vuku'unda Hezargrad'a gitmek gayet meşakkatli oluyor. Bizim Cuma'ya ilhak olunmamızı ricâ ederiz, diyerek, bir arzuhâl takdim etmişlerdir. Ârif Hikmet Beyefendi de, bu taleplerini İstanbul'a bildireceğini belirterek:*

— *İstî zan ederiz, sonra haberi gelir, şeklinde cevap vermiştir.*

Ârif Hikmet Beyefendi'nin bu hususta teklif ettiği diğer bir konu da, köylerin yakınındaki tarla ve mezraalarla ilgilidir. Zirâ, bir çok köylerin yakındaki tarla ve mezraalara başkaları, o köylerin ahâlisi de başka tarla ve mezraalara sâhip olduklarından, bu durum, hem köylülerin meşakkat çekmelerine, hem de zaman kaybına sebep olmaktadır. Teklife göre, köylerin yakınındaki toprakların, sahiplerinin rızâsı alınarak o köy ahâlisine, onlara da, uzaktaki arâzilerin bedel olarak verilmesi, her bakımdan faydalar sağlayacaktır.

¹⁰⁵ *ID*, nr. 1059, lef 6.

Ayrıca bir çok yollar, ilgisizlikten dolayı bozulduğu ve çukurlar meydana geldiği için, gelip geçenlerin meşakkatine sebep olmaktadır. Bu husus muhassıllar tarafından meclislere aksettirilse, her bir mahal için, âzami 40 - 50, nihâyet 100 kuruşa halledilebilecektir.

Son olarak, yolların birbirinden ayrıldığı yerlerde birer taş dikilerek, ne tarafa gidileceğini belirtmek için, o taşların üzerine isimlerinin yazılmasının lâzım geldiği teklif olunmaktadır¹⁰⁶.

4) Tâşirât Meselesi

İstanbul'a teklif olunan meselelerden biri de, Edirne vücûhundan Ahmed Rüşdi'nin belirttiği oşür meselesi ile ilgilidir. Ârif Hikmet Beyefendi'nin tahrirâtıyla birlikte İstanbul'a gönderilen bu teklife göre, tâşirât maddesinde iki husus hâtırta gelmektedir. Bunlardan birincisi, eskiden olduğu gibi, her türlü döğülen buğday ve sairenin alınması, diğeri, tarlada biçilmiş demetin alınıp, her köyde *beylik* adıyla bir harman açarak, samanı karşılığında ahâliye döğdürüp, elde edilen hubûbâtını anbara koymaktır.

Fakat Ahmed Rüşdi, birincisinin uzun uzadıya bir iş olup, hem masrafının çok, hem de telefâtının fazla, ikincisinde ise, işin az vakitte arkası alınacağından, masrafının da az olacağını, bu durumda köylülerin işlerinin biraz geri kalması muhtemel ise de, borçlarını önceden ödeyip kendi işleriyle meşgul olmalarının ve *ketm ü ihfâ* töhmetlerinden kurtulmalarının, o gecikmeyi telâfi edeceğini de belirtmektedir¹⁰⁷.

5) Eskicuma Nâibi Meselesi

Ârif Hikmet Beyefendi'ye mürâcaatta bulunan Eskiçuma ahâlisi, nâib vekili Mehmed Emin Ârif Efendi'den şikâyet ederek, azlini istemişlerdir. Şumnu meclisi de nâib vekilinin aleyhinde şehâdette bulununca, kendisinin, Osmanpazarı nâibi ile becâyışı kararlaştırılmıştır. Fakat Mehmed Emin Ârif Efendi'yi tanıyan Osmanpazarı ahâlisi, daha erken davranarak, böyle bir değişikliği kabûl etmeyeceklerini bildirmişlerdir. Bunun üzerine Eskiçuma nâib vekilinin azli, 22 Ağustos 1840 tarihinde, Ârif Hikmet Beyefendi tarafından İstanbul'a teklif olunmuştur¹⁰⁸.

¹⁰⁶ *İD*, nr. 1059, lef 5.

¹⁰⁷ *İMV*, nr. 80, lef 5.

¹⁰⁸ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 3/b.

VI) Rumeli'de Tanzimat Meclisleri¹⁰⁹

Ârif Hikmet Beyefendi, teftiş esnâsında tespit ettiği meclislerin bir kısmını, mensuplarının vazife, isim ve maaşları ile birlikte, bâzılarını ise, ancak müdâhil oldukları bir meseleden dolayı zikretmektedir. Burada, meclislerle ilgili olarak tespit edebildiğimiz isimlerin tamâmını, vesikalardaki teferrüat nispetinde vermek istiyoruz. Fakat daha önce, mensuplarının ehliyet ve aralarındaki ülfetten dolayı, takdire şâyân bir meclis mâhiyetinde anlattığı Varna meclisi hakkında kanâatini, tavsifindeki zenginliği aksettirebilmek maksadıyla, aynen belirtmek istiyoruz:

[Varna'da] tesviye-i ba'zı levâzım-ı zarûriyye hasebiyle beş on gün ikamet-i daiyyânemiz esnâsında, me'mûrın bendelerinin cümlesiyle hüsn-i âmizîş ü ülfet ve ahvâl-i zâhire vü bâtınalarına dikkat olunup, cümlesi ehl ü erbâb ve sâhib-i gayret ü hamiyet olarak meşhûdumuz olmak ve yekdiğerlerinden hoşnûd u râzı, cümlesi her bir husûsda bi'l-ittifak sa'y ü dikkat etmekte ve a'zâları gayet ehl-i ırz u sâlih kimesneler bulunmuş ve husûsan, umûr-ı zabtiyye ve muhâfazaya me'mûr ferikan-ı kirâmdan Ziya Paşa bendeleri zâtında rızâ-cûy u edîb ve gayûr ve nâmusunu vikayeye gayet mukaddem ve mecbûr olup, muhassıl dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Abdülhad Ağa dahi, hayli umûrda bulunarak pişmiş ve mesâlih-i me'mûresinde mukaddem ve ibrâz-ı sadâkate hâhiş-kâr bir bendeleri bulunmuş olarak, nâib efendi ve müfti efendi bendelerinin dahi ikisi de ehliyetli ve halûk u mümtezic ve ale'l-husûs nâib efendinin inşâ ve rabt-ı kelâma iktidâr olup, sâir vuku'-yafte olan husûsâtta dahi tekâsülü olmadığından, kendüye cümlelerin ziyâde mahabbetini mûcib olmuş ve Şumnu gibi, bu meclisin dahi kâtipleri zâifce ise de, meclis me'mûrlarıyla uyuşup imtizâc eylemiş ve nâib efendi bendeleriyle cebr-i noksân olup, umûr-ı lâzimeleri cümlesi mihver-i lâyıkında, bilâ-kusûr tanzîm ve rûyet olunmaktadır¹¹⁰.

1) Ağustos Meclisi;¹¹¹

Derviş Ağa, 200 kuruş

Dimitri, 150 kuruş

¹⁰⁹ Memleket Meclisleri veya Muhassıllık Meclisleri olarak da adlandırılan bu meclislerin, Tanzimat Fermanı'nın tatbiki ile birlikte meydana gelmeleri münâsebetiyle, Tanzimat Meclisleri şeklindeki tesmiyesini tercih ettik. Muhassıllık merkezlerinde 13, mülhâk mahallerinde ise 5 kişiden meydana gelen bu meclisler hakkında daha fazla bilgi için bk. Reşat Kaynar, *Aynı eser*, s. 254-257; Halil İnalçık, "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri", *Belleten*, XXVIII/109-112 (1964), 625-627; İlber Ortaylı, *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, İstanbul 1985, s. 33-35.

¹¹⁰ *ID*, nr. 1059, lef 5.

¹¹¹ *CD*, nr. 6965.

- 2) Âhiçelebi Meclisi ¹¹²
 Muhassıl Vekili : Salih Ağa, 1.000 kuruş
 Abdullah Efendi, 300 kuruş
 Kosti Efendi, 200 kuruş
- 3) Babadağı Meclisi ¹¹³
 Muhassıl : Kapucubaşı Hüseyin Ağa
 Hâkim : Elhac Süleyman Şükrü Efendi
 Zabtiyye : Miralay Hüseyin
 Nüfus Nâzırı : Halil Mehmed
 Sandık Emîni : Esseyyid Hasan
 Emvâl Kâtibi : Esseyyid Ömer Tahir
 Âzâ : Esseyyid Hüseyin
 Âzâ : İbrahim
- 4) Balçık Meclisi ¹¹⁴
 Muhassıl Vekili : Ahmed Ağa, 800 kuruş
 Nâib Vekili : Elhac Hüseyin Efendi
 Âzâ : Sarrâcî Ahmed Ağa, 250 kuruş
 Âzâ : Süleyman Ağa, 250 kuruş
- 5) Berkofca Meclisi ¹¹⁵
 Muhassıl Vekili : İhtımanlı Ahmed Ağa : 1.000 kuruş
 Nâib : Müderris Mustafa Efendi, 1.000 kuruş
 Zabtiyye : Yüzbaşı, Vidinli Hüseyin Ağa, 600 kuruş
 Âzâ : Koşanalı Halil Ağa, 250 kuruş
 Çorbacı : İlikov, 200 kuruş
- 6) Braveşne Meclisi ¹¹⁶
 Muhassıl Vekili : Mestan Bey, 750 kuruş
 Sandık Emîni : Abdülkerim Ağa, 500 kuruş
 Kocabaşı : Dimitri, 250 kuruş
- 7) Cuma-i atik Meclisi ¹¹⁷
 Muhassıl Vekili : İbiş Ağa, 750 kuruş
 Sandık Emîni : Hacı Mehmed Ağa, 350 kuruş
 Kocabaşı : Markov, 200 kuruş

¹¹² CD, nr. 6975.

¹¹³ ID, nr. 1059, lef 11.

¹¹⁴ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 8/a; CD, nr. 6975.

¹¹⁵ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 47/a; CD, nr. 4893.

¹¹⁶ CD, nr. 6975.

¹¹⁷ CD, nr. 6975.

- 8) Çiğlayık ve Sarışaban Meclisi ¹¹⁸
 Muhassıl Vekili : Zekeriya Ağa, 500 kuruş
 Sandık Emini : Ahmed Ağa, 400 kuruş
 Osman Ağa, 400 kuruş
- 9) Çırpan Meclisi ¹¹⁹
 Muhassıl Vekili : Elhac Mehmed Ağa
 Nâib Vekili : Mustafa Arif Efendi
 Zabtiye Vekili : Ahmed Ağa
 Âzâ : Mehmed Emin Efendi
 Kocabaşı : Volkov
- 10) Drama Meclisi ¹²⁰
 Mustafa Mestan Bey, 600 kuruş
 Elhac Halil Ağa, 450 kuruş
 Elhac Ahmed Efendi, 450 kuruş
 Sandık Emini : Ali Ağa, 500 kuruş
 Kocabaşı : Apostol, 250 kuruş
 Kocabaşı : Anastas, 250 kuruş
- 11) Firecik Meclisi ¹²¹
 Müftü : Elhac Hüseyin Efendi, 650 kuruş
 Sandık Emini : Elhac Mustafa Ağa, 400 kuruş
 Defter Nâzırı : Mehmed Ağa, 350 kuruş
 Vücûhdan İbrahim Ağa, 400 kuruş
 Ömer Ağa, 150 kuruş
 Kocabaşı : Linberfaki
- 12) Gümülcine Meclisi ¹²²
 Defter Nâzırı : Mustafa Nâmık Efendi, 750 kuruş
 Sandık Emini : İbrahim Ağa, 500 kuruş
 Hasan Efendi, 400 kuruş
 Kocabaşı : Dimitri, 400 kuruş
 Kocabaşı : Mesko, 300 kuruş

¹¹⁸ CD, nr. 6975.

¹¹⁹ CD, nr. 17412.

¹²⁰ CD, nr. 6975.

¹²¹ CD, nr. 4290.

¹²² CD, nr. 6975.

- 13) Hacıoğlupazarcığı Meclisi ¹²³
 Muhassıl Vekili : Osman Ağa, 1.000 kuruş
 Nâib : İbrahim Efendi
 Müfti : Ahmed Efendi, 400 kuruş
 Zebtiyye Vekili : Halil Ağa
 Kocabaşı : Ermeni Çorbacı İstefan, 200 kuruş
- 14) Hezargrad Meclisi ¹²⁴
 Muhassıl Vekili : Yusuf Ağa, 800 kuruş
 Vücûhdan Selim Efendi, 300 kuruş
 Kocabaşı Vekili : Daskal, 150 kuruş
- 15) Hırsova Meclisi ¹²⁵
 Muhassıl Vekili : Salih Ağa, 500 kuruş
 Ahmed Şükrü Ağa, 200 kuruş
 Hüseyin Efendi, 200 kuruş
- 16) Strumiça Meclisi ¹²⁶
 Muhassıl Vekili : Mehmed Bey, 750 kuruş
 Sandık Emmini : Mehmed Bey, 150 kuruş
 Kocabaşı : Yorgi, 50 kuruş
- 17) İbsala Meclisi ¹²⁷
 Muhassıl Vekili : Ahmed Ağa, 700 kuruş
 Hacı Mehmed Ağa, 200 kuruş
 Kocabaşı : Yozan, 200 kuruş
- 18) İnoz Meclisi ¹²⁸
 Muhassıl Vekili : Hasib Efendi, 750 kuruş
 Ahmed Hilmi Efendi, 200 kuruş
 Kocabaşı : Balkov, 200 kuruş
- 19) İsakcı Meclisi ¹²⁹
 Muhassıl Vekili : Hafız Selim Efendi, 500 kuruş
 Ali Ağa, 200 kuruş
 Kocabaşı : Yani, 100 kuruş

¹²³ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 7/a; CD, nr. 6975.

¹²⁴ CD, nr. 6975.

¹²⁵ CD, nr. 6975.

¹²⁶ CD, nr. 6975.

¹²⁷ CD, nr. 4290.

¹²⁸ CD, nr. 4290.

¹²⁹ CD, nr. 6975.

20) Karaferye Meclisi¹³⁰

Müfti Efendi	: 600 kuruş
Sandık Emini	: Mehmed Dâniş Ağa, 500 kuruş
Mustafa Edib Efendi,	400 kuruş
Salih Bey,	350 kuruş
Yusuf Ağazâde Agop Ağa,	350 kuruş
Kocabaşı	: Anastas, 150 kuruş
Kocabaşı	: Nikola, 150 kuruş

21) Kavala ve Birgivi Meclisi¹³¹

Muhassıl Vekili	: Elhac Osman Ağa, 500 kuruş
Sandık Emini	: Elhac Halil Efendi, 400 kuruş
Elhac Hasan Ağa,	400 kuruş
Kocabaşı	: Nikola, 250 kuruş

22) Kızanlık Meclisi¹³²

Muhassıl Vekili	: Tayyar Efendi
Nâib Vekili	: Mehmed Şükrü Efendi
Zabtiyye Vekili	: Hüseyin Bey
Âzâ	: Tahir Bey
Kocabaşı	: Ostoyanço

23) Köstence Meclisi¹³³

Muhassıl Vekili	: Mahmud Ağa, 500 kuruş
Nâib	: Abdullah Efendi
Âzâ	: Elhac Emin Ağa, 200 kuruş
Âzâ	: Mustafa Efendi, 200 kuruş

24) Lofca Meclisi¹³⁴

Muhassıl Vekili	: Hacı Mehmed Ağa
Nâib	: Müderris Mehmed Ağa
Müfti	: Halil Efendi
Sandık Emini	: Hacı Yusuf Ağa
Çorbacı	: Hacı Saçev

¹³⁰ CD, nr. 6975.¹³¹ CD, nr. 6975.¹³² CD, nr. 17412.¹³³ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 11/a; CD, nr. 6975.¹³⁴ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 31/a.

- 25) Lom Meclisi¹³⁵
 Muhassıl Vekili : Hacı Mehmed Ağa, 750 kuruş
 Nâib : Sadık Mehmed Efendi, 500 kuruş
 Zabtiyye Vekili : Hacı Yusuf Ağa, 250 kuruş
 Nüfus Nâzırı : Molla Mustafa, 300 kuruş
 Sandık Emini : Süleyman Efendi, 200 kuruş
 Kır Kâtibi : Molla Süleyman, 200 kuruş
 Âzâ : Molla Halil, 250 kuruş
 Çorbacı : Nikola, 250 kuruş
- 26) Maçın Meclisi¹³⁶
 Muhassıl Vekili : Mehmed Said Ağa, 750 kuruş
 Hacı Ali Ağa, 200 kuruş
 Kocabaşı : Aleksi, 100 kuruş
- 27) Megri Meclisi¹³⁷
 Muhassıl Vekili : Hacı İbrahim Efendi, 650 kuruş
 Seyyid Ömer Ağa, 200 kuruş
 Kocabaşı : İstovraki, 100 kuruş
- 28) Menlik Meclisi¹³⁸
 Müfti Vekili : Osman Efendi, 100 kuruş
 Defter Nâzırı : Mehmed Ağa, 150 kuruş
 Sandık Emini : İbrahim Ağa, 400 kuruş
 Osman Bey, 150 kuruş
 İzzet Bey, 150 kuruş
 Kostantin, 100 kuruş
 Stoyov, 50 kuruş
- 29) Minkalye Meclisi¹³⁹
 Muhassıl Vekili : Elhac İsmail Ağa, 700 kuruş
 Nâib : Hafız İsmail Efendi
 Zabtiyye Vekili : Ali Bayrakdar
 Âzâ : Hacı Murteza Ağa, 200 kuruş
 Âzâ : Said Efendi, 200 kuruş

¹³⁵ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 40/a.

¹³⁶ *CD*, nr. 6975.

¹³⁷ *CD*, nr. 4290.

¹³⁸ *CD*, nr. 6975.

¹³⁹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 10/a; *CD*, nr. 6975.

30) Niğbolu Meclisi ¹⁴⁰

Muhassıl	: Dergâh Kapucubaşlarından esbak Surre Emîni Süleyman Ağa, 10.000 kuruş
Nâib	: İslambolî Ali Sırrı Efendi, 2.500 kuruş
Müfti	: Ehl-i beldeden Elhac Esseyyid Hafız Abdullah Efendi, 750 kuruş
Emlâk Kâtibi	: Osman Efendi, 1.500 kuruş
Emvâl Kâtibi	: Hurşid Nasuhi Efendi, 2.500 kuruş
Sandık Emîni	: Elhac Raşid Ağa, 600 kuruş
Zabtiyye	: Mansure Binbaşısı Salih Ağa, 2.500 kuruş
Zabtiyye	: Topçu Binbaşısı Mustafa Ağa, 800 kuruş
Âzâ	: Müderris Hüseyin Hakkı Efendi, 500 kuruş
Âzâ	: Elhac İsmail Ağa, 400 kuruş
Âzâ	: Ağuşi Mehmed Ağa, 500 kuruş
Âzâ	: Bulgar Hacı Petraki, 150 kuruş
Bulgar Çorbacı	: Simyon, 150 kuruş

31) Niş Meclisi ¹⁴¹

Muhassıl Vekili	: Emin Bey, 3.000 kuruş
Hâkim	: Halil Feyzi Efendi, 2.000 kuruş
Müfti	: Zeynelâbidin Efendi, 400 kuruş
Sandık Emîni	: Mehmed Emin Bey, 500 kuruş
Meclis Kâtibi	: Elhac Ferhad Efendi, 600 kuruş
Defter Nâzırı	: Elhac İsmail Bey, 400 kuruş
Kocabaşı	: Açeşkan, 300 kuruş
Kocabaşı	: Stonkov, 200 kuruş
Gümrük Emîni	: Yusuf Ağa, 400 kuruş
Jurnal Kâtibi	: İsmail Efendi, 200 kuruş
Kâtib Muavini	: Mehmed Efendi, 300 kuruş
Nüfus Mukayyidi	: 200 kuruş

32) Osmanpazarı Meclisi ¹⁴²

Muhassıl Vekili	: Hasan Ağa, 750 kuruş
Sandık Emîni	: Hacı Ahmed Ağa, 350 kuruş
Çorbacı	: Sazetran, 200 kuruş

¹⁴⁰ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 32/a.¹⁴¹ *CD*, nr. 13737.¹⁴² *CD*, nr. 6975.

33) Petriç Meclisi ¹⁴³

Muhassıl Vekili	: Mehmed Bey, 750 kuruş
Sandık Emmini	: Osman, 150 kuruş
Kocabaşı	: Bafet, 100 kuruş

34) Plevne Meclisi ¹⁴⁴

Muhassıl	: Kapucubaşı Osman Bey
Nâib	: Şumnulu Ahmed Naim Efendi
Müfti	: Ehl-i beldeden Osman Efendi
Zabtiyye	: Mansure Binbaşısı Sadullah Ağa
Emvâl Kâtibi	: Mehmed Selim Efendi
Emlâk Kâtibi	: İbrahim Edhem Efendi
Nüfus Nâzırı	: Elhac Mehmed Efendi
Sandık Emmini	: Salih
Âzâ	: Kapucubaşı Osman Bey
Âzâ	: Karapehlivanzâde Elhac Ahmed Ağa
Âzâ	: Elhac Mehmed Ağa
Çorbacı	: Vilad veled-i Nikov
Çorbacı	: Hacı Tudor veled-i Refko

35) Pravadi Meclisi ¹⁴⁵

Muhassıl Vekili	: Âyân Ömer Ağazâde Hüseyin Bey
Nâib Vekili	: Numan Efendi
Zabtiyye Vekili	: Süleyman Ağa
Âzâ	: Hacı Süleyman Ağa
Âzâ	: Rüstem Ağa

36) Rahova Meclisi ¹⁴⁶

Muhassıl Vekili	: Dergâh Kapucubaşılardan Genç Osman Ağa, 1.000 kuruş
Nâib	: İbrailli Elhac Osman Efendi, 500 kuruş
Sandık Emmini	: Molla Mustafa, 400 kuruş
Zabtiyye	: Yüzbaşı Osman Ağa, 242,5 kuruş
Bulgar Çorbacı	: Tana, 120 kuruş

¹⁴³ CD, nr. 6975.

¹⁴⁴ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 32/a.

¹⁴⁵ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 5/a.

¹⁴⁶ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 37/a.

- 37) Ruscuk Meclisi¹⁴⁷
 Silistre Eyâlet Müşiri : Vâsıf Mehmed Paşa (Ruscuk'da mukim)
 Muhassıl : Ferik Hafız Paşa
 Müfti : Hâfız Osman Nuri Efendi, 500 kuruş
 Zabıyye : Topçu Livası Birgivilî Mehmed Paşa
 Sandık Emîni : İmamzâde İbiş Ağa
 Nüfus Nâzırı : Hüseyin Efendi, 500 kuruş
 Âzâ : Uzunâbâdî Mühürdâr Ahmed Efendi, 400 kuruş
 Âzâ : Portakalcızâde Hacı Mehmed Ağa, 400 kuruş
 Kocabaşı : Delçev, 250 kuruş
- 38) Serez Meclisi¹⁴⁸
 Abdi Mecid Bey, 750 kuruş
 Mehmed Sami Bey, 650 kuruş
 Gümrükcü Hacı Mehmed Ağa, 500 kuruş
 Hacı Ahmed Ağa, 500 kuruş
 Kocabaşı : İstambal, 250 kuruş
 Kocabaşı : Kostantin, 250 kuruş
- 39) Servi Meclisi¹⁴⁹
 Muhassıl Vekili : Mehmed Ağa
 Nâib : Lomlu Şeyh Ali Efendi
 Müfti : Mehmed Sadık Efendi
 Sandık Emîni : Ali
 Çorbacı : Hacı Stoyan
- 40) Silivri Meclisi¹⁵⁰
 Kapucubaşı Atâ Bey, 500 kuruş
 Abdullah Ağa, 500 kuruş
 Müfti : Osman Efendi, 400 kuruş
 Sâlih Bey, 500 kuruş
 İlyas Ağa, 300 kuruş
 Kocabaşı : Zotri
 Kocabaşı : Antaş

¹⁴⁷ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 22/a; *CD*, nr. 6975.

¹⁴⁸ *CD*, nr. 6975.

¹⁴⁹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 30/a.

¹⁵⁰ *CD*, nr. 4290.

- 41) Sofya Meclisi¹⁵¹
 Hasan Ağa, 500 kuruş
 Mehmed Bey, 500 kuruş
 Müfti : Mustafa Efendi, 250 kuruş
 Hasan Hamdi Efendi, 500 kuruş
 Halil Hulûsi Efendi, 400 kuruş
 Kocabaşı : Koço, 200 kuruş
 Kocabaşı : Nikolcev, 200 kuruş
- 42) Sultanyeri Meclisi¹⁵²
 Muhassıl Vekili : İbrahim Efendi, 800 kuruş
 Hâfız Mehmed Efendi, 300 kuruş
 Kocabaşı : Yayçev, 150 kuruş
- 43) Şumnu Meclisi¹⁵³
 Muhassıl : Ferik Mehmed Ârif Paşa
 Müfti : Süleyman Efendi, 500 kuruş
 Sandık Emîni : Hacı Mustafa Ağa, 500 kuruş
 Defter Nâzırı : İbrahim Efendi, 500 kuruş
 Elhac Hüseyin Hamdi Efendi, 400 kuruş
 Esseyid Hasan Efendi, 400 kuruş
 Kocabaşı : Stoyan, 350 kuruş
 Kocabaşı : Saçador, 350 kuruş
- 44) Şehirköyü Meclisi¹⁵⁴
 Muhassıl Vekili : Mehmed Ağazâde Mustafa Efendi, 1.000 kuruş
 Müfti : Şeyh Abdürrahim Efendi, 250 kuruş
 Kocabaşı : 200 kuruş
- 45) Tekfurdağı Meclisi¹⁵⁵
 Muhassıl : İbrahim Efendi, 500 kuruş
 Müfti : Hasan Efendi, 650 kuruş
 Zabtiyye : Ali Sıddık Efendi, 500 kuruş
 Emvâl Kâtibi : Ahmed Bey, 500 kuruş
 Emlâk Kâtibi : Ahmed Bey, 400 kuruş

¹⁵¹ CD, nr. 4893.

¹⁵² CD, nr. 6975.

¹⁵³ ID, nr. 1059, lef 5; CD, nr. 6975.

¹⁵⁴ CD, nr. 4893.

¹⁵⁵ CD, nr. 12226.

- Rum Kocabaşı : Limraki, 250 kuruş
 Ermeni Kocabaşı : Anatin, 250 kuruş
- 46) Temürhisarı Meclisi¹⁵⁶
 Muhassıl Vekili : Mehmed Garib Bey, 750 kuruş
 Ali Bey, 450 kuruş
 Kocabaşı : Stoyan, 250 kuruş
- 47) Tulca Meclisi¹⁵⁷
 Muhassıl Vekili : Kilili Hüseyin Efendi, 800 kuruş
 Müfti : Tatarköylü Mahmud Efendi
 Âzâ : Kilili Câmii imamı Hâfız Halil Efendi, 200 kuruş
 Rum Çorbacı : Yasef
- 48) Varna Meclisi¹⁵⁸
 Muhâfız, Zabtiyye ve Meclis Reisi: Ziya Mehmed Ali Paşa, 25.000 kuruş
 Muhassıl : Dergâh Kapucubaşılarında Abdülahad Ağa, 10.000 kuruş
 Şer'î Hâkim : Kadı Mehmed Emin Efendi, 2.500 kuruş
 Müfti : Halil Efendi, 550 kuruş
 Emlâk Kâtibi : Mehmed Ârif Efendi, 2.500 kuruş
 Emvâl Kâtibi : Hüseyin Hüsnü Efendi, 1.500 kuruş
 Sandık Emîni : Hasan Ağa, 800 kuruş
 Âzâ : Hacı Hasanzâde Mustafa Ârif Ağa, 500 kuruş
 Âzâ : Tüccardan Abdülaziz Ağa, 450 kuruş
 Âzâ : Sipahi Mütেকaidi Halil Ağa, 450 kuruş
 Rum Çorbacı : Çorbacıoğlu Dimitri, 250 kuruş
 Ermeni Çorbacı : Nerkis, 250 kuruş
- 49) Yenice-i karasu Meclisi¹⁵⁹
 Muhassıl Vekili : Hüseyin Bey, 1.250 kuruş
 Yüncüzâde Ahmed Ağa, 400 kuruş
 Kocabaşı : Dimitri, 200 kuruş
- 50) Yenipazar Meclisi¹⁶⁰
 Muhassıl Vekili : Mustafa Ağa, 750 kuruş

¹⁵⁶ CD, nr. 6975.

¹⁵⁷ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 16/a; CD, nr. 6975.

¹⁵⁸ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 6/b; CD, nr. 6975.

¹⁵⁹ CD, nr. 6975.

¹⁶⁰ CD, nr. 6975.

Sandık Emîni : Selim Ağa, 350, kuruş
 Çorbacı : Yani, 200 kuruş

51) Yenişehir-i fener Meclisi ¹⁶¹

Ârif Ağa, 400 kuruş
 Dâniş Bey, 400 kuruş
 Halil Bey, 400 kuruş
 Hacı Mehmed Bey, 700 kuruş

52) Zagra-i atik Meclisi ¹⁶²

Muhassıl : Elhac Mesud Ağa
 Hâkim : Ali Reyhan Efendi
 Zabtiyye : Binbaşı Musa Bey
 Müfti : Ali Efendi
 Defter Nâzırı : Mehmed Kâmil Bey
 Sandık Emîni : Mehmed Tahir Bey
 Âzâ : Kadızâde Ahmed Ağa
 Âzâ : Memiş Ağa
 Kocabaşı : Naçov
 Kocabaşı : Dimitri

53) Zagra-i cedid Meclisi ¹⁶³

Muhassıl Vekili : Mehmed Emin Ağa
 Nâib Vekili : Elhac Mehmed Efendi
 Zabtiyye Vekili : Seyyid İbiş Ağa
 Âzâ : Hafız Musa Ağa
 Kocabaşı : Islof

54) Zihne Meclisi ¹⁶⁴

Muhassıl Vekili : Ali Rasim Efendi, 750 kuruş
 Sandık Emîni : Hüseyin Ağa, 500 kuruş
 Kocabaşı : Stonkov, 250 kuruş

55) Zıştovi Meclisi ¹⁶⁵

Muhassıl Vekili : Vücûh-ı beldeden Salim Ağa, 1.250 kuruş
 Hâkim : Vidinli İbrahim Efendizâde Mehmed Said

¹⁶¹ CD, nr. 4290.¹⁶² CD, nr. 17412.¹⁶³ CD, nr. 17412.¹⁶⁴ CD, nr. 6975.¹⁶⁵ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 26/a.

Müfti	: Elhac İbrahim Efendi
Sandık Emîni	: Elhac Hasan Ağa, 500 kuruş
Nüfus Nâzırı	: İsmail Ârif Efendi, 200 kuruş
Nüfus Mukayyidi	: Eşref Efendi, 200 kuruş
Bulgar Çorbacı	: Renkolcov, 200 kuruş
Jurnal Kâtibi	: 200 kuruş
Zabtiyye	: —

VII) Zirâat ve Ticârete Dâir Bâzı Mâlûmât

Ârif Hikmet Beyefendi, dolaştığı mahallerin zirâat ve ticâreti hakkında da mâlûmât toplamaya çalıştığından, bu hususta teftiş defterinde yer alan ve özellikle meyve, sebze ve hubûbâta dâir olan tespitlerini, faydalı olacağı kanaatiyle belirtmek istiyoruz.

*Vidin*¹⁶⁶ :

Hinta	Şair	Kokoroz
Yulaf	Darı	Burçak
Nohud	Böğrölce	Bakla
Çavdar	Akbuğday	Karadut
Dırakışeftali	Fındık	Ceviz
Badem	Şamduzu	Elma
Armut	Ayva	Erik
Vişne	Kiraz	Üzüm
Kızılıcık	Şeftali	Zerdali
Kayısı	Muşmula	Üvez
Dut	İncir	Nar
Kestane	Kavun	Karpuz
Hıyar	Asmakabağı	Kestanekabağı
Balkabağı	Delikabak	Sakızkabağı
Patlıcan	Karabamya	Bamya-i sultanî
Frenkpatlıcanı	Karaturp	Beyazturp
Şalgam	Pancar	Yerelması
Komyer	Çilek	Böğürtlen
Pırasa	Ebegümeci	Ispanak
Semizot	Alabaş	Havuç
Marul	Salata	Pazı

¹⁶⁶ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 43/b.

*Lom*¹⁶⁷

Vodine	Kantartopu	Dölekkavunu
Moskovkavunu	Selimdevleği	Şeftalikavunu
Elma	Armut	Ayva
Şeftali	Zerdali	Vişne
Kiraz	Kızılcık	Fındık
İncir	Kavun	Karpuz
Sakızkabağı	Dolmakabağı	Bamya
Patlıcan	Lahana	Kestanekabağı
Pırasa	Duhan	Ispanak
Bakla	Fasulye	Buğday
Arpa	Darı	Kokoroz
Kablıca	Yulaf	Çavdar
Böğrölce	Nohud	Arnavudbuğdayı
Bal	Tuz	Sürekçilik
Soğan		

*Niğbolu*¹⁶⁸

Hinta	Şair	Kokoroz
Darı	Kablıca	Çavdar
Yulaf	Nohud	Mercimek
Fasulye	Kiraz	Vişne
Vişnab	Elma	Armut
Ayva	Şeftali	Kayı
Zerdali	Erik	Badem
Ceviz	Unnab	Kestane
Üvez	Kızılcık	Fındık
Muşmula	İğde	Dut
Karadut	Kavun	Karpuz
Kabak	Patlıcan	Bamya
Meyankökü	Bal	İpek

*Hacıoğlu pazarcığı*¹⁶⁹

Kızılcıca	Darı	Mısır
Şair	Yulaf	Kablıca
Burçak	Böğrölce	Erik
Kavun	Karpuz	Bal
Fülüs		

¹⁶⁷ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 40/a.¹⁶⁸ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 33.¹⁶⁹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 7/a.

<i>İstavirta</i> ¹⁷⁰ :	Buğday Danı	Arpa Karpuz	Mısır Bal
<i>Sofya</i> ¹⁷¹	Maline Pancar	Govline Çilek	Pidekabağı Suntra
<i>Şehirköyü</i> ¹⁷² :	Üzüm	Erik	Dokuma
<i>Ziştovi</i> ¹⁷³ :	Süreççilik	Tuz	Dokuma
<i>Berkofça</i> ¹⁷⁴ :	Süreççilik	Tuz	Dokuma
<i>Niğbolu</i> ¹⁷⁵ :	Üzüm Süreççilik	Kiraz Tuz	Vişne Yapağı
<i>Silistre</i> ¹⁷⁶ :	Hinta	Üzüm	
<i>Ruscuk</i> ¹⁷⁷ :	Üzüm		
<i>Pravadi</i> ¹⁷⁸ :	Bal		
<i>Balçık</i> ¹⁷⁹ :	Bal		
<i>Tulca</i> ¹⁸⁰ :	Karpuz		
<i>Lofca</i> ¹⁸¹ :			

¹⁷⁰ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 36/a.

¹⁷¹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 53/a.

¹⁷² *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 48/a.

¹⁷³ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 26/a.

¹⁷⁴ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 47/a.

¹⁷⁵ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 33/a.

¹⁷⁶ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 21/b.

¹⁷⁷ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 40/a.

¹⁷⁸ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 5/a.

¹⁷⁹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 8/a.

¹⁸⁰ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 16/a.

¹⁸¹ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 31/a.

	Dokuma	
<i>Rahova</i> ¹⁸² :	Yapağı	Bal
<i>Plevne</i> ¹⁸³ :	Üzüm	

VIII) Teftiş Tâlimatnâmesi

Tanzimat'ın teftişine dâir kaleme alınan ve memuriyetleri esnâsında düstûr ittihaz etmeleri için, birer sûreti hem Ârif Hikmet Beyefendi'ye hem de Çerkeşî Mehmed Efendi'ye verilen tâlimatnâme, aynen şu şekildedir:

Evvelki madde: Efendi-i müşârünileyhümâ bî-minnet-i teâlâ Der-sa'âdet'den hareket ve muktezâ-yı me'mûriyyetleri üzre mevzu'-ı meclis olan kazâlara vuslatlarında, yedlerine verilen fermân-ı âliyi kırâat, akibinde hitâbiyye-i lîsâniyye ve hükûmet-i şer'iyye ve akliyye ve icâbât-ı nizâmiyye ile tanzimât-ı mülkiyyeden murâd-ı hazret-i pâdişâhî olan ma'mûriyyet-i mülkiyye ve menfaat-i umûmiyye niyyet-i nâfiasını her bir mahallin icâb-ı hâl ve makamına göre tefhîm ve telkîn ve kulûb-ı ahâli ve tebeayî ezhercihet tanzimât-ı müesseseden dolayı teşvik ve te'mîn eyleye.

İkinci madde: O makule meclis olan mahallerin, ber-vech-i muharrer umûr-ı mütenevvasına me'mûr zâtlar ile görüşüp ve tertîb olunan meclislere gidüp ve a'zâlarını görüp tanzimât-ı hayriyyeye dâir usûl-i mütenevvia ve mevâdd-ı icrâiyyelerini, ya'ni murâd-ı devlet-i aliyye ne vechile îlân olunmuşdur ve ahâli ve tebea ne sûretle anlamışdır ve intihâb-ı hakîki-ahâli hâsıl olmuş mudur ve mevâdd-ı vak'a hakk ü adl üzre söyleşilmekte midir, yoğise ba'zılarının re'y-i hodu ve teferrüdü ile meclislerde adem-i emniyyet ve şâibe-i arz ve noksâniyyet muâmelât-ı reddiyyesi var mıdır, yok mudur, elhasıl bu vâdilere dâir rûh-ı nizâm mesâbesinde mevâdd-ı esâsiyyeyi dikkat-i nazariyye ve hakikat-i yakiniyye ile anlayup ve icâbına göre bu maddeleri hafî ve celî teecessüs ve taharrî edüp ber-vech-i âtî âna göre iktizâsına mübâderet ede ve o makule meclis a'zâları intihâb ile tertîb olunmamış olduğu hâlde, iş bu meclis tertîbi hakkında müesses olan ta'limât usûlünce yeniden intihâb-ı ahâli ile tertîb ve tanzimine dikkat eyleye.

¹⁸² *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 37/a.

¹⁸³ *Rumeli Teftiş Defteri*, vr. 32/a.

Üçüncü madde: Çünkü efendi-i müşârünileyhümânın sıfat-ı me'mûriyyeti hakk ü adâlet ve muvâzene-i hakkaniyyet ile olmak icâb-ı maslahatdan olmağla, tahkikat vak'asında emâre-i kizb ü mübâlağa ve itirâz-ı mahsûsaya dâir zanniyyâtı olduğu hâlde tefrik ü tedkik ve dâimâ me'mûriyyetce harekât ve iş'ârât ve icrââtı kemâl-i usûl-i ma'delet ve hakkaniyyete tevfiik ve tatbik olunmak, zâten indlerinde dahi mültezim görüldüğünden, vardığı mahallerde edeceği tahkikat mevki'-i sahihaya göre o makule me'mûriyyetin bir gûna hilâf-ı nizâm ve maksad-ı âli harekât-ı nâ-makbûlesi vâki' olmuş ise, garazsızca keyfiyyeti derhâl Bâbiâli'ye inhâ ve işâret ve tanzîmât-ı hayriyye usûlüne tatbika riâyet eyleye.

Dördüncü madde: Beyâna hâcet değildir ki, cemî' zamânda bu makule nizâmât-ı mevzuânın devâm ü icrâsı, me'mûr olanların ikdâm ü ihtimâmılarına mevfük olduğundan ve bu dahi ittifâk-ı me'mûrîne menût ve merbût olacağı mevâdd-ı müsellemeden ve bunun hilâfında bulunanlar, mazarrât-ı umûmiyye-i mülkiyye ve belki madde-i tefrika-i ümmet-faziha-i reddiyyesinde bulunmuş demek olacağından, şer'an ve kanûnen o makule bed-hâhânın def'ü ref'leri te'kid ü teşyid bünyân-ı nizâmiyyeden bulunduğundan, o misillü şer'îyye ve zabtiyye ve mâliyye me'mûrlarından beynlerinde nifak u şekak vuku'uyla madde-i matlûbe-i nizâmiyyenin adem-i icrâsına sebep olanlar ve husûsiyle cezâ kanûn-nâmesinin men' eylediği mevâdd-ı adîdeye mütecâsir bulunanlar ve lâ-siyemmâ madde-i tahribiyye-i mülk ü milletin en alt kaviyyesi olan ve şer'an ve aklen tecvîz olunmayan madde-i reddiyye-i zulm ü taaddî ve rüşvet misillü harekât-ı memnu'îyyeye cesâret edenler olduğu hâlde, her kim ise sahiha-i sarîhasıyla bilâ-ketm kemâl-i safvet ve hakkaniyyet üzere derhâl bu tarafa iş'âr eyleye ve bu makulelerden farazâ evlâdı dahi bulunsa kat'an sahâbet etmeyüp ve hukuk-ı nân ü ni'met-i saltanat-ı seniyye madde-i mefrûzasını gözedüp, hakikat üzere beyân ve ihtâr eyleye.

Beşinci madde: Efendi-i müşârünileyhümâ te'sîs-i nizâmât ve tahkik-i ahvâl ü keyfiyyât zımnında, o makûle meclîs bulunan kazâlarda, iktizâsı vehile bir kaç gün ikamet ile tesviyye-i maslahata himmet eyleyeceği misillü, böyle me'mûrlarda kemâl-i nezâket ve adem-i kibr ü gaflet elzem ve kendülerince dahi mültezim olacağından ve devletlere göre hukûk-ı tebaiyyetde her kavm ve şahsı siyyân tutulması ve âna göre ihkâk-ı hakk olunması kavâid-i esâsiyye-i düveliyyeden bulunduğundan, bu cihetle ifâde-i hâl zımnında bây ü gedâ ve müslim ve reâyâ yanlarına gelmeğe ve ifâde-i hâl eylemeğe me'zûn olduklarını, icâbına göre neşr ü iş'â eyleye ve esnâyı râhda mürûr edeceği kur'â ve kasabâtta tahkikat-ı ahvâl lâzimededen olmağla, kat'an gaflet olunmaya.

Altıncı madde: Bî-minnet-i teâlâ iş bu tanzimât-ı hayriyyenin gayet-i matlûbesi, ma'mûriyyet-i mülk ü millet kazıyye-i nâfiyası demek olacağından, yâver-i tevfiyat-ı samedâniyye ile, bundan böyle ez-her-cihet istirâhat-i tebea ve memleket ve refâh ü emniyyet ile istihsâl-i esbâb-ı ma'mûriyyetleri ne makûle şeylere, ya'ni her mahall ü mevâki'in mahsûlât-ı arâziyye ve ticâret-i mahsûsa ve sınıât-ı mu'tâdesine göre bu makûle esbâb-ı ma'mûriyyetin tevfir ü teksiri nasıl ikdâm ve ne vechile ikdâr ü sermâyeye mevkûf görünür ise, bu misillü mevâdd-ı nâfiyaya dahi tahkik ve mazbata-yı mahsûsaya kayd ü tahrîr ile, bî-minnet-i teâlâ avdetlerinde takdîm ü ifâdeye bezl-i rûyet kılınır.

Yedinci madde: Tasmimât-ı seniyyeye göre, ilerüde memâlik-i mahrûsa-i şâhânenen müretteb olan emvâl-i vergünün her bir mahallin ma'mûriyyet-i hakîkiyye ve tahammülât-ı sahîhasına göre, tevzi'-i umûmî sûretiyle tahsîsi enseb ve ehven görüldüğünden, şimdiden, dolaşacakları mahallerin zirâat ve ticâret ve sınıât ve sair cihetlerle tahammüllerine göre vergülerinin zammı ve bazı tahammüllerinden ziyâde bulunan mahallerin tenzîli lâzım geleceğine nazaran, bu maddeleri dahi kendüsü muktezâ-yı dirâyeti ve meşhûd-ı tahkiki üzere lede'l-hâce âna göre tanzîm olunmak üzere ma'lûmat-ı vâkiasını zabt ve hıfz eyleyüp her bir kazânın sene-i sâbıkâ vergüleri dahi ne mikdâra bâliğ olmuş ise, mahallerinde başka başka tahkik ve istiknâh ederek keyfiyyetini mikdâr-ı sahîhiyle mahallerinden pey-der-pey sür'at üzere bu tarafa iş'âr eyleye.

Sekizinci madde: Husûsât-ı vak'anın birinden şâyet iştibâh vuku'uyla ta'limât-ı seniyyeye tatbikinde dahi mugayeret-i ezhân cihetiyle ihtilâf bulunarak faysal verilmediği takdirde, ol madde meşîhata etrâfiyla îzah ve tasrîh olunarak, meclîsce bi'l-müzâkere Dersaa'det'e mahtûmen arz ve istizân kılınır.

Dokuzuncu madde: Efendi-i müşârünileyhümânın masârıf-ı seferiyyelerine vâfi harc-ı râh ve maaş i'tâ ve tahsîs buyrulmuş olduğu eçlden, varacağı mahallerden gerek beytütet edecekleri hâne kirâsı ve gerek hayvanât ücreti ve me'kûlât masârıfı ve'l-hasıl bir sudan mâ'adâ cüz'î ve küllî her ne olur ise olsun kendü yedlerinden idâre ve tanzîm eylemesi lâzım geleceğinden, bu dakîkalara kemâliyle dikkat ve bu vechile dahi tanzîmât-ı hayriyyenin âsâr-ı hasenesini fi'len irâe ve ibrâza himmet eyleye.

Hâtime: Bu makûle me'mûriyyet-i cesîmeye me'mûr olan zâtlara verilen ta'limât mahdûdü'l-müfâd olmayarak, bir azı dirâyet-i zâtiyye ve ma'lûmat-ı mevki'iyye ve bir azı dahi vuku'ât-ı hâliye ve âtiye göre gönderile-

cek vesâyâ-yı îcâbiyyeye havâle olunageldiğinden, bundan böyle mevâdd-ı îcâbiyye lüzûmuna göre iş'âr olunacağından, öylece hareket olunması lâzım geleceği ve efendi-i müşârünileyhümâ haysiyyât-ı zâtiyye ve kisbiyye ve ahlâk-ı marziyye ve ma'lûmât-ı usûl-i seniyye ile mevsuf olarak mevâdd-ı nizâmiyye ve ta'limât-ı aliyyenin hilâfî hareketde bulunmayacakları meczûmât-ı yakıniyyeden olup, bir gûna te'kidâta hâcet yoğise de hıfz-ı li'l-nizâm ba'zı mertebe ihtârâtın derci dahi tabi'at-ı maslahatdan olmağla, hudâ-negerde hilâf-ı nizâm hareket-i nâ-marziyye tahakkuk eder ise, kendü a'zâları kavî da'vâcı ya'ni Meclîs-i ahkâm-ı adliyye, aleyhinde olacakları bedihî olduğu misillü, bî-tevfikihi teâlâ me'mûl-i âli vechile hidemât-ı makbûleye muvaffak olarak, avdetlerinde hüsn-i mükâfât-ı seniyyeye mazhâr olacakları dahi, kayd-ı taahhüd ve ifâdeden âzâdedir.

B) RUMELİ TEFTİŞ DEFTERİ

Osmanpazarı, Şumnu, Pravadi, Varna, Hacıoğlupazarlığı, Balçık, Kovarna, Minkalye, Köstence, Burlak, Karamurad, İnhan, Babadağı, Tulca, İskaçı, Maçın, Dayekaryesi, Hırsova, Silistre, Ruscuk (1/b)¹⁸⁴.

OSMANPAZARI, mülhak Şumnu. Fî 13 Cümâdelâhir sene 56. Vu-sûl leyletü'l-selâse, saat 4. Salı gecesi saat dörtde, Cümâdelâhir'in on üçünde Osmanpazarı kasabası vsûl müyesser oldu. Tatar Hüseyin'in hazırladığı hâna nüzûl olundu. Kâmil Paşa bizden evvel gelmiş, sabah, Salı günü geldi. Bir mikdâr ülfet etdik, saat dörtde binüp Ruscuk tarafına gitti. Sonra vücûh geldi, hayli mahabbet olundu. Derbendin mâhiyye husûsu ve derbenden bahşış aldıkları ta'lim taşına gelmezden evvel, yolda bozulmuş mahallin tesviyyesi ve Fargan reâyâsının cizye husûsları ifâde olundu. Osmanpazarı'nın tahmînen senevî ihtisâbı 15.000 guruş.

Ziştovi karşusunda sayd-ı mâhî edenlere Eflâk cânibinden "Tuna'nın nısfı bizimidir" deyû, nısfı tecâvüz, mâni' olup, sayd etdirmezler imiş. Ma'hezâ kendüleri nısfı tecâvüz edüp, sayd ederler imiş. Ziştovi karşusunda ve bir mikdâr bâlâsında Mahzar Adası bir mikdâr bâlâ ve diğer Büyük Ada. Ziştovi karşusunda ve biri Dimitraki Adası, bu üç adanın beyninde sayd-ı mâhiye mâni' olurlar.

Yirmi beş senesi Şa'bân-ı şerifinin galibâ dokuzunda, vire ile çıkmışlar. Sonra bir mikdâr mürûrunda, yirmi gün mikdârı sonra reâyâyı

¹⁸⁴ Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi, teftiş ettiği mahaller hakkında, mufassal mâlûmât vermesinin yanı sıra, bu güzergâha dâhil olan mahallerin isimlerini, toplu olarak da verebilmektedir.

sürmüş, beldeyi ihrâk etmişler. Sonra yine, iki sene sonra bir mikdâr İslâm cem^c edüp, sonra gelüp, bir gece sabaha karîb, Tuna incimâdında cümlesini esîr edüp, sonra karşudan bir kaç kız alup, mâ^cadâsını terk etmiş.

Hâkim, Mehmed Said Efendi, 800 gruş. Muhassıl vekili, Mehmed Şahin Ağa, 1.250 gruş. Müftî, Elhâc İbrahim Efendi, a^czâdan. Sandık emini, Elhâc Hasan Ağa, 500 guruş. Bulgar çorbacısı, Rankolçov, 200 guruş. Nüfus nâzırı, İsmail Ârif Efendi, 200 gruş, Nüfus mukayyidi, Eşref Efendi, 200 guruş. Curnal mukayyidi, 200 guruş. Zabtiyye.

Cevâmî^c-i Zîştovi: ¹⁸⁵ Hacı Veli. At Pazarı. Hacı Ramazan, bilâ-minâre, bu dahi kadîmdir. Saat Câmî^c'i, câmî^c-i atîkdir. İhsânîyye, bu dahi kadîmdir, yüz senelik kadar. Câmî^c-i cedid. Hacı Mahmud. Feyzî Ağa. İskele. Kadı, arsa-i hâliyedir. Sâlim Ağa, bilâ-minâre. Evliya Hoca. Çarşu Câmî^c'i, Seyl deresi arsasını mahv etmiş. Mesâcid: Hacı Abdullah. Yeni Mes-cid. Kıbtîyân Mescidi (2/a).

Ruscuk'dan. Dolab karyesi. Ruscuk'dan çıkup kibel-i magribde bir saat sonra, solda Dolab karyesi mürûr olundu. Tarîkden bir çar-yek ba^cid reâyâ karyesidir. Ruscuk'a bundan akreb Ortaçiftlik karyesinden mürûr olundu. Yine solda, reâyâdır, Ruscuk'a nısf saat. Bundan evvel, Ruscuk'a nısf saatden akalce Kule karyesi mürûr olundu. Reâyâ, yine solda. Hâric-i Ruscuk'da taşdan Lom köprüsü mürûr olundu. Yine bir saat mürûrunda, sağda tabya mürûr olundu. Tabya toprakdan, Moskov amelidir. On beş yirmi adım sonra bir tahta köprü mürûr olundu. Dört saat sonra Pergos'a geldik. Şiddet-i şitâ zulmet-i leyl münâsebetiyle, kılağozlar yolu şaşurup, bir saat teehhür etdik, dört saatde geldik. Pergos ise Ruscuk'a üç saatdir. Bir gece Hacı-oğlu Muhtar Ömer Ağa'nın evinde yatup, Salı gecesi, Salı günü saat yedide bindik. Kar yağmak üzere. Bu karye[ye] dört [saat] mesâfede vâki^c yine Ruscuk kurâsından Basın karyesine teveccüh olundu. Bir saat mürûrunda, Tuna kenârında Sivri-kaya nâm, beş adem kaddince bir taş kaya harâbesinden mürûr olundu ve Sivri-kaya etrâfında Ceneviz'den kalma, suyun kenârında bir kal^ca âsârı ve kara tarafından yine bir kal^ca âsârı var idi. Bu ikisinin arasından geçdik. Bu mahalde Derbend nâm

¹⁸⁵ Bu teftiş defterinde yer alan mimârî eserler ve özellikle de câmiler, Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından tespitte çalışılmışsa da, tamamından istifâde edilmemiştir. Bu konuda, yalnız Zîştovi'ye âit bir mukayese için bk. Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri*, İstanbul 1982, s. 139.

mahallin içinden geçüp, saat dokuz buçukda Basın'e geldik. Anda Hacı-oğlu İsmail'in odasına indik. Anda zuhru ve asrı edâ edüp, bahşış verüp, saat on buçukda bindik. Nevgrad'a nısf saat kala, Zıştovi kurâsından sağda Grosna harasından mürür olundu. Ba'dehu Yanıtra nehri kenârına gelindi. Donmuş ve lâkin hafif mahûf mahalli var. Köyden bir kaç kimesne gelmiş, onların delâletiyle, birer birer, âheste, selâmetle geçdik. Sonra bir mikdâr gidüp, gece saat birde Nevgrad'a geldik. Hayli dağınık karyedir, akarsuyu yokdur, Yatra nehr[inden] içerler. Minâreli câmi'i var. Basın sahrâsında büyük orduyu Rusyalu basup, külli cenk olup, nihâyetsiz eşhas âhirü'l-emr, Koşanalı Halil Paşa ahsam üstü şehîd, ordu bozulmuş ve Koşanalıyı buraya defn etmişler, sonra üzerine taş dikmiş. Mezar köyün üstünde, Ruscuk tarafından mevcûddur (2/b).

ŞUMNU. Şerif Paşa Câmi'i, kubbeli ve kurşunlu, medresesi ve kütüb-hânesi vardır. Eski Câm'i, Nasuh Paşa'nındır ve medresesi vardır. Saat Câmi'i. Debbağ-hâne, Hacı Receb binâ etmişdir. Çarşu Câmi'i. Karaman-zâde Câm'i. Dümdâr Câm'i. Meşikli Câmi'i, medresesi vardır. Murâdiye Câmi'i, sebab-i tesmiyyesi, herkes murâdiyla bir mikdâr nesne verüp bu câmi'i binâ etmişler, binâenaleyh böyle tesmiye olunmuş, sonra muhterik olup, câmi' ve medresesini, Ruscuk'da divân kâtibi Halim Efendi binâ eylemiş, tahmînen sene 1240. Şerif Ağa Câmi'i, kurbiyyetiyle olunup, bânisi değildir. Sıçancık Câmi'i. Yanık Câmi'i. Çalık-oğlu Câmi'i. Veli Efendi (3/a).

Solak Sinan Mahallesi, der-Şumnu. Sükkânından Ali Çelebi ibn Yahya câmi' binâ eylemiş, der-Şumnu. Târihü'l-vakfiyye fi evâhir-i Zilkâ'de sene 1026.

Mehmed Emin Ârif Efendi Selânikli, Şumnu mülhâkı Hersekli Cum'a'da nâib vekîli idi. Ahâli kabâiyih isnâdıyla azlini taleb edüp, bu husûsda Şumnu meclisi dahi şahâdet edüp, Osman-pazarı ile becâyiş olunacak idi. Anlar da mukaddem hâkim olup, anlar dahi ahvâlini bildiklerinden, kabûl etmeyüp, azli tarafımızdan sipâriş olundu. Fî 24 Cümâdelâhir sene 56.

Evkaf husûsunda bir zamm-ı icâret ve bu zamîme olmak üzere üç yüz gurus mâhiyye ile bir müdür Ali bin Mehmed ve yüz elli gurus mâhiyye maaş ile Ali bin Hüseyin kâtib olunmak istid'âsında bir mazbata tahrîr olundu. Tarafımızdan bilâ-temhîr, fî 23 Cümâdelâhir sene 56.

Şerif Halil Paşa Câmî'î vezâif ve masârıfı için mazbata tarafımızdan temhîr olundu. Fî 23 Cümâdelâhir sene 56. Mukaddem dahi mazbata takdîm olunmuş, fi 28 Rebiülâhir sene 56.

Hacı Ali Ağa-zâde ser-bevvâbîn-i dergâh-ı âlîden Mustafa Bey, Eski-cum'a a'yânı olup, bu târihe kadar bir senelik hesabından dolayı, hâric ez-defter musahhah yetmiş iki bin guruş istirdâdını ahâli Şumnu meclisinde istid'â ederek, âhirü'l-emr mîr-i mûmâileyh tarafından ahâli tarafına on bin guruş i'tâsıyla musâlaha oldular ve tarafımızdan mazbatası temhîr olundu, fi 23 Cümâdelâhir sene 56.

Muhassıl ve zabtiye pašalar ve me'mûrîn ve ketebe ve sâirenin bir aylık maaş ve mâhiyyeleri: 41.225 guruş, zabtiye kavvâslarının bir aylık mâhiyyeleri: 2.500 guruş, asâkir-i mürettebenin bir aylık maaş ve mâhiyyeleri ve ta'yinât-bahâ ve masârîfât-ı mütefferrika ve yevmiyyeleri: 8.562 guruş, derbendât bekçilerinin bir aylık mâhiyyeleri: 810 guruş, yerlü topçularının bir aylık mâhiyyeleri: 8.200 guruş, yekûn: 61.297 guruş x 12 şehri = 735.564 guruş.

Sene-i sâbıkada âdî ve gayr-i âdî fıkrdan çıkmış olan emvâl-i mürettebe ve gayr-i mürettebenin bir senelik icmâli: 593.535 guruş 38 para.

İhtisâb hâsilâtı: Gurre-i Muharrem sene 56: 6.000 guruş, Safer: 10.033 guruş 15 para, Rebiülevvel: 11.825 guruş 27 para, Rebiülâhir: 17.894 guruş 23 para Cümâdelülâ: 9.146 guruş 18 para, yekûn: 54.900 guruş 3 para + 54.900 guruş 3 para = 109.800 guruş 6 para.

İhtisâb hâsilâtı: 109.800 guruş 6 para, Şumnu kazâsının ber-vech-i tahmîn bir senede kantar rûsûmâtı: 7.161 guruş 14 para, resm-i ispenç: 1.233 guruş 10 para, reâyânın cizye tahsilâtı: 97.821 guruş, kıbtiyânın cizye tahsilâtı: 37.043 guruş, yekûn: 253.058 guruş 30 para (3/b).

Göl. Kara-harman, karye-i Baba-dağı, denize bir saat. Değirmen. Palaz, karye-i Köstence, denize nisf saat. Göl, göl kendüden kaynar, bu göle Sud-gölü derler. Sud gölünde çok balık var imiş, Kazaklar gelüp sayd eder imiş. Köstence. Bu göle Köstence'den gider iken, Sud gölüne varmazdan bir küçük göldür. Laz mahallesi, karye-i Köstence, denize nisf saat. Açıce, mukaddem karye imiş, şimdi bir sapma var, denize bir çar-yek. Tekfur-gölü, karye-i Köstence, denize bir saat. Tuzla, Minkalye karyesi, denize nisf saat. Minkalye, limanı var ve divâr içinde imiş, şimdi harâb olmuş, sefineler andan havf eder. Yılanlı, denize bir çar-yek. Satılmış gölü, Minkalye'ye üç saat. Satılmış. Kartallı. Kartallı gölü. Garice. Fener. Şabla,

kanare de bir saat, fenere de bir saat. Kılıç-bey karyesi, bundan fener üç çar-yek. Kaya-bey karyesi. Sürtük karyesi, sagir kayıklara limanı var. Gülfere. Çerakman burnu. Kovarna. Balçık. Eğirme hatab iskelesi karyesi. Hacı-kov dağı, hatab bundan iner. Varna (4/a)¹⁸⁶.

PRAVADİ. Mülhak-ı Varna. Yeni-pazar'dan Varna'ya azîmetde, bir gece muhassıl vekili A^cyân Ömer Ağa-zâde'nin hâlî konağından beytûtet olundu ve kirâ bedeli, itba^cına kırk guruş atıyye verildi. Vusûl, gece saat 3, leyletü'l-isneyn. Hürûc, saat-, yevmü'l-isneyn. Fî 26 Cümâdelâhir sene 1256.

Yeni-pazar'dan Pazar günü saat sekizde hurûc ve üç çar-yek saat mikdârı azîmetde Yunus karyesi pişgâhına vusûlde, bir cedîdce binâ meşhûd ve sual olundukda, cennet-mekân-ı merhûmun Varna'dan teşrîf-i hümâyûnları esnâsında, Necip Paşa merhûm, zât-ı hümâyûn içün.

Saat on buçuk esnâlarında Köşe nâm Yeni-pazar karyesine vusûl müyesser olup, yenice minâreli bir câmi^c müşâhede olundukda, hâricine nüzûl ve anda Hacı İzzet Efendi ile, sünnetleriyle edâ-yı asr olundu.

Pazar-ertesini gece saat bir sularında, Veyhit nam, Pravadi karyesine vusûl ve der-akab yatsı ve kapu pişgâhından edâ-yı magrib olundu. Bir depe altında, boğaz hâricindedir. İstîlada cümlesi dağılmış, sonra Ahmed Ağa nâm şahsın elinde çiftliği var, o kimse, dört beş ehl-i İslâm cem^c etmiş. Şimdi ânlar sâkindir. Mukaddemâ reâyâ imiş.

Cümle balcıların züamı bal çiçek olarak, asmadan nüzûl eder ve anı ancak mumu ezhârdan ahz eder. Hîn-i tahrîrde zuhûr eden kovanları: 16.003 aded.

Pravadi: Kible istikametindeki Aydos'a, Çenge üstünden 14 saat mesâfede, Gülefce üstünden Şumnu'ya 8 saat mesâfede, Yenipazar'a 5 saat mesâfede, Hacıoğlupazarcığı'na 10 saat mesâfede ve gün-doğrusundaki Varna'ya da 8 saat mesâfededir¹⁸⁷.

Memleket derûnundan, Yenipazar nehr-i sagiri mürûr eder. Sol cânibinde depede, Ceneviz zamânında kal^ca âsarı meşhûd olur. Çeşmeleri gümrâhdır, etrâfında bayırlardan çıkar. Tek bir hammâmı vardır. Bir çifte hammâm dahi var imiş, harâb olmuş.

¹⁸⁶ Bu paragrafın orijinal hâli için bk. 1 numaralı kliše.

¹⁸⁷ 2 numaralı kliše.

Nâib vekili, Nu^cman Efendi. Muhassal vekîli, Hüseyin Bey, A^cyan Ömer Ağazâde. A^czâdan, Hacı Süleyman Ağa. Süleyman Ağa, zabtiyye vekîli. A^czâdan, Rüstem Ağa.

Solak Câmiⁱ, harâb, minâresi mevcûd. Hammâm Câmiⁱ, harâb, minâresi bâkî. Çoban Câmiⁱ, ta^cmir olunmuş. Çarşu Câmiⁱ, ta^cmir olunmuş. Mahkeme Câmiⁱ, ta^cmir olunmuş. Sarı Hüseyin Ağa Câmiⁱ, ekber cevâmi^c idi, kubbesi kurşunlu idi, küffâr hedm edüp, bir mikdâr divân ve minâresi bâkî (5/a).

VARNA. Teşrîfiyye, aslı Kurd Ali Efendi Câmiⁱ'dir, istîlâda bi'l-külliiyye münhedîm olup arz-ı mahzar ile Sultan [Mahmud] zamânında binâ olunup kendüleri Varna'yı teşrîflerinde böyle tesmiyye buyurmuşlar. Hayriyye, Bedreddin Efendi Câmiⁱ'dir, istîlâda külliyyen münhedîm olup, Dilâver Paşa Varna muhâfızı iken, yeniden binâ etmişdir. Kal^a Câmiⁱ, cebehâne pişgâhında, el-hâl harâb ise de, içinde edâ-yı salât olunur. Abdurrahman Efendi, Mirza Sa^cid Paşa yeniden gibi tecdid etmişdir. Câmiⁱ-i atîk, kal^a ile berâber ta^cmir olunmuşdur. Çavuş-zâde, kal^a binâsıyla berâber harâb olup, müceddeden binâ olunmuşdur. Alâüddîn, Mirza Sa^cid Paşa ta^cmir etmişdir. Hacı Ali Tekye Câmiⁱ, Pinti İbrahim Ağa'nın vasiyetiyle sâlis malından mücedded gibi ta^cmir olunmuşdur. Kavaklı. Şa^cban Efendi. İnâdiyye. Subhşah. Çarşu Câmiⁱ. Baba-zâde. Kalender Hoca Mescidi. Kazancılar. Osman Paşa Mescidi.

Gümrük tabyası görüldü. Evvel Taşkiri tabyası görüldü. İki aded süreklî sâlhânesi vardır. Birini hâlâ Âsitâne'de muhtesip İmrahor Mehmed Ağa binâ etmiş ve diğelerini, hâlâ Varna muhâfızı ferik Ziya Paşa, bir kaç şerikiyle binâ etmişdir. Mehmed Ağa Varna kal^ası binâ-emîni iken, binâ etmiş.

Cum^a namâzını, Debbâğ-hâne civârında Hayriyye Câmiⁱ'nde, fi gur-re-i Receb sene 56, ikinci, yine cum^aayı Hayriyye'de edâ etdik. Andan ferik Ziya Paşa ve muhassal Abdülahad Ağa ile Taşkiri tabyasına vardık, temâşâ etdik. Maçuna ile topu kaldırıırken halat kopdu ve lâkin zarar olmayup, mahalline konmadı. Andan Gümrük tabyasına gidildi. Ândan, karşusunda mühimmât anbarına varıldı. Andan cebehâneye varıldı, bir mikdâr barut var idi. Andan hânemize avdet olundu.

Üçüncü cum^aayı Abdurrahman Efendi Câmiⁱ'nde edâ etdik. Andan Nusret palankasına gitdik. Etrâfını ve toplarını ve handekî temâşâ etdik.

Rûz-ı Hızır ve Kasım mevsimi ikişer ay müddetden ziyâde, Âsitâne'ye yevmiyye ikişer yüz bin yumurta gider imiş.

Fındıklı iskelesi, Varna'ya altı saat, Misivri cânibinde. Eğirme iskelesi, Varna'nın Balçık tarafında, 4 saat. Bu iki iskeleden, yirmi bin çeki hatab suhûletle tahsil olunur. İki çekiden noksanca gelen beher arabası üçer gurusu fiyatla.

Mülhâkatıyla berâber istihdâm olunan neferât: Süvârî ma^c-zâbitân: 71 nefer, piyâde ma^c-zâbitân: 50 nefer, yekûn 121 nefer. Topcuları dört bölükdür. Beher bölük: 1 yüzbaşı, 1 mülâzim, 80 nefer, yekûn: 82. Umûmî yekûn: $82 \times 4 = 328$ (6/a).

Muhâfız-ı Varna ve zabtiyye me'mûru ve re's-i meclis, ferikan-ı hassadan Ziyade Mehmed Ali Paşa: 25.000 gurusu. Muhassil, dergâh kapucu-başlılarından Abdülhad Ağa: 10.000 gurusu; Hâkimü'ş-şer^c, kuzâtdan Mehmed Emin Efendi: 2.500 gurusu, sonra İslambol ruusu verildi. Müftî-i meclis, Halil Efendi: 550 gurusu, sonra Edirne ruusu verildi. Kâtib-i emlâk Mehmed Ârif Efendi: 2.500 gurusu. Kâtib-i emvâl, Hüseyin Hüsnü Efendi: 1.500 gurusu. Sandık emîni, Hasan Ağa: 800 gurusu. A^czâdan, Hacı Hasan-zâde Mustafa Arif Ağa: 500 gurusu. A^czâdan, Aziz Ağa: 450 gurusu, tâcir. A^czâdan Halil Ağa: 450 gurusu, sipâhî mütেকa^cidi. Rum çorbacısı, Çorbacı-oğlu Dimitri: 250 gurusu. Ermeni çorbacısı, Âci Nergis: 250 gurusu.

Varna'nın on iki adet tabyası olup, üçüne palanka, dokuzuna mutlak tabya tesmiyye ederler. Dâiren-mâdâr memleket, bir insan kaddinde divâr ile sûre içine alınmış ve her yerinde mazgal surahları var. Bu divârın topa dayanamayacağından, ne fâidesi sual. Tabyaların üzerleri çim yerine, nevresim çubuklar destelenüp, bağl[an]up, etrâfına konmuş ve içine toprak doldurulmuş ise de, ahd-i karîbde destelerin ipleri fenâ-pezîr olup, çubuklar dağılıp, içinden toprak dökülmeye başlamış. Anen faanen karîb köylerden çubuklar ve âdemler gelüp ta^cmir etmekte iken, Tanzimat-ı hayriyye zuhûruyla angar[ya] kalkmış, şimdi o vechile kalmış. İçinde tam otla bir kaç top endaht olunsa der-akab cümle çubuklar dağılıp, topraklar dökülüp, tabyalar açıkda kalacak. Hattâ velâdet-i hümayûnda, bu havfa mebnî topları gerüye çeküp, nısf od ile endaht etmişler ise de, yine ba^c-zı mahallâtda hâle vuku^ca gelmiş ve esâsı gayet za^f üzere binâ olunduğundan, dâimâ çökmekte ve taşları dağılmakta olduğu meşhûddur ve topların güllesi Galata Burnu'na yetişmiyor. Gümrük Tabyası'nın topu, karşusuna yetişmiş ise de a^cda'ya bir zarar veremeyeceği bedihidir ve yine bu toplar tabyalara nazaran kebîrdir. Za^f-ı binâya mebnî tam oduyla bunlar bir kaç kerre atılsalar, tabyaların etrâfi dağılıp, çökmek ihtimâli vardır ve ba^c-zı mahallâında dahi bu hâlet vuku^ca gelmiş.

Nefis, vâsilere bir cedîd konağı, pişgâhında nev-resm sancak kulesi içine alınmış saati var ve konağın karşusunda, bir hayli kebîr, etrafı sedd yapılmış mahall var. Cümlesi mezâr-istân imiş. İstîlâda Moskovlu cümlesinin mermer taşlarını gemilere koyup, götürmüş. Sonra binâ-yı kal'a vaktinde etrâfına divâr yapıp, bağçe şekline konmuş. Bu mahalde, nişan-taşı altında, üç kurnalı çeşme olan bu çeşme ve diğer altı çeşmeyi, sâhibü'l-hayr Nuh Ağa nâm binâ edüp, kendü dahi çeşmenin verâsında medfûn imiş. Rusyalu cümle taşları alup, bu çeşmenin bânîsi, o mezârın sâhib[i] olduğu ihbâr olunmuş olduğundan, anı almamış. Sonra tabyalar binâsında bizim zevât anı da tahrîb ve seng-i mezârını almışlar ve kışlanın altı ve etrâfi cümle mezâr-istân imiş ve memleketin vusutunda imiş. Rusyalu çanını almış sonra binâ dikkatinde Kabrova'dan âdem gelmiş, saati yeniden ta'mir ve çanını yapup, şimdi olduğu mahalle vaz' olunmuş.

Dersa'adet'de Ekmekçiler Kethüdâsı Hacı Ahmed Ağa'nın, Kovarna İskelesi'nde yazıcısı olan Kovarnalı Hacı Ağa'ya Varna Muhassılı tarafından i'tâ olunan zehâir beyânıdır: Kovarna İskelesi'nden i'tâ olunan hinta, kîl-i İslambolî, 5.000 kile, beheri 13,5 guruş, 67.500 guruş. Minkalye İskelesi'nden i'tâ olunan hinta, kîl-i İslambolî, 10.000 kile, beheri 13 guruş 30 para, 137.500 guruş. Kezâlik şa'ir, 5.000 kile, beheri 6 guruş 10 para, 31.250 guruş. Yekûn 236.250 guruş (6/b).

HACIOĞLUPAZARCIĞI. Mülhak-ı Varna. Pazar gecesi saat sekizde vâsıl olup, Receb-i şerîfin on sekizinci Pazar-ertesi günü saat dokuz-bu-çukda ba'de'l-asr, andan kıyâm olundu, fî 18 Receb sene 56. Varna'nın cânib-i şimâlinde, Menzil Caddesi'nden, ki Batva'nın Çakır-pınarı tarîkından sekiz saat, Araba Caddesi'nde, ki Acemler Tarîkı derler, on saat mesâfede vâkî' bir bayır batısında memleket zemîninin batı tarafı yüksek ve gündeğrusu tarafı alçaktır. Âli olan tarafa Kemer-sırtı derler. Elli iki sene si hudûdunda bir kaç minâresi ve ba'zı mahallât ve Abdülkadir Efendi'nin kebîr hânının sakafı, külliyyen zelzeleden münhedim olmuş, elhâletü-hâzihi o harâbet üzredir. Mukaddemâ bu beldeyi Tirsinikli-oğlu tarafından asker gelüp, ahâli dahi hâricde andan tahaffuz için bir toprak tabya binâ eder iken, galebe edüp, nâkıs tabyayı zabt ve kendüleri itmâm ve altı mâh muhâsara edüp, âhiren ahâli âciz kalup, vermişler. Kapuları açmışlar ve a'yânları olan Tatar Ağa öte taraftan firâr eder iken, Tirsinikli askeri âni urmuşlar. Düşdükde tutmuşlar. Sonra i'dâm olunmuş. Bu belde, yirmi üç ve yirmi dört hudûdunda ve kırk üç hudûdunda iki def'a istîlâ görmüş. Etrâfında gayet çok kadîm mezâr-istân var. İstîlâ sebebiyle yüz ve kûsûr hâne kalmışken, yine âbâd olmuş. Bu sene yedi yüz elli eh-

li İslâm ve yüz reâyâ hânesi mevcûd idi. Mukaddem Baba Paşa bundan esîr gitmiş ve Ali Paşa ikinci istilâda, bu belde kurbünde güzel muhârebe etmiş.

Nâibi, İbrahim Efendi en-Nîşî. Müfti, Ahmed Efendi, a^çzâ yerine, metîn âlim imiş. Muhassıl-vekîli, Osman Ağa, Danigel nâmıyla müştehir. Zabtiyye-vekîli, Halil Ağa. Ermeni çorbacısı, İstepan.

Aded-i nüfûs-ı zükûr: Ehl-i İslâm 4.104, Ermeni 98, Rum -.

Hacıoğlupazarcığı; Varna'ya 8 - 10 saat, Kozluca'ya 6 saat, Prevadi'ye 10 saat, Şumnu'ya 16 saat, Yenipazar'a 12 saat, Silistre'nin Tuna İskelesi'ne 26 saat, Maçin'in Tuna İskelesi'ne 40 saat, İsakça'nın Tuna İskelesi'ne 18 saat, Minkalye İskelesi'ne 12 saat, Kovarna İskelesi'ne 8 saat ve Balçık'a 6 saat mesâfedir¹⁸⁸.

Şehre iki saat ve üç saat mesâfeden mürûr edüp, Tuna tarafına gidüp, gaib olan Oşanlı nehri üzere müteaddid değirmenleri vardır. Ekser buğdayları kolos ve azı kızılca. Tahrîrde zuhûr eden kovanları 13.288 aded.

Mahsûlâtı: Fülüs, kızılca, darı, mısır, şa^çir, yulaf, kablıca. Ba^çzen burçak, böyrülce. Kavun ve karpuzu, her sene mütemâdî eyü olmaz. Kiraz aslâ yokdur. Meyve aslâ yokdur. Ba^çzen erik bulunur. Meyve istilâ münâsebetiyle telef olmuş. Bağ, bu sene dökmüşler, sene 1256.

Yeni Câmî'i. Eski Cami'i, medreseli, minâresinin nisfî harâb, hareket-i arzdan, aslı Hacı Ferhad'ındır. Tekye Câmî'i, medreseli, yine nisf-ı minâre harâb. Çarşu Câmî'i, yine nisf-ı minâre harâb, zelzeleden. Tahmînen sene 1252. Aslı Hacı Hamza'nındır. Mahkeme Câmî'i, medreseli, Mirza Said Paşa tecdîd etmiş, kadîmi Mehmed Çavuş'undur. Kovarnalı Câmî'i, minâresi harâbca. Saray Câmî'i, Karakaşlı'nındır, minâresizdir. Çömlekcî Câmî'i, minâresi harâbdır. Hacı Hızır Câmî'i, bir mikdâr harâb olup, yerlûden biri ta^çmir etmiş.

Tek bir hammâmı var. Beş aded medresesi var. Bir mescid var, Üç-odalı tesmiyye olunur.

Bir akar-suyu vardır. Derûn-ı şehir, cümle sekiz aded mikdârî çeşmenin suyu bundandır. İsmi Sıtma-pınarı'dır. Opança karyesi kurbünde, beldeye iki saat mesâfede neb^ç eder.

¹⁸⁸ 3 numaralı klişe.

Sarıklı-oğlu Mehmed Ağa, Hacıoğlupazarcığı a'yânı Bazu-bend-oğlu ile hal edüp, Varna'yı zabta asker sevk edüp, alamamış. Sonra fermanlı olup, sonra üzerine paşa ta'yin olunup, mukavemet edemeyüp, firâr etmiş. Balkan'da tutmuşlar. Âsitâne'ye gider iken, emir gelüp, Aydos kurbünde Faki'de katl etmiş. Orada medfûn olup, ser-i maktu'u Âsitâne'ye irsâl olunmuş (7/a).

BALÇIK. Mülhak-ı muhassılığ-ı Varna. Hacıoğlupazarcığı'ndan bu beldeye, Receb-i şerîfin on dokuzuncu Salı gecesi saat üç-buçukda geldik. İskeledir. Dobruca ovasının küllî zahîresi bu iskeleden sefâine tahmîl olunur. İki gece anda beytütet olunup, Çihâr-şenbih günü saat 5. Fî 20 Receb sene 56.

Aded-i nüfûsu: 1.995 ehl-i İslâm, 1.301 reâyâ, 130 kıbtiyân, yekûn 3.426. Kurâ adedi: 72. Kovanları: Bu sene, 1256, 13.000 aded. Tevzi-i sâbıkı 100.264 guruş, ale'l-hesâb olan 58.898,5 guruş, bakıyye 41.365,5 guruş.

Balçık, Varna'ya 6-7 saat, Hacıoğlupazarcığı'na 6 saat, Minkalye'ye 10 saat, Kovarna'ya 2,5 saat. mesâfededir¹⁸⁹.

Câmi-i atîk, Turgud Reis bâni-i kadîmi, minâresi var, taşdan. Solak Câmi-i, minâresi sol tarafındadır. Tahta Câmi-i, minâresi tahtadan. Karbânsaray, taş minâreli. Çavuş Câmi-i, taş minâreli. Gemici Câmi-i, taş minâreli. Tahta Mescid. Turna-oğlu Mescidi. Karşu-mahalle Mescidi.

Bu iskeleye kendü kurâsının yulafı ve Silistre'nin Yemişli nahiyesi ve Umurfaki ve Tulcı nâhiyesi ve Pazarcık zehâiri nüzûl eder. Gemici Mahallesi'nde, zirvede bir pınardan su getirülüp, memleket içinde üç çeşme icrâ olunmuş ve yine bu mahalle bir kadîm çeşme suyu başka ve memleket içinde bir kaç za'ifce sulu çeşmeler dahi var. Poroz ve Çingâne-iskeleyi Limanı'ndan sonra, Karadeniz'in Rumeli cânibinde, Balçık'dan gayrı Kışlimanı yoğimiş. Bu beldenin mahalli gayet münâsebetsiz derûniye olup ve toprağı çürük kilisi olduğundan, dâimâ akmakda ve yüksekde olan hâne, aşâğıkinin üstüne düşmek ve türâb düşmek ve ihtimâleri der-kârdır ve mevsim-i sayfa havası gayet sakîl imiş. Etrafında küllî harâmî yerler var. Denize karîb yarlar etrafında pek çok idi. Yüz para i'tâsiyla, beher kıyyesine on okka cem' etdirdik. Üç yüz kıyye cem' olunsa mümkindür (8/a).

KOVARNA. Balçık kurâsından ma'dûd bir belde-i kadîme ve harâbdır. Fî 20 Receb sene 56, Çihâr-şenbih günü saat 11. Balçık'dan vürûd

¹⁸⁹ 4 numaralı klişe.

olundu. Anda iki gece beytütet olunup, Cum'a günü, saat 4, hürûc olunup, Minkalye tarafına azîmet olundu.

Nüfûs-ı zükûru: 208 ehl-i İslâm, 205 reâyâ, 413 yekûn, bunlar Balçık defterindedirler.

İskele. Bu derenin içinde iki tarafında bir kaç çeşme olup, onların suları cem' olunup, on iki değirmen çevirir¹⁹⁰. Bu mahalde bir kaç mağaza ve bir kaç fırın ve bir harâb câmi' var. Câmi'e mevkuf bir harâb mağaza var.

Şabile'nin mu'teber olan gayet nefis buğdayı, bu karyelere mahsûs-dur: Kovarna, Kefere-sөгütcüğü, Kara-ali-kışlası, Sürtük-köyü, Kaya-bey-köyü, Kılıç-bey karyesi, Şabla, Garibce, Satılmış, Kovarna mukata'ası, Özgübenlik-i sagîr, Minkalye'ye tâbî Tuzla, dahi Küçük-tatlucuk, ve Büyük-tatlucuk, dahi Pirolu, Kozluca'da Hısım-dede, Şabla Balçık'ın.

Kovarna; Balçık'a 2,5 saat, Pazarcık'a 8 saat, Yemişli'ye 10 saat, Karasu-maçın -, Minkalye'ye 8 saat mesâfedir¹⁹¹.

Hacı Sâdik Ağa Câmi'i, Câmi-i cedîd dahi derler. Bu memleketin ağası olup, sene 1109 ve kasabası tertîb edüp, kubbeli câmi'i binâ edecek imiş. Sonra devletden kıyl ü kal olup, kalmış. On bir sene sonra hastalanup, İmam Abdullah Efendi'yi vâsî nasb edüp, sülûs malından, sene 1120, Abdullah Efendi bu câmi'i binâ etmiş. Minâresi eğilmiş, çokdan böyle imiş. Cümlesi yonma taşdan. Bir mikdâr mahalli yarılmış. Evvelki istilâda küffâr etmişler, bu def'a ihrâk olunmamış. Sonra bu otuz dokuzda binâ olunmuş. Kurbünde, Mescid-i Hacı Mehmed, minâresiz, cum'a edâ olunur. Kadîm mescid olup, yirmi dört istilâsında muhterik olmuş, sonra Hacı Mehmed Binâ etmiş. Haseki Hacı Mehmed Ağa Câmi'i, vücûh-ı beldeden imiş, sene 1209, binâ etmiş ve hafî bir değirmen var. Sonra istilâda muhterik olup bir mikdâr neferi var imiş ve değirmen ağasıyla, sene 1253/4 senelerinde tecdîd olunmuş. Câmi-i atîk, Mehmed Bey nâm kimesne, sene 1020. Üç def'a istilâlarda muhterik olmuş, el-hâl harâbdır. İskele Câmi'i. Medrese-i atîk, câmi' sâhibi Mehmed Bey'in oğlu Hasan binâ etmiş. Müderrisi Elhâc Hâfız Ahmed Efendi. Medrese-i atîk Câmi'i cedîd hazîresinde Havvâ Kadın nâm sâhibü'l-hayrât, tahmînen sene 1150'den sonra binâ etmiş. Âhir istilâda muhterik olmuş. Sonra, tahmînen 1250 senesinde binâ olunmuş.

¹⁹⁰ 5 numaralı klişe.

¹⁹¹ 6 numaralı klişe.

Bunda Âci Dimitri nâm bir cerrâh ve çıkıkçı benâmları vardır. Yazıcı-lara şâ'ir ve hıntada beher kîl-i İslambolî'de onar para, hizmet mukabilin-de tüccâr tarafından i'tâ olunur imiş (9/a).

Kurevî rençberân "Bizler köylerimizde buğdaylarımızı sahihan ölçüp, arabala-lara tahmille, bu tarafa irsâlimizde, tüccâr yazıcılar ölçüp, nâkis geliyor ve bizim ölçdüğümüz sahih olduğunda şübhemiz yoktur. Bu ihtilâf, yazıcıların şinikleri bo-zuk olduğundan neş'et ediyor. Huzûrunuzda şinikleri bir â'yâr edelim" deyu ifâde eyleyüp, yazıcılara bu bâbda cevapları olduğu sual olunup, "Bizler vekille-riz, asillerimiz Âsitâne'dedirler. Bizlere tamgalı şinikler göndermişler, anlar ile ölçüp ve anları sahih bilirüz" deyu cevâb verdiler. Nihâyetü'l-emr cümle şin-ikler cem' olunup, Varna ve Balçık meclisi tamâmen ve Kovarna müdürü ve rençberân ve yazıcılardan cemm-i gafir huzûrunda, şinikler imtihân olunup, ekserinde tefâvüt zâhir olup, yine yazıcılara "Tefâvüte ne dersiz, tamgalı şinik bir kıyâs üzre olmak lâzım değil midir?", "Biz buna vâkıf değiliz, ancak irsâl edenlere i'timâd etmişiz" deyu cevâb verdiler. Yine yazıcılara "Siz-ler rençberânla ittifâken bir şinik ihtiyâr edin, sâirini ana kıyâs edelim" deyu kat'-i kelâm olunup, iki böyle kıyl ü kalden sonra, ittifâken bir sahih şinik intihâb etdiler. Bu şinikle intihâb olunup, muhâlif gelenleri ta'til olundu. "Acebâ bu ihtilâf neden neş'et etmişdir?" deyu tefiş olundukda, ashâb-ı idrâk-den bâ'zı kimesne, şiniklerin orta temürleri asl-ı vaz'ları üzre kalmayup, etrâfı bir mikdâr kabardılmış olduğun bulup, o temürlere urulup, yerlerine geldikleri gibi, anlar dahi muvâfik geldi.

Ve yine rençberân tarafından, şinikler doldukda, üzerinde fazlasını at-mak için rağla ta'bir olunup bir ağaç olduğu kadîm ise de, karîb-i ahd-den berü hîle tarîkına sülûk olunup, bir kalın ağır haşeb isdâr olunmuş olduğunu ve bundan küllî mutazarrır olmakda olduklarını ve bu haşeb, ızrâr-ı fukarâ için olduğuna, sefineye verir iken silmekde oldukları diğer ince ve iki tarafı aşağı mâil haşeb delîl-i kavî olduğuna iddiâ ve ref'-i zar-rarlarını ricâ etdiklerinde, yazıcılara sual olunup, "Bu husûsu bizler ihdâs et-medik. Ancak bizler, bu siyâk üzre bulduk. Binâen-aleyh bu üslûp gidiyoruz" de-yu cevâb verdiler ise, ekser nâs, bu haşeblerin karîb-i ahdde bâ'zı kimes-nenin ihrâcı olduğu etmişler ve bu haşebler de celb ve müşâhede olun-dukda, rençberândan aldıkları vakit sildikleri haşeb müdevver ve ortası ge-niş ve iki tarafı azıcık çekerek ve iki kıyye ağırlığında bulunup ve şinik doldurulup bununla silindikde, ağırlığı münâsebetiyle basup, şinike küllî buğday sıkışdırup ve ortası geniş olmak mülâsebesiyle, vustda olan temüre dokunup, iki tarafında incelik münâsebetiyle, şinikden bir parmak yüksek iktizâsiyla, bunda rençberâna hasar-ı küllî mûcib olacağı tebeyyün etmiş

ve sefîneye tahmillerinde sildikleri rağla gayet ince olmak sebebiyle aslâ basmayup ve iki tarafı munhatt ve ortası çukurca olmak münâsebetiyle, temür hâil olamayup, tamâmen şinikin ağzından sildiğinden, hakkaniyyet bunda zâhir olup, yazıcılara sûre-i mülattifin mehmâ-emken mâ'nâ-yı şerîfi tefhîm olunarak, "Böyle alurken bir vechile, verir iken diğer vechile verilmek câiz değildir" denildikde, cümlesinin rızâsıyla o ağır rağlalar ref ve kadîmen isti'mâl olunagelen hafif rağla ibka olunup, bu vechile dahi, yine zat-ı hümayûn-ı kiti-sitâniye fukarâ kullarının da'vât-ı hayriyyeleri isticlâb olunmuşdur.

Kovarna; Sahtiyanklık'a 4 saat, Süleymanlık'a 4 saat, Hasilçe'ye 5 saat mesâfededir (g/b)¹⁹².

MİNKALYE. Mülhak-ı muhassılığ-ı Varna. Kara-deniz sâhilinde Kovarna ile Köstence meyânında, zehâir nüzûlüne [yazar] iskeledir. Fî 23 Receb sene 56, sebt gecesi saat ikide geldik, bir yetim konağına inice, kaldık. Pazar günü saat 4, kalkdık, Köstence cânibine. Sâhib 40 guruş ve zabtiyyeye 30 guruş verildi ve bir kovan alındı, 25 guruş bakıldı.

Meclis: Nâibi, Hâfız İsmail Efendi. Muhassıl-vekîli, Elhâc İsmail Ağa, a'zâdan kadîm. A'zâdan, Hacı Murtezâ Ağa. A'zâdanı, Molla Sa'id. Zabtiyye-vekîli, Ali Bayrakdar.

Havası gayet sakîl imiş, sayfda. İstîlâda bağları harâb olmuş, şimdi üç-dört bağları var. Akbaş karyesinden belde tarafına üç çar-yek mesâfede Şâhin-pınarı nâm bir kaynak olup ve andan bir çar-yek berü, Baş-pınar nâm bir mâ-i cârî olup, üç lüleden cereyân ederek, birbirine karışup, bir sazlık içinden geçüp, nısf saat sonra bir göl peydâ' olup ve bu göle, etrâfindan müteaddid sızındılar karışarak, beldeye civârından denize munsabb olur. Zikri göl budur ve bu gölün tûlü bir saat çar-yekdir.

Beldenin etrâfında kesret Pelin-otu görüldü ve sancak-tepesi gibi türâbdan tepe. Bu belde etrâfında mübâlağa ile kesret üzre müşâhede olundu ve bu etrâfda, bu beldeden ekser sinekli belde görülmedi ve alt tarafında, ittisâlinde bir nehir var. Hayli vüs'atli göl olmuş. Ucu, ittisâlinde bahra munsabb olur ve bu göl ağzından beldeye gider iken, sekiz on arşun arzında bir dil üzerinden geçilüp ve bunun ortasında dahi, bir haşeb köprü var ve hâric-i beldede, Rusyaludan kalma bir kaç toprak tabya görüldü ve nehr-i merkumun vustunda, sekiz kulaç mikdârı umk var imiş

¹⁹² 7 numaralı klişe.

ve beş-yedi kıyyeye kadar sazan balığı çıkar imiş ve beldeye karîb mahal-
linde, bir ince ittisâlle, zarifce bir ada var (10/a).

KÖSTENCE. Müstakill kazâdır, şimdi. El-hâl Babadağı muhassıllığı-
na mülhaktır. Fî 25 Receb sene 56. Receb-i şerifin yirmi beşinci Pazar-er-
tesi gecesi saat yarımında vürûd etdik. Şehr-i merkumun yirmi dokuzuncu
Cum'a günü saat -.

Meclis: Nâibü'ş-şer^c, Abdullah Efendi. Vekîl-i muhassıl, Yazıcı Mah-
mud Ağa. A^czâdan, Elhâc Emin Ağa. A^czâdan Mustafa Efendi, mukad-
dem hâkim imiş.

Divarları som taşla metin yapılmış, üzeri kiremit pûşideli, yüz elli bin
kile-i İslambolî'ye mütehammil, mîrî mübâyaa anbârı ve ittisâlinde, yine
sâbık şeklinde binâ olunmuş, mühimmât anbârı, otuz iki bin kîl-i İslam-
bolî'ye mütehammil. Mukaddemki kal^canın sol kapusunun içinde ve iske-
leye karîb mahallde, zahîre anbârı. Yüksek kürsü taşları üzerinde olup,
ancak gözlerini Rusyalu bozup, şimdi yek-pâre bir anbâr olmuş. Mühim-
mât anbârının ve altı aded mağaza ki, tüccâr emvâlini komağa münâsib,
her biri on ikişer bin kîl-i İslambolî'yi mütehammil. Bunlar ta^cmir muh-
tâcdır. Mikdârı sual olundukda, biner guruşdan ziyâdeye muhtaç olduğu
ifâde olundu. Boryaları olmadığından, buğday toprak üzerine konur. Bun-
lar ta^cmir olundukda, beheri senevî üçer yüz ellişer guruşa icâr olunacağı
ihbâr etdiler. Bunları, sâbık muhâfız Hüseyin Paşa binâ etmiş ve ikisini,
Mahmûdiye Câmî'i'ne vakf etdiğini ihbâr etdiler. Yine kal^ca içinde bir
topçu kışlası ve bir arabacı kışlası olup, el-hâle divârları bâkî ve bir cüz'i
ahşâbı var. Mahmûdiye Câmî'i'nden gayrı bir câmî'leri yoğise, bu dahi
külli ta^cmir muhtâcdır ve cenûbunda mekteb ve imam-evi dahi harâbdır
ve bir paşa-kapusu olup, el-hâle divârları ve sakafları mevcûddur, bu çar-
şu-başındadır. Üç mağazanın üzerinde odalar olduğundan, aşağıları altışar
binden ziyâde olmaz ve diğer üçü on ikişer bin kile alır ve vakf etdi de-
dikleri konaksızlardan imiş ve konaksızlar, senevî dörder yüz guruşa ve
konaksızlar, ikişer yüz guruşa icâr olunabilür. Eğer odaları ednâ tagyîr ile
mağaza sûretine konur ise, anlar dahi dörder yüz eder ve yine Hüseyin
Paşa'nın yine kasaba içinde bir kebir yel-değirmeni olup, senevî yüz guru-
şa bir mütesellime ilzâm olunup, bu akça, câmî'in hademesine verilüp,
değirmencinin aldığı öşrü, ta^cmirine havâle etmişler.

Bu kal^ca on bir gün muhâsara olup, on ikinci günü cümle eşyâlarını
almak ve kal^ca takımından gayrı nesne bırakmamak şürûtuyla verüp, çık-
mışlar. Yerlü altmış ve Âsitâne'den yarım orta, yine altmış nefer topçu ve

on aded humbaracı var imiş ve İsakça bozgunundan yedi-sekiz yüz Anadolu nefir-i âmmı gelmiş, kal'aya girmişler, bir günde. Varna'ya gider iken, büyük ordusu taşradan ve elli aded cümle su ve zehâir gemileriyle gelüp, gündüz top endahtıyla tazyik etmişler. Sarıklı-zâde Abdullah Ağa, kapucu-başı muhâfız imiş ve Pazarcık a'yânı bunları çıkarmış. Yanlarına Moskovlu âdemler ta'yin, Minkalye'ye götürmüşler. Bunlar ol havâlîde kimseyi görmemişler. Sonra cümlesi kendü cem'iyetleriyle varup, andan dağılmışlar. Sonra geldiklerinde, memleketi evvelki gibi bulmuşlar. Harik harâb etmemiş, ancak kal'ayı lağım lağımla atmış.

Salı günü muhassıl-ı Babadağı Hüseyin Bey Köstence'ye teşrif, o gün ba'de'l-asr, berâber iskele tarafı temâşâ olunup (11/a).

Köstence Vapur İskelesi, Minkalye'ye 7 saat, Pazarcık'a 18 saat, Boğazköyü Vapurun İskelesi'ne 10 saat, Babadağı'na 16 saat, Karaharman'a 6 saat mesâfededir (11/b)¹⁹³.

BURLAK. Köstence kazâsında kabâil kurâsından, Ala-kapu ve Handek, Karaköyü ve Çalabca karyeleri meyânında, Köstence'ye beş saat mesâfede, Köstence'den Tuna'ya mümtedd kadîm handek kenârında bir karyedir. Receb-i şerîfin yirmi dokuzuncu Cum'a günü saat onda, kurbünde yine kabâilden Şâkir Efendi'nin çiftliğine nüzûl olundu. Fî 29 Receb sene 56. Karye-i merkumede sekiz gece beytütet olundu. Cum'a günü gelinüp, diğer Cum'a-ertesî Deli Ali Bey'in oğlu Devlet Giray, bu karyenin mirzasıdır. Bunlar Kıpçak'dan Yetişik oğlundan Burlak kabîlesidir. Çıkıldı, Kara-murad karyesine gidildi. Kara-murad Burlak'a üç saatdir. Âhir istîlâya gelince, Burlak dört karye imiş. Şimdi telefden sonra bu karyeye münhasır, bu mikdâr nüfûs kalmış. Bu karye istîlâdan sonra, âhiren Kara-tay karyesinin savat mahalline binâ olunmuş. Kara-tay mahalli şimdi, bir çar-yekenden ziyâde mahalde hâlî mer'adır. Şâkir Efendi'nin çiftliği, Kırhadlar mezra'ası mahallindedir.

Cum'a gecesi Ruscuk nâibi, ma'zûlen Varna'ya gelüp, bizi bulamamış. Vapura binüp Tulca'ya çıkmış, andan gelüp bu karyede bizi bulup Cum'a-ertesî Babadağı muhassıl Hüseyin Bey, Panayıra gitti. Ahşam-üstü biz, Ahmed Ağa, Şâkir Efendi ahşam vakti gezerek, bir kaynak var imiş, anı görmeğe gittik. Gezdik, su içtik, ahşamdan sonra geldik. Pazar günü Abdülâhad Ağa, çiftlik pişgâhında bir kuyu kazdırdı. Etrâfını taş örerek, içine iki kuzu asup, püryan yaptık. Gayet iyü pişmiş. Geç başladığından,

¹⁹³ 8 numaralı klişe.

gece saat üçde yedik ve Hüseyin Bey panayırdan geldi. Pazar-ertesi Mustafa Mirza Cura Paşa'nın âmmî-zâdesi Urumbey oğlunun mirzası ve Arslan Bey-zâde Mirza Bey, Orak oğlunun mirzası ve Kutlu-şar'ın oğlu Ali Bey dahi Orak oğlu mirzası. Cura Paşa yeğen-zâdesi Mehmed Mirza ibn İslâm Mirza geldiler. Görüştük ve kabâil kaim-makamı Kan Mirza, Çedisan mirzası geldiler. Salı günü bir Tatar, kelbden büyük bir kurt yavrusu tutmuş, getürdü. Temâşâ etdik ve on guruş bahşiş verdik. Çihâr-şenbih günü köyün kuyusuna bir fâre düşmüş, şişmiş, çıkardılar. Akşam-üstü kuyuyu, Abdülahad Ağa tathîr etdirdi. Bizlere üç günlük namaz lâzım geldi. Cum'a günü sülûkcü Âsitâne'den geldi. Bize Bekir Ağa'dan bin guruşluk rub' getürdü. Eşyâmız var imiş, vapur ile gelmiş. Vapur, Köstence'den panayır yerine, Muhassıl Hüseyin Bey'e irsâl etmeğe gitdi. Cum'a-ertesi Abdülahad Ağa, Varna cânibine azîmet etdi. Zuhûrdan sonra saat onda, biz de kıyâm etdik (12/a).

KARAMURAD. Bu karye Burlak'a üç saatdir. Kabîlesi Yedisân'dır. Lisân-ı nâsda Çedisan derler. Mirzası, Mirza Paşa-zâde İslâm Mirza'dır. Şimdi Âsitâne'ye gitdi. Fî 8 Şa'ban sene 56. Şa'ban-ı şerîfin sekizinci Pazar gecesi saat birde geldik, sabahı, Pazar günü saat üçde kalkdık (13/a).

İNHAN. Bu karye Burlak'a sekiz saat ve Kara-murad'a beş saat ve Kocalak'a bir saat ve Baba-dağı'na altı saat mesâfede vaki'dir. Kabîlesi Or-Mehmed oğludur, mirzası Cura Paşa-zâde Ali Bey'dir. Bu karyede, yine bir gece beytütet olundu. Fî 8 Şa'ban sene 56. Şa'ban-ı şerîfin sekizinci Pazar günü saat on birde gelüp, ertesi, Pazartertesi saat beş-buçukda çıkdık. Bir mikdâr hava serd ve yağmur yağmakda idi. Hâric-i karyede, mezâr-istânda Cura Paşa medfûn olduğundan, pişgâhından esnâ-yı mürûda, ihlâs ve fâtiha kıraat olundu (11/a).

BABADAĞI. Müstakill muhassıllıktır. Mülhâkatı: Köstence, Tulca, İsakca, Maçın, Hırsova. Fî 10 Şa'ban sene 56. Şa'ban-ı şerîfin onuncu Salı gecesi ba'de'l-magrîb, dühûl etdik.

Bu kazâda, altı okka pancarın bir dânesi olduğunu, Tulca vekili Hüseyin Efendi "*mirâren ve kirâren vezn etdim*" dedi.

Fî 10 Şa'ban sene 56. Geldiğimiz sabah, kaim-mâkamı müteka'ib, Küplü kabîlesinden Hasan Bey geldi. Çihâr-şenbih, muhassıl konağında emr-i şerif kıraat olundu. Penç-şenbih, kabâil ihtiyarları geldi: Kan Mirza, kaim-makam-ı Çedisan. El-hâc Abdülvâhab, Küplü. El-hâc Abdülkasım, Canboyluk, Pedişki oğlundan. El-hâc Bekir, Orak-oğlu, Yedisân'dan, kabâil içre bundan i'tibârlı ve mâl-dâr tâcir yokdur, Karapelid'de sâkindir.

Abdurrahman, Orak-oğlu, Yedisân'dan müfrez. Molla Bekir, Or-oğlu. Mehmed, Pedişki oğlundan. El-hâc İshak, Pedişki oğlu. Mustafa Efendi, Or-Mehmed oğlu, Pedişki oğlundan. İslâm Efendi, kadı, Or-Mehmed oğlu.

Cum'a namazı Ali Paşa Câmî'i'nde edâ-yı salât olunup, cümle berâber etrâfî temâşâ ederek, etrâfî divârlı bir mahall müşâhede olunup, sual olundukda, Rusya istilâsında bir kenîsa bed' olunup, nâkıs kaldığı ihbâr olunup, içine girildi. Sakafsız, sâde divârdan ibâret ve ânlar dahi harâba müşrif olunduğundan.

Sebt. Ahd. İsneyn, ba'de'l-asr, yayan, kışlaya gitdik, temâşâ etdik. Selâsen, ağnad bir balık getürdüler "Sizin niyyetinize tutduk" deyû. Kabûl etmeyüp, otuz guruş bahşîş verdik. Sonra, "Balığı bize helâl edüp, bahş ediniz mi" dediler. "Belî" dedik. Alup, çarşuda kıyyesini birer guruşa bey' etdiler, biz de aldık. Erba'an, muhassıl beyin vekil-harcı Hüseyin Ağa, Köstence'ye hazîne ile gitdi. Varup binecek, biz de mektûb verdik. Hamîş, kabâil arzuhâl getürdü. Afvları niyâzında. Veda' edüp, gittiler (15/a).

Babadağı; Kara-harman'a 8 saat, Köstence'ye 14 saat, Kara-su'ya 16 saat, Hacıoğlupazarcığı'na 32 saat, Silistre'ye 32 saat, Hırsova'ya 12 saat, Maçin'e 12 saat, İsakca'ya 8 saat, Tulca'ya 6 saat, Baba-gölü'ne yarım saat, Razem-gölü'ne 2 saat mesâfededir. Kara-su, hem Hacıoğlupazarcığı'na ve hem de Silistre'ye 16 saat mesâfededir (15/b)¹⁹⁴.

TULCA. Baba-dağı'na altı saat mesâfede, Tuna kenârında, İsmâ'il Adası'nın karşusunda, Hora-bayırı kurbünde, bir menfa'atli iskeledir. Mukaddemâ Tulca, şimdiki olduğu mahalde olup, yirmi istilâsında harâb olup, ba'de'l-musâlaha yirmi yedide, altmış hâne mikdârı tecemmü' edüp, sonra otuz hudûdlarında kal'a binâsında, mahallini beğenmeyüp, memleketi, yine Tuna kenârında, eski mahallinden bir saat bir çar-yek ba'id, Somova gırlasının Kireçlik-bayırı'nda kal'a binâ olunup, hâh ve nâ-hâh ellîşer guruş ev parası verilerek, ahâliyi kal'a derûnuna nakl etmişler. Mahalli yüksek ve önü sazlık olduğundan, Tuna suyundan intifa'ları olamayup, gırladan göl suyu taşıyup, içerler idi. Bu sebeple, nihâyet yüz yirmi ev tecemmü' edüp, kırk üç istilâsında, bunlar dahi vere ile çıkup, kal'ayı Moskovlu barutla atup, eser kalmamış. Mukaddemâ istilâ hengâmında, kırka karîb hâne derûn-ı kal'ada olup, mâa'dâsı hâric-i kal'ada imiş. Hîn-i muhâsarada evlere düşman tahassun edüp, kal'aya sıklet vermesün için,

¹⁹⁴ 9 numaralı klişe.

cümlesini yakmışlar. Sonra kırk altı senesi ba^{de}'l-musâlaha, yine ahâlisi gelüp, evvel olan mahalline yapmışlar. Rusya vaktinde, biraz reâyâ, ehl-i İslâm mahallinden mülkler yapmışlar. Anları İslâm satub alup, reâyâ geri tarafa çekilmişler. Şimdi, evvelkinden ziyâde tecemmü^c etmişler.

Fî 21 Şa^{ban} sene 56. Şa^{ban}-ı şerîfin yirmi birinci Cum^aertesi gecesi saat üçde dühûl edüp, anda üç gece beytütet ve Pazarertesi günü saat altıda hareket olundu ve vekil Hüseyin Efendi filokaya rükûbla, İsakca'ya, berâber azîmet etdi.

Meclis: Nâib ve Müftî, Mahmud Efendi, Tatar-köylü. Muhassıl-vekili, Hüseyin Efendi, Kilili. A^zâdan Hâfız Halil Efendi, Kilili, imâm-ı câmi^c. A^zâdan, Yasef Çorbacı, Rûmî.

Mesâfesi. Baba-dağı tarafından Tulca'ya üç saat. Yeni-köy ve İsakca tarafından Parkeş ki, üç saatdir. Tulca'ya ve Tulca'dan aşağıda bir çar-yek mahallden i^tibâren Beş-tepe tesmiyye olunan mahall ki, baⁱdi beş saatdir ve buna muttasıl Donevis tesmiyye olunan mahall ki, üç saat tûlü vardır ve ikisinin meyânında Muri-gölü nâm bir göl vardır ve Dovenis ve Muri-gölü nâm iki karye var idi ki, Potkalı kazakları sâkin olurlar idi. Bu Beş-tepe arâzisi, gayr-i meskûn kalmak üzere bizim tarafa terk olunmuş. Bunun misli, arâzi-i haliye Rusya tarafında var imiş. Anlar üç sene kadar olmuş. Kara-orman nâm bir karye icâd etmişler ve Tulca vekili Hüseyin Efendi'ye "Siz dahi hâlî mahallinizi mâ^cmûr edin. Zirâ bunların hâliyete terkleri, firârî bulmak için idi. Şimdi tarafeyn, firârîsini veriyor. Buna hâcet kalmadı" demişler. Binâen-aleyh, iki senedir bizim taraftan zirâ^c at olunur imiş.

Bu kasabada iri karpus [karpuz] olup, dokuz kıyyeliğini gördük. Sene 1255. Muhassıl Hüseyin Efendi'nin bostanında on üç kıyyelik olduğunu, kendü vezn etdiğini nakl etdi.

Tulca, Baba-dağı'na 6 saat, Maçin'e 11-12 saat, İsakca'ya 6 saat mesâfededir¹⁹⁵.

Malkoç, Prislav, Müslim-beş-tepesi, Reâyâ-beş-tepesi, Mori-gölü, Donevis. Bu altı karye Tuna sâhilinde imiş. Bey-bıçağı, Sarı-nasuh, Kara-esbel. Bu üç karye içerde, ya^cni Tuna sâhilinde değil imiş. Bu dokuz karyenin hudûdu, Beş-tepe ismiyle hîn-i musâlahada hadd-i fâsıl olup, hâliyâ terk olunmak üzere karyeleri dağılıp, şimdiye kadar kalmış. Sonra Rusya kendü tarafından bu mahallin mukabili hâlî kalan muhalline karyeler ih-

¹⁹⁵ 10 numaralı klişe.

dâs edüp, Hüseyin Efendi sual edüp, “*Mukaddemâ bu mahallerin hâlî kalması, firârî bulmak için idi. Şimdi, tarafeyn, firârîsini âhara vereyor, bu hâlî kalmağa ihtiyaç kal/ma/đı. Sizler dahi şenlik edin*” demişler. Bir iki senedir ekin eküp, bağ yetiştirmişler. Bu sene karye dahi binâ edecek.

Tulca kal'ası binâ olunur iken evvel muhâfız sadrâzam Reşid Paşa olup, dört seneden ziyâde kalmış ve Reşid Paşa'dan gayet memnûn olmuşlar. Sonra Fevzi Paşa gelmiş, bunu, altı yedi ay içinde, ta'addisinden şikâyetle azl etdirmişler. Sonra Sofyalı Osman Paşa gelmiş ki, şimdi muhassıl Osman Bey'dir. Bu dahi ta'addî etmiş. Bundan sonra kilili kapucu-başı Yunus Ağa gelmiş. İstîlâya karîb vefât edüp, İbrahim Paşa'ya vermişler. Yirmi dört gün muhâsara olup, vere ile çıkmışlar (16/a).

İSAKÇI. Tuna kenârında, Tulca'ya altı saat ve Maçın'e altı saat mesâfede, ikisinin beyninde, Kartal karyesi karşusunda, Rusyalu ile hudûdda vâki' bir iskeledir. İki câmi'i vardır. Biri, bâni-i kasaba Sultan Osman merhûmun. Lâkin harâb olup, son-cemâ'at yerini ba'zı sâhib-i hayrât i'âmâr edüp, şimdi anda edâ-yı salât olunur. İkincisi, Hacı Tahir Ağa'nın câmi'idir, çarşudadır. İkisi tahta minârelidir. Son-cemâ'at mahallini, Sultan Osman Câmi'i'nin, Hasan Bey'in vâlidisi yaptırmış. Derûn-ı kasabada, Sultan Câmi'i kurbünde, İshak Baba Türbesi vardır. Kasaba bunun ismiyle tesmiyye olunup galiba sonra tahrîf olunmuş. Fî 24 Şa'ban sene 56. Şa'ban-ı şerîfin yirmi dördüncü Salı gecesi, Tulca'dan, muhâfız-ı Baba-dağı Hüseyin Bey ve Tulca vekîli Hüseyin Ağa ve a'zâsından Hâfız Halil Efendi ile vürûd olunup, şehri mezbûrun yirmi altıncı hamîs günü saat yedide kıyâm olundu.

Fî 23 Şa'ban sene 56. Pazar-ertesi saat altından sonraca Tulca'dan hareket olunup, bir saatden ziyâde mesâfesi olan Kışla karyesine nüzûl olunup, anda zuhur edâdan sonra, dokuzda kıyâm olundu. Bu karyede Hüseyin Efendi'nin bir hafif çiftliği var. Sonra asrı edâ için, on bir esnâsında Parniş nâm karyeye nüzûl olundu. Andan, kibel-i magribde kıyâm olundu.

Kazâsının Baba-dağı ve Tulca tarafından Tellice karyesine varınca üç saat ve Maçın tarafından Ranel karyesine varınca, iki saat mesâfesi olup ve arzen en vüs'atli mahalli, dört saat ve ba'zı mahallâtı üç-buçuk saatdir.

Etrâf dağlarında küllî ihlamur ağacı olduğundan, mukaddemâ az kat olunur ise de, beş altı senedir külliyetli kat olunmaktadır ve ekserî Âsitâne cânibine gider ve gayet arzî bulunur ve lâkin bir kaç sene dahi böyle

kesretle kat^c olunur ise, bu makule kebîr ağaç kalmayacağı[nı] ihbâr etdiler ve ıhlamur münâsebetiyle, aselleri gayet râyihâli ve nefis olur ve gördük, ekl etdik ve beğendik ve lâkin iki sene mukaddem, mütemâdi kovanları telef olmuş ve bir mahsûl olmamış. Ancak bu sene bir mikdâr asel hâsıl olmuş.

Meclisi: Nâibi -. Muhassıl-vekili, Hâfız Süleyman Efendi.

Salı günü sabahla bir Kazak gelüp, karısı, zevcesini elinden almışlar. “*İsterim*” deyu ifâde etdi. Sual olundukda, bir kaç gün mukaddem İslâm’a gelüp, hâkimin hânesinde olduğun ihbâr etdiler. Yanına bir Müslim ve bir dahi tercemân terfîkiyle, zevcesine irsâl olundu. “*Ben İslâm’a geldim, seninle lâkam kalmadı, bir dahi benim semtime gelme*” deyu tard etmiş. Bu takrîr ile geldiler. “*Anı aldığında babasına iki yüz guruş verdim, anı versün*” dedi. “*Bu lâzım gelmez*” dedik. “*Öyle ise, kendi benden ayrıldığına bir sened versün*” dedi. “*Zîrâ, şübhe başka karı bana varmaz*” dedi. Bu vechile, lisânından bir sened tahrîr ve teslîm etdik.

Yine Salı günü, ba^cde’l-asr, Kebîr Tuna kenârında eski kal^a mahalli ki, mukaddemâ anda, Rusyalu mürûruna mâni^c olmak için bir kaç toprak tabya yapub, beklemiş. Bir iki top endahtıyla, cümlesi firâr etmiş. Ertesi gün Rusyalu, o mahallden tonbazlar ile cîsr binâ edüp, geçmiş. Temâşâsına, Tulca vekîli Hüseyin Efendi ve bizim Hacı İzzet Efendi ve kabâilden, sâbîka Ruscuk nâibi Şâkir Efendi ve bir kaç ittiba^{la} gidilüp, temâşâ olundu. O mahalle bir iskele ve bir hân ve bir kaç dükkan yapılsa, hayli menâfi^c i mûcib olacağı teyakkun olundu (17/a).

MAÇİN. İsakça’ya altı saat ve Hırsova’ya on iki saat mesâfede vaki^c, İbrâil karşusunda, Tuna sâhilinde, ser-hadd-i İslâm bir karye ve iskeledir. Eski kal^{ası} bayır üstünde olup, istîlâdan sonra ehl-i İslâm, varoş mahalline binâ etmişler. İki câmiⁱ var. İstîlâdan sonra binâ olunmuş. Tahta minâreli Eski Câmîⁱ, kal^a yerinde harâb kalmış. Minâresi ve sakafı mevcûd.

İsakca’dan saat sekizde çıkup, Ranel karyesine geldik Anda asrı edâ etdik. Unnâb yedik, Anbar-gölü gırlası sağda kalarak gelinüp, sonra göl yine [sağda] kalarak, ba^czen dağlar içinden geçüp, bu karyeye, bunun iki saat mesâfesi vardır. Bundan İsakca hudûdu bitüp, sonra binüp, bu karyeye üç çar-yek ba^cid olan Linkaviçe karyesine geldik. Bu Maçin’indir. Ahşam-üstü inmeyüp, çorbacılar bahşîş verüp, bir mikdâr gidüp, bir düzde ahşam namazı kılup, bindik. Sonra, gece saat üçde Maçin’e geldik. Bunun on üç karyesi vardır (17/b).

Maçın, İsakca'ya altı saat ve Hırsova'ya on iki saat mesâfede vâki İbrâîl karşusunda, Tuna sâhilinde, ser-hadd-ı İslâm bir kasaba ve iskeledir. Cum'a günü bunda idik. Fî 27 Şa'ban sene 56. Hırsova vekîli Sâlih Ağa'nın bir salh-hânesi vardır (18/b).

DAYE karyesi. Maçın'e sekiz saat ve Hırsova'ya dört saat mesâfede, Hırsova kurâsından bir karyedir. Peçenin gırlası yanında. Maçın'den saat yedi-buçukda çıkup, üç saat mürûrunda, solda Harman-gölü üstünde, Sersem-bayırı kurbünde, Maçın'ın Tuz-kaya karyesinden mürûr ve vakt-i asrda Tuna kenârında balıkçı kulübesine inüp, asrı edâ ve ahşama karîb binüp, Maçın'e beş saat mesâfede Peçenin karyesi içinden mürûr, balıkçı kulübesi arkasında Ostorov karyesine gelüp, ândan fenar alup, bir-buçuk saat sonra, saat altıda Dâye karyesine geldik.

Ahyolu ile Misivri beyninde vâki Bobarna demekle ma'rif mahallde, pek amîk olmayarak, Eflâk tuzu ma'deni olduğunu, hengâm-ı istîlâda Rusyalu ihbâr etdiğin, Abdülahad Ağa ihbâr etdi (19/a).

HIRSOVA. Maçın'e on iki ve Boğaz-köyü'ne sekiz ve Silistre'ye yirmi dört saat mesâfede bir sagîr kasabadır. Tuna sâhilinde, Eflâk'la ser-hadd-ı İslâm iskeledir. Âhir istîlâda iki yüz hâne mikdârı imiş, şimdî yüz hâne mikdârıdır. On iki gün muhâsara olup, sonra vermişler. Muhâfızı, silâhşorândan Selim Paşa çırağı, Kırçalı Emin Ağa imiş. El-hâl Âsitâne'de kapucu-başı imiş. Kal'asını, sâir kılâ' gibi Rusyalu tahrîb edüp, eseri kalmamıştır. Ancak bir bayır üstünde, zehâir anbarının divarları kalmıştır ve câmi'ini, hasta-hâne etmiş olduğundan tahrîb etmemiş. El-hâl bakîdir. İçinde namaz kılınur ve andan gayri kasabanın câmi'i yokdur. Ancak bir mikdâr harâb olmuş. On bin guruş mikdârı masârif muhtacdır. Sakafî ahşab ve kiremitli ve minâresi hacerdendir. Ancak şerefenin etrâfi harâb olup, ahşabdan şerefe yapılmış.

Hammâmı yokdur ve etmekçi furını dahi yokdur. Herkes lâzım mikdârı ekmeğini, hânesinde tabh ederler. Misâfirine lâzım nânı hânelerde tabh edüp, ba'zı fukarâ bey' ederler. Karşusunda iki saat aşağıda, Eflâk'in Yelamite nâm iskelesi vardır.

Tulca ve İsakca, Rusyalu hudûdu ve İsakca-Maçın beyninde, karşuda Boğdan hudûdudur ki, Kalas bunun içinde, Boğdan'ın işlek iskelesidir. İsmâîl ve Tomarev Rusyalunundur. Maçın'e gelmezden üç saat mikdârı evvelce, Boğdan hudûdu bitüp, Eflâk hudûdu girer ve İbrâîl, Eflâk'indir ve Maçın'e gelmezdenki hududdan, Hırsova karşusundan ve Silistre karşı-

sundan, tâ Ada-kal'ası'na varınca Eflâk hudûdudur ve bunları cümlesinin, Tuna kenârından bir çar-yek ve nısf saat ve dahi akl ü ekser mahallerde kortina karavolları¹⁹⁶ vardır. Leyl ü nehâr muhâfaza edüp, geceler tâbesabah sabah gülâbiye ederler.

Dâye köyü, Gırliç, Çoban-kuyusu, Hırsova, Tatarândan Rahman. Bu beş mahalli ekin çekmekte iken, dolu urup, ekinlerini külliye telef etmiş olduğundan, tohumluk için muhasıl beyden istikrâz-ı buğday istediler. Ol dahi, ekecek zaman vermeğe vâ'd etdi. Dolunun iri ceviz mikdârı ve yumurta mikdârı dâneleri olup, etrâfı hayli ihâfe, gece saat bir ile iki bey-ninde nüzûl etmiş. Eğer gündüz olsa, çok mezarrâtı olur imiş.

Nihâyet, gümrüğü mâhiyye beşer yüz guruş tutar. Kendüsünden çıkan meta', ancak balıktır (20/a).

SİLİSTRE. Fî 7 Ramazan sene 56. Vürûdumuzun ertesi pazar günü, ba'de'z-zuhûr meclis konağı havlusunda kürsü vaz'ıyla. Emr-i şerîf kıtaat etdi. Sonra müftî efendi duâ etdi. Ba'dehu meclis odasını ve sâir mahallâtı temâşâ etdik. O esnâda asr ezânı okundu. Biz mahallimize geldik, kâtib efendiler câmi'e girdiler.

Pazar-ertesi gecesi, muhasıl Halil Bey ve Baba-dağı muhasılı Hüseyin Ağa ve Şakir Efendi, iftârı bizimle etdiler ve ba'de't-terâvih, beş adet çorbacı geldi ve miralay bey ve müftî efendi ve hâkim efendi geldiler ve süvârî yüzbaşısı ve ta'limci mansûre geldiler ve topçu yüzbaşısı geldi.

Salı gecesi yine, sâbıkdakiler iftârı bizde etdiler. Ba'de't-terâvih yine topçu yüzbaşılardan dört nefer geldiler ve meclis çorbacısı geldi ve Halil Bey, mâliyyeden yeni gelen mekâtibi getürdü. Abdurrahman Işıklı, İbrahim Ağa kapucu-başı ve Silistre'nin eâzim-i sâhib-i nüfuzundan, taşrada imiş. Geldi, Çihar-şenbih günü. Her gece gelür idi.

Penç-şenbih. İlet-i bâsurdan, hayli şiddetli mürr icrâ olup, cümle bin halle konağın karşısındaki cami'de edâ-yı cum'a olunup, hademe[ye] almış gurus [i'tâ] olundu. Etrâfa cümle ahâli ve fukarâ tecemmü' etmiş, kimine selâm ve kimine akça vererek, muhasıl beyler ile konağa geldik. Sebt gecesi, ayaklarını sıcak suya koyup ve mürver içüb derleyüp [terleyüp] bir mikdâr hiffet bulmuş ise de, yine ızdırâb gitmeyüp, sebt günü savma niyyet etmedik. Sebt günü Baba-dağı muhasılı Hüseyin Bey gitdi. O dahi sâim değil idi.

¹⁹⁶ Karantina Karakolları.

İstîlâda Hacı Ahmed Paşa, Silistre'de vâli olup, gayet sù-i hâlini hikâye etdiler ve Serd Mahmud Paşa dahi bunda imiş. Lâkin bir akçası ve beş on âdemden gayrı kimesnesi yoğ imiş. Cesûr imiş. Cisir kurup geçeri iken, temâşa edüp, bir top endaht etmişler ve Ahmed Paşa evvel bar-girlerini ve eşyâsını Edirne'ye irsâl etmiş ve kendüsü dâimâ zîr-i zemînde ikamet ederimş Bunun çok rezâletini beyân etdiler. İçerüde bir alay Deli-orman deli-kanlusundan nizâm olup, ol hayli şiddetli muhârebe eder iken, Necib Paşa gelüp "*Ben pâdişâh askerini kırdıramam*" deyu, asla cenk etdirmeyüp, esîr oluncaya dek muattal kalmışlar. Necip Paşa yine saat üçde bir tabya basmağı tertîb, iki taraftan yürüyüş etmiş. Bazısı "*Sabah üstü olur, bu vakit olmaz*" demiş ise de dinlemeyüp, yürümüş. Zulmetde bizim nefer birbirini urmuşlar. Nihâyet, bilâ-kaide rücu^c etmişler. Şehidler meydanda kalmış, kaldırmamışlar. İçinde bir hayli mecrûh kalmış. İki gün âl salmış, kimse gitmemiş, kefere tarafına.

Taraleş'de korentina nâzırı Dimitraki, hâlen Devlet-i aliyye tarafında kemâl-i sadâkati olup, bu tarafa geçen göçlere iâne eyler bir gayûr kimesne imiş. Binâen-aleyh, merhûm Sultan Mahmud kendüsüne nişan vermiş. Bu def'a hasta olup, Bükreş'e gitmiş. Anda yirmi bin guruşla berâber bir pîş-tahta içinde, nişânını sirkat etmişler. Bu def'a bir nişan verilmek istid'asına, Sa'îd Paşa'ya bir mektup tahrîr etmiş.

Câmi^c-i atîk, ki Bayraklı Câmi^c-i deyu şehîrdir. Fehim Bey i^cmâr etmiş. Sonra Selim Mehmed Paşa hedm edüp, yeniden binâ etmiş. İstîlâ-yı âhirde bir mikdâr zedelenmiş. Mirza Sa'îd Paşa dahi anları ıslâh etmiş. Kurşunlu Câmi^c-i, kal'a binâ-emîni Çelebi Ağa binâ etmiş. Ak-kapu, cum'ayı bunda edâ etdik. İvaz Paşa Câmi^c-i. Saturlu Câmi^c-i. Seyyidî Efendi Câmi^c-i. Hacı Ahmed Paşa Câmi^c-i.

Yedi aded mülhak kazâlara, ancak bilâ-meclis üç vekîl nasb olunmuş. Topcu ve Umur-fakı kazâlarına, yüz guruşluk ve Afaltar ve Karalar ve Çardak ve Şarlı kazâlarına iki yüz guruş maaşla İbrahim Ağa'nın birâderi Yusuf Ağa nasb olunmuş. Yemişli, nâhiye, Topcu, bu dahi, Karalar, bu dahi, Şarvi, bu dahi, Afaltar, bu dahi, Çardak, kazâ. Umur-fakı, kazâ, Yemişli, aded-i kurâ: 96.

Tarafımızdan, a'zâdan Elhâc Tâhir Efendi'ye iki yüz [guruş] verilüp, bir mevlid-i şerîf kıraati sipâriş olunmuşdu, Ramazan-ı şerîfin. Kıraat olunmuş ve inşâ-allahü'r-rahman, beher sene kıraati va^cd olunup, vakf-ı şerîfimizden akçası tanzîm olunacaktır.

Derûn-ı kasabada mey-kede: 22 aded. Silistre muhassıllığı dâhilinde reâyâ kurâsında tahsil olunan kontur bedeli: 40.975 guruş, varoş konturundan tahsil olunan: 4.920 guruş, yekûn: 45.895 guruş. Varoş konturu bedeli: 16.000 guruş, bâlâda teslîmâtları: 4.920 guruş, bakiyye: 11.080 guruş. Mâhiyye, a^clâsı: 40 guruş, evsât: 30 guruş, ednâ: 20 guruş (21/a).

Ve Salı gecesi. Fî 15 Ramazan sene 56, bizim takvim i^tibârîyle. Silistre'nin savmı i^tibârîyle, fî 14 Ramazan sene -. Zirâ Şa^bân'ı isneyden isbât edüp, Çihâr-şenbih'den sâim olmuşlar. Bu gece tarafımızdan, muhasıl bey ve müfî ve hâkim efendi ve diğerlerine, iki yüz guruş teslim olundu. Bir mevlîd-i şerîf kıraati sipâriş ve fazâilî beyân olundu ve inşâ-alahü^r-rahman bizim vakıfıdan her sene icrâsı va^d olundu. Dil-nişîn Kadın rûhiyçün aleyhü^r-rahmete ¹⁹⁷.

Silistre; Varna'ya 24 saat, Kozluca'ya 18 saat, Yeni-pazar'a 18 saat, Şumnu'ya 18 saat, Hezar-grad'a 18 saat ve Ruscuk'a 24 saat mesâfedir ¹⁹⁸.

Küllî bağları olup istilâ sebebiyle harâb olup, yeniden i^cmâr ve gars etmek üzeredirler. Ruscuk'un üzümü bunlardan a^clâ olduğundan, şimdi çubukları dâimâ andan getürüp, gars ederler. Etrâfı bir saat mesâfe mikdârı, dâiren-mâdâr bağlardır. Şimdi tahmînen killet-i nüfûs olduğuna nazaran, bunların cümlesini ihyâ edemeyeceklerini ifâde etdiler. Kırk senelik ve altmış senelik, ziraat ile meşgul âdemler var, "Bu sene-i mübârekede olan menâfî'i ve kesret-i hıntayı, ömren müşâhede etmedik" deyû ifâde etdiler, Asel. Baba-dağı havâlisinde kovanları progon etmek ka^cide olup, Silistre'de dahi a^clâ olur ise pargon edüp, olmaz ise, cümlesini birden fuçuya basup, ezerler imiş. Yel-değirmeni bunlarda istilâdan berü Rusyaludan görölüp, âdet olmuş. Kazâlarında şimdi, otuz mikdârı peydâ olmuş. Kazâlarında şimdi, otuz mikdârı peydâ olmuş. Silistre'de beş aded var idi.

Müteaddid mâ-i cârileri olup, derûn-ı şehirde mahallât-ı müteaddidde çeşmeler ve ba^czı cevâmî'de dahi şadırvan dahi vardır. A^clâ suları, Pınarbaşı ve Köşk-suyu dedikleridir. Onlar[ı] icrâ eden Sinan Paşa'dır. Bundan, şimdi derûn-ı şehirde altı aded çeşme vardır ve bir su dahi, kendü Kapan-suyu'dur. İskender Paşa icrâ edüp, on dört aded derûn-ı şehirde çeş-

¹⁹⁷ Burada, Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi'nin, henüz vefât etmiş olan halîlesi için, her sene mevlid okutmak istediğini görüyoruz. Fâtıma Dilnişîn Kadın'ın mezar kitâbesi için bk. Mahir Aydın, *Aynı makale*, s.255.

¹⁹⁸ 11 numaralı klîşe.

mesi vardır. El'an cümlesi muattaldır. Şimdi icrâ, otuz bin guruşa muhtâç imiş. Sinan Paşa'nın bir câmi'i ve hammâmı olup ve iki aded medresesi olup, cümlesi el'an arsa-i hâliyedir. Ancak hammâmın bakıyye-i âsârını zîr-i zemîn yapmışlar. El-hâl mevcûd imiş. Bu def'a harabeleri dahi o mahalde hıfz etmişler. İki sene mikdârı muhârebe olunmuş ise de, âhir kırk beş gün şiddet üzre ve etrâfını handek çevirüp, müstakillen gülle ile dövmüş. Nihayet Müftî Tabyası yanından lağım atmış, yine der-akab içerüden handek kazup, top vaz'ıyla mukabele olunmuş ise de, za'f-ı târî olup, Tuna'dan Şumnu ordusuna hallerini bildirüp, imdâd istemişler ise de, "Sabr edin, imdâd gelmek üzere" demişler ise de, bir kimesne zuhûr-ı gaye iz'ac edüp, âkıbet vire, çıkmışlar. Muharrem ibtidâsında verilmiştir.

Kırk dört senesi Zilka'de'nin on beşinci ahd günü, rûz-ı Hızır'ın evâilinde Rusyalu tekrâr kal'ayı muhâsara edüp, kırk beş gün muhârebe ve tazyik ile âhirü'l-emr, mukavele ile teslîm olunup, on beş gün mikdârı pazar edüp, halk eşyâsını, ne mikdâra bahâ bulmuş ise fûruht edüp, kırk beş senesi Muharremü'l-harâmın onuncu isneyn günü, Silistre'den hürûc etmişler.

Kal'anın dört kaptanı olup, birisi Saray-kaptanı, diğeri Çayır-kaptanı, üçüncüsü İslambol-kaptanı, dördüncüsü Varoş-kaptanı. Çayır-kaptanı'nu muhârebe esnâsında Rusyalu tahrib etmeğin, ahâli sedd edüp, el'an mesdûd kalmış. Pazar-ertesi, fi 14 Ramazan sene 56, ba'de'l-asr, muhassıl bey ve miralay bey ve birinci topçu yüzbaşı Mehmed Ağa, bizim adamlar ile Saray-kaptanı'ndan çıkup, etrâfı temâşa ederek, kenârda şalopeler için İbrahim Paşa bed' edüp, Selim Mehmed Paşa'nın inşâ' ettiği limanı gördük. İsmi Lom demekle arıdır. Şimdi şalopelerden bir nesne yoktur. Liman dahi harâbeye müşrif olmuş. Saray-kaptanı hâricinde kortine mahalli ve merhûm Sultan Mahmud'un teşrifinde binâ olunmuş iki fevkanî ve iki oda tahtânî ve iki kahve-ocağını müştemil kasrı ve merhûmun teşrifini muhbir, ikame olunan mermer-i amûdî temâşa ettik ve liman kurbünde ve hâricinde bir mahall var ki Çatma Mahallesi derler. Sonra, taşra Çengel Tabyası cânibinde, bu istilâda müstecir reâyâ mahallesi ve kalîl Müslim mahallesi kuruldu. Bunda evvel Çayır-kaptanı'yla İslambol-kaptanı beyninde, lağımla Rusyalunun atup yürüyüş ettiği mahallât görüldü. Ordu Tabyası ve Müftî Tabyası beyninde. Sonra Varoş-kaptanı'ndan girdiler. Sonra birinci topçu yüzbaşı Mehmed Ağa'ya, topçular için üç yüz guruş bahşiş verildi.

Kal'a on aded tabya[yı] müştemildir ve hâricinde iki tabya dahi olup, cümlesi on ikidir. Derûn-ı kal'ada: Mühendis Tabyası, Ordu, Müftî, İs-

lambol-kapusu, Gaziler, Şâhin, Gümrük, Çengel, Binâ-emîni, Paşa. Hâricde: Taşra-çengel, Liman Tabyası. Derûn-ı kalâdaki âsâr: 1 aded topçu kışlası, 2 aded mühimmât anbârı, 2 aded zehâir anbârı, 2 aded cebehâne. Cebehânenin biri gayet a^lâdır, ancak divârları ta^mire muhtâçdır. Mâa^dâ mahaller kabil-i isti^mâl değildir. Hengâm-ı istîlâda çok havân olsa, Rusya takarrüb etme mümkün değil imiş. Ancak dört aded havanları ve iki nefer lâğımcıları vâir imiş (21/b).

RUSCUK. Müstakill kürsi-i muhassıl ve makarr-ı müşîr-i Silistre'dir. Vapur sefinesiyle, Ramazan-ı şerîfin on yedinci Penç-şenbih gecesi saat beşde iskelesine vürûd edüp.

Müşîr-i eyâlet-i Silistre, Vâsîf Mehmed Paşa, Ruscuk'da mukîm. Ferîkandan muhassıl Hâfız Paşa. Zabtiyye topçu livası, Yerköylü Mehmed Paşa. Sadıkemîni İmam-zâde İbiş Ağa. A^czâdan, Portakalçı-zâde Hacı Mehmed Ağa. A^czâdan, Hüseyin Efendi, nüfûs nâzırı. A^czâdan, Mühür-dâr Ahmed Efendi, Uzunâbâdî. Nâib, Müftû Hâfız Osman Nuri Efendi.

Tahrîrâtla El-hâcc İzzet Efendi ve Tatar Hüseyin, Âsitâne-i aliyye'ye irsâl olundu, fi 22 Şevvâl sene 56, Çihâr-şenbih, ba^cde'l-asr İslimye firârîlerini Bükreş'den mahallerine getürmüş olan Vidin Vâlisi Hüseyin Paşa hazretlerinin mütealliki El-hacc Tosun Ağa, İslimye'den geldi, fi 23 Şevvâl sene 56, Penç-şenbih. İslimye'den bile ahâlisinin hareketine dâir mazbata geldi, fi 24 Şevvâl sene 56, Cum^a. Seherî liva Mehmed Paşa geldi. Bizim Fâik Efendi ve Hacı Osman Ağa ve Hacı Tosun bizde idi. Sonra müşîr paşa geldi. Bunlar gitdi, sonra muhassıl Hâfız Paşa geldi. Câmî kurbünde mey-kede defîne mazbata ifâde olundu ve evkaf hanlar sual olundu. Ezan vakti gitdiler. Mısır'dan yetmiş gemi, haber geldiğın, vapur memûru Luka'dan rivâyet etdiler. Sonra cum^a[yı] edâ ederek, sonra nâib ve müftû ve a^czâ geldiler.

Silah-dâr Hânı, câmi^c ve medreseye mevkuf, Niksârî Câmî^c'ine mevkuf. Müftû Hânı, çeşmelere mevkuf. Alâiyyeli Mustafa Paşa Câmî^c'ine mevkuf hân, içinde Yehud sâkin. Kara Ali Bey Câmî^c'ine mevkuf hân, içinde Yehud sâkin (22/a).

Penç-şenbih gecesi saat beşde geldik. Vapur yanaşdı. Müşîr paşa tarafından imiş, bir sakallı ağa geldi. Sual etdik, kapucular kethüdâsı imiş, bizi karşılamağa gelmiş. Bizim esbler Silistre'den dahi gelmediğinden, bir rahvan getürmüş. Bir mikdâr kavâs ve zabtiyye neferâtı berâber gelmiş, "Bunlar niçün geldi, bizim, karşılama, usûlümüzden değildir" dedik. "Bunlar her

gün bu mahallde gezerler. Bir hazırlanmış zahmetli maslahat değildir” dedi. Bizim, Silistre’den mahall tedârikine irsal ettiğimiz Tatar Hüseyin dahi vapura geldi. Bir kimesnenin konağını tahliye etmek üzere olduklarını ve nihâyet, mahall bulunamaz ise câmi’e inceğimizi ifâde ile terk etdirüp, misâfir-hâne tanzim olunmuş menzil-esbleri ahurunu müştemil mahalli tedârik ettiğini haber verdi. Andan rahvana süvâr olduk. Kavâslar pişgâhımıza meşy etdiler. Zarûfî, ma^c-ızdırâb azîmet olunur iken, pişimizde imiş. Kapucular kethüdâsı var imiş, gelüp, *“Doğru paşa efendimize gidelim, zirâ muntazırdılar”* dedi. *“Şimdi misâfir-hâneye nüzûl edelim, bâ^cdehû mülâkat edefriz/”* dedim. Mahallimize indik. Saat¹⁹⁹ hudûdlarında, sabah, Peñç-şenbih. *“Halkın belki asîr olur, Cum’a günü bâ^cde’l-cum’a, emr-i şerîf kıraat olunması münâsibdir”* dedik, kapucular kethüdâsına.

Cum’a gecesi, hâli. Cum’a-ertesi bâ^cde’t-terâvih nâib ve müftû sâir a^c-zâ geldiler, bir mikdâr ikamet etdiler, gitdiler. Verâdan muhassıl Hâfız Paşa ve topçu livası Mehmed Paşa geldiler, bir iki saat oturdular. Bâ^czı mekâtib getürdü, zımnında[n] şübhe etmiş. Hasbe’l-fehm ifâde olundu, gitdiler. Yine bu gece, saat sekizden sonra korucular geldiler. Varna ve Şumnu bulaşık olup, bunlara mukayyed olunamamış. Bunlardan şikâyet ve taleb-pezîr husûsunda, cümlesinde kusur vâki^c olduğunu beyânla, müşir paşa tarafından tesmiyye ve Varna’dan bir emr-i şerîf re’y olundu. Pazar gecesi dört nefer mülâkat için geldiler. Giridli-zâde tebeasından: Şalopeler kapudânı tersânedan Ömer Bey, İbrâilli El-hâcc Osman Ağa, diğer. Sonra gitdiler. Pazar-ertesi gecesi, kapucular kethüdâsı Hafız Ağa, Hacı İzzet Efendi geldiler. Müşir paşa teşrif buyuracağını ifâde ettiğün bize ihbâr etdikde, misâfirhânede bizler *“İkrâmda kusûr ederiz ve müşir hazerâtına, bikra hâneye gelmek münâsib değildir”* deyû, men^cine tasaddî olundu. Salı gecesi bâ^cde’t-terâvih Bereket Molla-zâde bâ^czı mes’ele sual, infisâlle, müşir paşa himâyesinde sâkin imiş, o geldi. Bir mikdar ikamet esnasında, *“Müşir paşa geliyor”* dediler, der-akab gitdi. Müşir ve muhassıl paşa geldiler, hayli müddet ikamet olundu. Tamâmen posta ahvâlini beyân ve basmalarını kıraat etdik. Bu maddeye dâir bâ^czı şey’ hal olundu.

Fî 12 Şevvâl sene 56. Ahd günü erken, Hâfız Paşa geldi, ser-beste defterini getürdü. Verâsından Şâkir Paşa geldi, bir mikdâr oturdu, veda^c edüp gitdi. Verâsından, nâib ve müftû ve nüfûs nâzırı Hüseyin Efendi ve sadık-ermîni İmâm-zâde İbiş Ağa ve a^czâdan Portakalçı-zâde Hacı Mehmed Ağa geldiler. Eytâm husûsuna nizâm vereceklerini ifâde etdiler ve

¹⁹⁹ Saati yazılmamıştır.

kurâya iâne bakar ve tahammülle olup ve “*Lâkin mîrî deynini edâ edeceklerine ihtiyarlar kefil olmadığın*” dediler. Sonra, Silistre muhassılı Halil Bey geldi, hayli oturduk, veda^c edüp gitti. Kapu yanında bir Ermeni sarraf getürdü. Silistre’[de] menfî ma^cden sarrâfının karîni imiş. Anın itlâkını recâ etdiler ve Hâfız Paşa, kâtibi Gırlı Ahmed ile gelmişidi. Defteri açup, bir mikdâr sual ve tashih-i mevâdd etdik ve Osman Ağa’[ya] Kazak tesviyeyesini söylemişdik ve bizim arabaya cam sipâriş olundu.

Gurre-i Şevvâl sene 56, Çihâr-şenbih günü İyd-i şerîf²⁰⁰ oldu. Niğbolu’dan ve sâir mahallerden Ramazan-ı şerîfi bi’r-rüye, Pazar-ertesinden tutduklarına mebnî gelüp Ruscuk’da dahi isbât olundu. Bizler Salı’dan sâim olduğumuza mebnî, bir gün savm zimmetimizde kaldı. Çihâr-şenbih gecesi müşir paşa hazretleri gelüp, bunu muâyede tutup, yarın tarafından terki ricâ olunup, yine topçu livâsı Mehmed Paşa geldi ve meclis takımı ve bir kaç kimesne geldi. 2 Şevvâl, Penç-şenbih, müşir paşa hazretleri ve muhassıl Hâfız Paşa geldiler. Biz soğukdan gidemeyüp, izhâr-ı mahcûbiyyet etdik. 3, Cum^a, biz müşir paşa hazretlerine gidüp, kapuda, cümlesinin odasına gittik ve ândan, namâzı Hacı Yusuf Câmî’i’nde edâ etdik. Sebt. Ahd, Baba-dağî Hüseyin Ağa’nın adamı Hüseyin, Baba-dağı’na akça ile mektubla çıkdı. İsneyn, bir kadın, yetimlerin husûsîçün muhâkeme kâtibi Hasan Efendi’den şikâyet ederek, bir arzuhal verdi. Meclise gönderdik, tanzimine mübâşeret etdiler. Sâlisen, Silistre muhassılı Halil Bey geldi. Müşir paşaya muayedeye ve bize mülâkata. Yine müftî ve nâib ve sâbık Silistre müftisi geldiler. Bir Yahûdi’nin, tuz husûsundan, garmaya vermeyüp, aldığı akça söylediler. “*Âsitâne’ye mazbata etdik*”, dedi. Bu gün Yahûdi, bir arzuhal-i musanna^c getürdü. “*Âsitâne’ye yazıldı*”, deyu cevâb verdik. Erba’an, yine Halil Paşa bize geldi. Sonra muhassıl Hâfız Paşa geldi. Hamîs, yine Halil Paşa geldi ve kortina nâzırı Necâti Efendi, Rusya postası geçüp, yine pasaportun göstermediğın ifâde etdi ve adamını kakup, kovmuş. “*Âsitâne’ye ifâde et*” dedim. Cum^a, müşir paşa hazretleriyle muhassıl Hâfız Paşa teşrîf, namaza karîb gtdiler ve bunlardan mukaddem, topçu Mehmed Paşa ve kapudan Ömer Bey’in teşriflerinde gtdiler ve anlar, biz de Silistre muhassılı Halil Bey geldi ve bu gün, Tırnova hâkimi Edhem Efendi’den ve muhassıldan bir mektûb, bize intizârlarını ifâde eder ve Âsitâne’den Tatar gelmiş, tevcihât-ı vüzerâ haberiyle. Sebt, Hâfız Paşa geldi ve Tirova’ya cevâb gönderdik ve korentina me’muru Necâti Efendi geldi. Şâkir Paşa’yı muhâfaza ile içerü alacağını ihbâr etdi ve bizim

²⁰⁰ Ramazan Bayramı.

İzzet Efendi, Şakir Paşa'ya "Hoşgeldin", İzzet Efendi varmadan, Şakir Paşa geldi. Hafız Paşa bizde idi. Sâbık nâibden, Raif Paşa irsâl olundu, üç bin iki yüz gurusu için, sâbık nâibler için tahvil aldığı, dedi (22/b).

Ruscuk'da kâin cevâmi^c mesâcid:

Câmi^c-i cedîd Mahallesi'nde vâki cevâmi^c ve mesâcid: Arnavud Ağa'nın binâ ettiği Debbağ-hâne Câmi^ci, etrâfi kerpiç divarlı, tahta minâreli, havlusunda üç medrese oda ve bir mektebi. Hacı Yusuf Câmi^ci, paşakapusu civârında, üzeri kubbeli câmi^c, etrâfi parmaklıklı ve taş minâreli ve tehi bir mektebi ve havlusunda mekabir, bir kaç. Bunda cum'a kıldık. Hüseyin Hoca Câmi^ci, üzeri ahşab, etrâfi taş divar ve taş-kârî minâresi ve havlusunda mekabir-i Müslimîn, sokak aşuru medrese kurbünde olduğundan, bânisi gayr ise de yerlüye nisbet olunur. Salkımlı denmekle arîf Hacı Ali Câmi^ci, taş minâreli ve etrâfi taş divarlı, mekabiri müştemil, bunda cum'a kıldık, evvelâ. Goganez Câmi^ci, sakafi ahşab, dolma divarlı, tahta minâreli, civârı mezâr-istân, aslâ vazîfesi yoktur. Yurtmaç Câmi^ci, çubuk dolma divarlı, tahta minâreli, havlusunda iki oda ve bir mektebi var. Pazar-yeri Câmi^ci, Câmi^c-i cedîd, Hacı Ali Cami^ci nâmlarıyla arîf, geçen-taş minâreli, etrâfi taş divarlı ve mekabiri hâvî, tevis^c olunmuş. Kal'a kapusu, ordu-kapusu hâricinde, bilâ-minâre mescid.

Hacı Musa Mahallesi'nde kâin mesâcid ve cevâmi^c: Bey-mezarlığı nâm mahall karşusunda, Hüsâmeddin, nâm-ı diğer Kara Hacı Mustafa Ağa'ya nisbet olunur, Elçi-oğlu Câmi^ci, taş minâreli, kerpiç divarlı ve bir mektep ve bir mikdâr havlulu. Mahall-i merkum verâsında Hacı Mehmed Câmi^ci, tuğla minâreli, kerpiç divarlı, mekabir ve bir harâb mektebi müştemil. Kapan-çarşusu'nda, dükkânlar üzerinde, Bâli-zâde Câmi^ci, fevkanî, etrâfi tahta, bilâ-minâre. Un-meydânı'nda, fevkanî Hacı Musa Câmi^ci, tahta minâreli, havlusunda mektep ve mezâr-istân ve altında bakkal ve çömlekcî ve taşçı dekâkini. Ermeni Mahallesi nâm mahalle karîb, Hacı Süleyman Ağa Câmi^ci, etrâfi, divarları harâb ve tahta minâreli ve havlusunda mekabiri hâvî. Dane Usta Câmi^ci, etrâfi parmaklıklı ve tuğla minâreli ve bir harâb mektebi ve mekabiri hâvî. Baçdarlık nâm mahallde, Kadı Hüseyin Efendi Câmi^ci, tuğla minâreli, etrâfi taş ve kerpiç ve mektep ve mekabiri hâvî. Büyük-çarşu ortasında Bayraklı Câmi^ci ki, Defter-dâr Ali Efendi binâ etmiştir, etrâf-ı erba^cası ve minâresi taşdan. Alâiyyeli Mustafa Paşa'[nın] binâ ettiği Sarı-yar kapusu çarşusunda, Baçdarlık nâm mahallde, Memiş Dede Tekyesi'nde kâin câmi^c, çit divarlı ve tahta minâreli.

Kara Mustafa Mahallesi'nde kâin cevâmî^c ve mesâcid: Gönek-kapusu civârında Kuzu Hacı Hüseyin Câmî^ci, kerpiç divarlı ve taş minâreli ve civârında iki mekteb ve bir mikdâr ağaçlık. Kal^ca hâricinde, Lom başında, fevkanî Celiloğlu Câmî^ci, harâb çit divarları ve tahta minâreli ve bir mikdâr ittisâlinde arsayı hâvî. Kal^ca hâricinde, iskele civârında İbrahim Paşa Câmî^ci, bilâ-minâre, ittisâlinde bir mekteb ve dekâkin olduğu, Tuzcular Câmî^ci. Eski-saray nâm mahallde, Eski Saray kurbünde Bali Bey Câmî^ci, etrâfî taş divarlı ve tahta minâreli havulusunda makabir olduğu. Hacı Teles Câmî^ci, Taylesan Câmî^ci, dahi derler, divarı çit tahta minâreli ve etrâfî ağaç parmaklık ve mezâr-istânî hâvî. Benli Câmî^ci, divârı ve minâresi tuğla, etrâfî ağaç parmaklık, ittisâlinde mekteb ve mezâr-istânî hâvî. Taş Mescid demekle arîf, Ayşe Hanım Mescidi, tuğla, minâresiz, etrâfî taş ve mezâr-istânî hâvî. Câmî^c-i atîk, Abdülbâki Paşa Câmî^ci, divarları be minâresi taşdan, kebîr mezâr-istânî ve taşra kapusu zîrinde çeşmeli ve karşusunda bir medrese ve yedi oda ve bir tahtiyye ve bir mikdâr bağçeyi hâvî. Mirza Sa'îd Paşa Câmî^ci, aslı Boyalı Câmî^ci denmekle arîfdir. Muhterik olmuş, sonra Sa'îd Paşa, divârı ve minâresi tuğla, ittisâlinde bir maksûre, tahtında bir mekteb, diğer dört dükkân, iki mahzen ve diğer iki mahzen ve diğer mahzen, taraf-ı kible harâbe hân arsası ve bir tarafı medrese ve dükkânlar ve iki tarafı tarîk-i âmm. Mahmud Voyvoda Mahallesi'nde Kurrâ Câmî^ci ki, şimdi Çelebi Ağa denmekle meşhûrdur, taş divarlı, tahta minâreli, civârında bir mikdâr mezâr-istânî hâvî. Gümrük civârında, Gümrükcü El-hâcc Mehmed Ağa Câmî^ci, divarı tuğla ve minâresi taşdan, fevkanî civârında kütüb-hânesi ve bir kaç mezârî hâvî, taş divarı. Bıcan Mahallesi'nde Alaiyyeli Mustafa Paşa Câmî^ci, minâresi tahta, divarı sıvalı çit, civârında medresesi, yedi aded odası ve bir mektebi. Mesih Voyvoda Mahallesi'nde fevkanî Haydar Bey Câmî^ci, divarları tuğla ve minâresi taşdan, altından yol geçer ve kapusu altında bir bâb çeşme var. Yine Mesih Voyvoda Mahallesi'nde, Balık-pazarı nâm mahallde fevkanî câmî^c, divarları tuğla ve minâresi taşlı ve bir mikdâr mezâr-istân ve bir mektebi hâvî Miksârî Câmî^ci (23/a).

Pergos, Zıştovi, Parlı karyesi, Resne karyesi, Tırnova, Lofça, Plevne, Niğbolu, Kırte karyesi, Ravitsa, İstavertisa, Rahova, Bütan, Vulçadrıma, Lom, Akçar, Vidin, Veytbol, Topolofça, Volkovaıslatna, Berkofça, Hankenise, Sanpirot, Şehirköyü, Akpalanka, Niş, Halkalı, Sofya, Ormanlı, İhtiman, Yelliköy (23/b)²⁰¹.

²⁰¹ Kezâ, teftiş güzergâhına dâhil olan mahaller.

PERGOS. Ruscuk kurâsındandır. Beynleri üç saat mesâfedir. Ruscuk'dan Zıştovi'ye azîmetimizde, anda bir gece beytütet olundu, muhtâr-ı karye Hacı-oğlu Ömer Ağa'nın hânesinde. Ruscuk'dan şehri Zilkâ'de'nin yirmi yedinci Pazar-ertesi günü, ezân-ı magrîbe karîb, hürûc olunup, Salı gecesi saat dördte, karyeye vüsûl müyesser oldu. Bir şiddetli gece idi. Zirâ cümle etrâf berfle memlû ve cümlesi buz tutmuş ve rüzgâr şiddet üzere esüb ve kılağozlar dahi yolu şaşurdukları gibi, bizim adamlar me'yûs olma derecesine geldiler ise de, yine cenâb-ı Hüdâvend-i kerîm ihsân buyurup, yolu bulduk ve bir saat gecikerek, gece saat dördte karyeye geldik. O gece beytütet edüp, ertesi Salı günü saat yedide, Hacı-oğlu hoş kimesne olup, yol göstermek için berâber olup, hareket etdik. Selç nüzûl ederek, yine Ruscuk kurâsından Basin nâm karyeye, edâ-yı salât için nüzûl etdik. Bu karye Ruscuk'a altı saat ve kezâlik Zıştovi'ye altı saat ve Pergos karyesine dahi dört [saat] mesâfede kâinedir. Basin karyesi pişgâhında, yirmi yedi senesi hudûlarında Rusya, Koşanlı Halil Paşa'nın ordusunu bozup, kendüsü dahi, anda ahşam üstü şehîd olmuşdur. Karyenin üstünde, tepede kabri vardır. Ba'd ü ba'd Ali Paşa üstüne taş dikmiş, mevcûddur. Edâyı asrdan sonra, yanından hareket edüp, şitâ ile kat'-ı râh ederek, magrib esnâsında, sağda, aşağıda bir çar-yek mesâfede, Zıştovi kurâsından Kirovna karyesi pişgâhından mürûr olunup, andan aşağı inerek, nısf saat sonra, Nevgrad altında, Yantura nehri kurbüne vüsûl bulduk. Nehir münce mid olmuş ise, bir mikdâr mahalli vustunda gevşemiş olup, havf olunduğundan, karyeden adamlar çıkup, delâlet ederek, âheste âheste, selâmetle geçildi. Sonra Çeroviç'e hayvanlar ile gidüp, yine Zıştovi kurâsından Nevgrad nâm karyede, istikrâ olunan muhtâr[ın] hânesine, Çihâr-şenbih gecesi saat birde nüzûl olundu (24/a).

NEVGRAD: Lisân-ı âvâmda Novgrad derler. Zıştovi kurâsından ve beynleri dört saat mesâfedir. Tırnova kasabası içinden mürûr eden Yantura nehri, bu karyenin kurbünden mürûr eder. Bu karyede, Ruscuk'dan Zıştovi'ye azîmet esnâsında, Pergos karyesinden gelüp, bir gece beytütet olundu. Şehr-i Zilkâ'de'nin yirmi dokuzuncu Çihâr-şenbih gecesi saat birde, şiddet-i şitâ ile dâhil olup, Çihâr-şenbih günü saat yedide Zıştovi'ye azîmet olundu (25/a).

ZIŞTOVİ. Tuna sâhilinde, müstakill bir cesimce kasaba ve kazâdır. Niğbolu muhassılığına ilhâk olunmuşdur. Yirmi iki aded karyeyi müşte mildir. Defter-i nüfûsu mücebince, kasabasında bin yedi yüz yetmiş beş zükûr ehl-i İslâm ve iki bin elli altı reâyâ ve kazâsında bin iki yüz altmış zükûr ehl-i İslâm ve dört bin seksen iki zükûr reâyâ ki, cem'an üç bin

otuz beş ehl-i İslâm ve altı bin yüz otuz sekiz reâyâ ki, mahlûten cemi⁶ dokuz bin yüz yetmiş üç eder, mevcûddur. Kasaba-i merkumenin sûk u pazarı ma⁶mûr ve ekser ahâlisi ehl-i ticâret ve tâ Arnavudluk'a kadar, Tırnova üzerinden gelüp giden eşyâya işlek iskeledir ve ekser ticâretleri süreççilik ve tuzculuktur ve karşusunda Eflâk'ın Zemniçe nâm bir büyük karyesi vardır, işlek iskeledir. Bey⁶ ü şîrâları ândadır.

Tuna sevâhilinde bulunan iskelelerin cümlesinin işleği ve ma⁶mûru budur ve Zîştovi'nin tüccârı, el'an cemi⁶ mahallâtdan kuvvetlidir ve lâkin içinde râbitalı vücûhdan kimesne yokdur ve Rum-eli'nin, tâ Arnavudluk'a kadar, Eflâk cânibine işlek iskeledir. Bunda a⁶lâ çorab nesc olunur. Leyyin ve havlı olmak cihetiyle, Lofça⁶dan a⁶lâdır ve lâkin, ândan bahâsı ziyâdedir.

Sene-i sâbıkada tamâmen tevzi⁶âtı: 432.471 guruş, bu def'a rahmü'l-fukarâ tenzîl olunan: 82.470 guruş, bakiyye: 350.001 guruş. Saati var. İki sürekh salh-hânesi var. Ceneviz'den kalma, bir kaya üstünde bir harâbe kal⁶ası vardır. Çifte hammâmı var. Kasaba kurâsından Belene nâm karye, kendüye ve Niğbolu'ya üçer saat mesâfede, batı tarafında kâine, bir karye-i kebîredir. Pavelkânların kebîri anda ikamet edüp, cümle Pavelkân âna tâbi⁶dir.

Meclisi: Hâkim, Mehmed Sa⁶id Efendi, kuzâtdan Vidinli İbrâhim Efendi-zâde, asıl, 800 guruş. Muhassıl vekîli, vücûh-ı beldeden Sâlim Ağa, 1.250 guruş. Müftî, El-hâcc İbrahim Efendi. Sandık emîni, El-hacc Hasan Ağa, 500 guruş. Bulgar çorbacısı, Nokolçov, 200 guruş. Nüfus nâzırı, İsmâil Ârif Efendi, 200 guruş, Nüfus mukayyidi, Eşref Efendi, 200 guruş. Jurnal mukayyidi, 200 guruş. Zabtiyye. Mâliyye kâtibi, Mehmed Emin Efendi, 500 guruş. Mukataalunun idâresine me⁶mûr, El-hâcc Süleyman Ağa, 400 guruş. Gümrük göllerinin idâresine me⁶mûr Molla Mustafa Ağa, 300 guruş. Gümrük idâresine me⁶mûr Nu⁶man Ağa, 600 guruş. Gümrük kâtibi hizmetinde Hâfız Abdürrahim, 150 guruş. Üç aded kenârcılar, beherine altmışar guruşdan, 180 guruş. Kirâ-hâne müdürü mâhiyyesi, 120 guruş. İki aded süreççilerin beherine altmışar guruşdan, 120 guruş.

Zabtiyye neferâtı, süvârî ve piyâde: 1 yüzbaşı, 1 mülâzim, 1 baş-çavuş, 1 çavuş, 2 süvârî on-başısı, 1 piyâde on-başısı, 7 süvârî kasabada, 12 süvârî kazâda, 14 piyâde kasabada, yekûn 40 nefer.

Rûz-ı hızır'dan sonra, kırk gün kadar hafta be-hafta hayvan panayırı kurulup, pazar yeri mahsûlü: 3.000 guruş. Tahmînen gümrüğü: 100.000

guruş. Üç aded göl olup, ikisi gümrük ve biri mukataanın. Cümlesine yetmiş bin guruş vermişler, vermeyüp, meclisden idâre olunmuş. Yine tahmînen bu mikdar tutacak imiş. Biri Sarı-göl, diğeri Yeskut ve biri Gümrük-gölü (26/a).

RESNE. Tırnova kurâsından. Kasabaya üç saat ve Yovanço karyesine, kezâlik üç saat mesâfede kâinedir. İslâmı pek kalildir. Fî 4 Zilkâ'de sene 56. Şehr-i Zilkâ'de'nin dördüncü Pazar-ertesi gecesi Tırnova'ya azîmetimizde, ancak bir gece beytûtet olundu (28/a).

TIRNOVA. Müstakill muhassıllık ve kürsî i'tibâr olunmuşdur. Mülhâkı yokdur. Muhassılı, Kapucu-başılar İsmâil Âdil Ağa ve bey ve efendi idi ve nâibi, sâbıka Kudüs kadısı Es-seyyid İbrâhim Edhem Efendi idi. Şehr-i Zilkâ'de'nin beşinci Salı gecesi saat bire karîb, Zıştovi tarafından, derbend tarîkinden, gayet karlı ve buzlu ve barid bir gecede, vusûli müyesser-gerde-i hazret-i rabb-i muslihü'l-vusûl olmuşdur. 5 Zilkâ'de sene 56 (29/a).

SERVİ. Çarşu Câmî'i, ma' medrese, 1 ders-hâne, 4 oda. Çoban-oğlu Câmî'i. Hacı Hüseyin Ağa Câmî'i, ma' medrese, 1 ders-hâne, 4 oda. Şâban-oğlu, yâhûd Aşağı Mahalle Câmî'i, minâresi vâre ise de, anda cum'â edâ olunmaz. Bir çeşmesi var. Mâ'dâsı nehirden istîmâl ederler. Tek bir hammâmı var. 1 saat, 1 sagırce sürek salh-hânesi. Tevzi'at-ı sene-i sâbıkaları: 273.131,5 guruş, rahmü'l-fukarâ tenzil: 27.283 guruş, bakiyye: 245.848,5 guruş.

Meclisi: Nâib, Şeyh Ali Efendi, Lom'dan. Vekîl-i muhassıl, Hânedân ve A'yan-zâde Mehmed Ağa. Müfti ve a'zâdan Mehmed Sâdık Efendi, genç ve Servili ve nisf-ı tahsîl. A'zâdan, Sandık emîni Ali. A'zâdan, Çorbacı Hacı Istoyan.

Servi, Kızanlık'a 14 saat, Lofca'ya 6 saat, Niğbolu'ya 16 saat, Zıştovi'ye 18 saat, Tırnova'ya 8 saat mesâfedir (30/a)²⁰².

LOFÇA. Müstakillen bir kazâ ve cesîm olup, Niğbolu muhassıllığına ilhâk olunmuşdur. "Selvi'den altı ve Plevne'ye dahi altı saatdir" deyû meşhûr ise de, Servi tarîki yedi saat ve Plevne tarîki beş saat gelür. Şarkdan garba mûmtedd bir dağ, şehrin üç taraf mikdârını ihâta edüp ve vustundan münşekk olarak ve şehri tansif ederek, Osıma nâm nehr mürûr edüp, Niğbolu üstünden nehr-i Tuna'ya munsabb olur. Şark tarafındaki dağa

²⁰² 12 numaralı klişe.

Sıra-ateş derler. Âna muttasıl, bir mikdâr şarkdan şemâile [şimâle] mâil Sinan Paşa Tepesi vardır ve nev'imâ garb tarafında bir kaya vardır. Baş-tepe ve Hisar-bayırı derler. Kasaba-i merkumenin miyâh-ı câriyyesi kesîre ise de, nehr-i mezbûru tercihle, ândan şürb ederler ve zât-ı kasaba, nehrin imtidâdı üzere, şimâlden cenûba doğru tûlânî düşmüştür. Sene-i sâbıka tevzi'âtı: 1.160.799 guruş, bu def'a rahmü'l-fukarâ tenzil olunan: 115.954 guruş, bakiyye: 1.044.845 guruş.

Cevâmî': Hünkâr Câmî'i. Orta Câmî'i. Ada Câmî'i. Köprü Câmî'i. Bayraklı Câmî'i, kurbünde medresesi var. Medrese Câmî'i, medresesi var. Yalı Câmî'i, Paneç-oğlu Ahmed Ağa yirmi seneden mukaddem binâ etmiş, bir medresesi var. Bozluk Câmî'i. Matlabcı Hüseyin Ağa Câmî'i, kurbünde Hacı Eyyûb Ağa Medresesi var. Çavuş Mehmed Câmî'i. Abdullâh Ağa Câmî'i. Hacı Eyyûb Ağa Cami'i, otuz seneden mukaddem binâ etmiş. Varoşda Abacı Câmî'i, cum'ası kılınmaz.

İki tek hammâmı vardır, biri suyun karşusunda, diğeri beri cânibinde. 1 adet saat, 1 adet sürekl salh-hânesi. Meşhûr ve gümrâh esnafları debbağdır ve bu etrâfın ekseri bu vech üzredir. A'lâ kâvsala i'mâl edüp, gön i'mâli bilmezler. Varoşda ince, zarif çorab nesc ederler ve etrâfa bey' olunur. Ancak kurak ve havsızdır. Çifti beşer buçuk guruşa iştirâ olundu.

Nâib, ehl-i beldeden Müderris Hacı Mehmed Efendi. Muhassıl vekili, çeribaşı Hacı Mehmed Ağa. Müftüsü, ehl-i beldeden Halil Efendi, a'zâdandır, seksen yaşında, ulemâdan ise de, mecnûn-siret, kahvelerde tanbur çalar bir âdemdir. Sandık emini, Hacı Yusuf Ağa. Çorbacı, Hacı İli oğlu Hacı Sacev. Nâibi, beledî ve müderris Hacı Mehmed Efendi idi. [Bi'l-âhure], A'zâdan, Çavuş-başı Mehmed Ağa. Müftü, Halil Efendi. Sandık Emîni, Yusuf Ağa. Çorbacı, Hacı Sacev, Hacı İli oğlu (31/a).

Hazine-i âmire'de mazbût kuyûdâtı mücebiñce emvâl-i seneviyyesi: 287.375 guruş Rûz-ı hızır ve kasım tevzi'âtı: 140.649 guruş. Tevzi'at-ı sene-i sâbıkları: 398.340 guruş, rahmü'l-fukarâ tenzil: 39.741 guruş, bakiyye: 358.549 guruş. Kazâ ve kasabada yerlü ve göçebe kıbtiyân 712 nefer, bu sene cizyeye müstehakk olan, sene 56, 557 nefer, bakiyye 155 nefer. Derûn-ı kasabada bekâr reâyâ, deftere geçmemiş, 47 nefer.

PLEVNE'de çorab nesc olunmaz. Bağları Lofca'dan ziyâdedir.

Meclis-i sâbıkı: Muhassıl, Kapucu-başı Osman Ağa. Nâib, Ahmed Na'im Efendi, Şumnulu, 2.500 guruş. Zabtiyye, binbaşı, mansûreden, Sa'dullâh Ağa, Plevne'den. Müftü, Osman Efendi, Plevneli. Kâtib-i mâl,

Mehmed Selim Efendi. Kâtib-i emlâk, İbrahim Edhem Efendi. Kapucu-başı Osman Bey, a^czâdan, Plevneli, mütevellî-i vakf-ı gazi. Nâzır-ı nüfûs, El-hâcc Ahmed Efendi, a^czâdan. Kara Pehlivan-zâde El-hâcc Ahmed Ağa. El-hâcc Mehmed Ağa. Emîn-i sandık, Sâlih. Çorbacı, Viladov veled-i Nikov. Hacı Tudor veled-i Refko (32/a).

NİĞBOLU. Tuna sâhilinde, müstakill kazâ ve muhassıllıktır. Mahalli, dere ve tepe, evleri, bir iki dağ üstüne ve Tuna'ya doğru bir dere misâli, bayıra yapılmıştır. Şark tarafında dağ olup, Karamanlı-kayası tesmiyye olunur ve yine andan kıbleye karîb, diğere tepe var, Teferrüc Mahallesi tesmiyye olunur ve yine muttasıl diğere tepe var, Lopata tesmiyye olunur. Bunların verâsında, yine şark tarafında diğere tepe var üstünde saat kulesi binâ olunmuş, Kaya-başı ve yine kurbünde bir tepe var, Emin-bağı tesmiyye olunur. Garb tarafında kal^ca binâ olunan tepe var ki, kal^ca içinde ve taşrasında hâneler dahi vardır, Yukarı-pazar tesmiyye olunur.

Niğbolu, Tuna kenârında bir büyücek şehir. Hayli metin hisârı vardır. 796 senesinde, ehl-i İslâm bu şehrin yanında küffârı bozub, yirmi binden mütecâviz askerini, kılıçdan geçürmüşlerdir.

Sene-i sâbıkada tevzi^c atı : 529.981 guruş, rahmü'l-fukarâ tenzil: 52.041 guruş, bakıyye: 477.940 guruş.

Fî 29 Zilka^cde sene 56, Cum^ca gecesi saat ikide, ezan-ı işa' ile, hayli soğucak bir gecede vüsûl ve dühûl müyesser oldu. Gurre-i Zilhiccetü's-şerîfe olan ahd günü, ba^cde'z-zuhr, kal^cada saray itlak olunan muhassıl konağında, meclis odası piş-gâhında, cemm-i gafir huzûrunda, emr-i âli kıraat olundu. Hava muhâlif idi. Hattâ kıraat esnâsında, hayli suluca, dolu gibi kar yağdı. Fî 4 Zilhicce sene 56, Çihâr-şenbih günü, dört aded esnâfdan ve ve bir imâm muafiyet emrini getürüp, Âsitâne'ye gideceklerini ifâde ile bizim dahi tahrîr ve ricâmızı niyâz etdiler.

Kal^ca derûnunda Yıldırım Bayezid Câmî^ci, harâbdır, derûnunda edâ-yı salât olunmaz. Kal^ca derûnunda Hacı Kasım Câmî^ci, kubbeli. Kal^ca derûnunda Kâtib Bâlî. Yukarı-pazar'da, kal^ca hâricinde Kadı İvaz Câmî^ci. Yine Yukarı-pazar'da Hüseyin Çelebi, hareket-i arzdan harâb olmuş. Dere ittisâlinde, Eski-hammâm Mahallesi'nde Câmî^c-i atik. Yine dere kurbünde dahi, Aşağı Muradiyye Câmî^ci. Yine dere kurbünde, çarşuda, Şah-melek Paşa Câmî^ci. Tatar Mahallesi'ne giden râh üstünde, Ömer Ağa, üç-beş oda medresesi vardır. Emin-bağı tarıkında Kabrancı, minberi yokdur. Karamanlı tarıkında Danacı Câmî^ci, istilâda harâb olmuş. Emin-bağı Ma-

halesi'nde câmi^c, minberi yokdur. Kaya-başı'nda Varnalı Hacı Mehmed Ağa. Lopata Mahallesi'nde Hacı Kadın, cum^ca kılınmaz Teferrüc Mahallesi'nde câmi^c.

Ehl-i meclis: Dergâh kapucu-başlarından, esbak surre emîni El-hacc Süleyman Ağa, 10.000 guruş. Nâib, El-hâcc Ali Sırrı Efendi, İslâmbolî, 2.500 guruş. Müftî, El-hâcc es-seyyid Hâfız Abdullah Efendi, Niğbolî, 750 guruş. Kâtib-i emlâk, Osman Efendi, 1.500 guruş. Kâtib-i emvâl, Hurşid Feyzî Efendi, 2.500 guruş. Sandık emîni, El-hâcc Râşid Ağa, 600 guruş. Müderris Hüseyin Hakkı Efendi, 500 guruş. El-hâcc İsmail Ağa, 400 guruş. Âğuşi Mehmed Ağa, 500 guruş. Topçu bin-başısı Mustafa Ağa, 800 guruş, topçu bin-başılığı maaşı 750 guruş. Zabtiyye, bin-başı, mansûre, Sâlih Ağa, 2.500 guruş. Çorbacı, Bulgar Simyon, 150 guruş. Hacı Petrâki, Bulgar, 150 guruş.

Küllî üzüm bağları olup, inebleri, etrâflarında olan büldânın cümlesine fâik olduğu, iddiâ ederler. A^clâ kiras ve vişnesi var ve içinde müteaddid miyâh-ı câniyye olup, Tuna'dan içmeyüp, dâimâ çeşmelerden içerler. A^c-zim ticâretleri, Eflâk tuzuna münhasır ve hayvan alup savatlayup, etrâflarından gelenlere ve kendüleri irsâl ile ticârete maksûrdur (33/a).

Niğbolu; Lofça'ya 12 saat, Plevne'ye 6 saat, Vraca'ya 27 saat, Rahova'ya 18 saat, Belene'ye 3 saat, Zıstovi'ye 6 saat, Ruscuk'a 17 saat, Tırnova'ya 18 saat mesâfededir. Ayrıca, Vraca, Rahova'ya 12 saat ve Belene, Zıstovi'ye 3 saat mesâfededir²⁰³.

Bir tere üstünde saati var, lâkin kulesi harâb olmuş. Ta^cmiri, akall iki bin guruşa muhtâçdır. Umûmen kilesi yüz yirmi okkadır. Liman kal^casında bir kebîr zahîre anbarı vardır. Kal^ca içinde fevkde, kebîr, kargir cebehânesi vardır.

Mahsûlâtı: Hintta; şa^cir; kokoros ya^cni mısır-buğdayı; darı; kablıca; çavdar; yulaf; nohud; mercimek; fasulye; kiras; vişne; iri, aşılama , a^clâ vişne dahip olup, vişnâb tesmiyye ederler; elma; amrud; ayva; şeftalü; kayısı; zerdâlü; erik; bâdem; ceviz; unnâb; kestâne, pek kafil; üvez; kızılçık; fındık; muşmula; iğde; dut var ise de, yabânî olup, ekl olunmaz; karadut, nedret üzere mavcûddur; kavun ve karpuz gayet iri olup, ekser dokuz ve on kıyye gelür.

Nâ-mevcûd: İncir, bir kaç ağaç olup, şitâda üzeri örtülüp muhâfaza olunarak incir veriyor, nar dahi böyledir; nar; limon; portakal; nârenc; koca-yemişli; alıç; enginar; karnabiş.

²⁰³ 13 numaralı kışe.

Küllî asel hâsıl olup, taşraya bey^c olunur. Bir mikdâr ipek dahi hâsıl olur. Bağlar içinde, kurbünde meyan-kökü çıkar imiş. Kabak ve badlıcan ve bamya mevcûddur. Kabak, bâ-nevâ^a mevcûddur. Bir kaç senedir, hâriçden, bamya şeklinde, yine bamya tesmiyye edeyorlar, bir nesne zer^c olup, kesret ve şöhret bulmaz. Kendüsü bamya şeklinde, cesâmeti ke-bîr, müdevver badlıcan mikdârında, çekideği karpus şeklinde ve lezzeti bamyaya müşâbih olmayup, diğer lezzeti var, kendüye mahsûs ve zer^ci hi-yar gibi yere batup, üzeri sonra çardak yapub, kabak gibi ânın üstüne alur imiş ve çiçeği turuncu imiş.

İstîlâ-yı ewelde, sene 1224, tahmînen, bi'l-küllîyye muhterik olup ve kal^a tahrîb olunmuş. Yirmi altı esnâsında, ba^de's-sulh, Bekirîli Mustafa Paşa'[ya] bu sancak tevcîh olup, gelüp bir mikdâr ta^cmir etmiş. Ahâli evlerini ta^cmir etmiş. Yedi seneye kadar Mustafa Paşa, iki tuğla tasarruf edüp, sonra üç tuğla Yer-köyü muhâfızı olmuş. Sonra gidüp, ânda iki sene mikdârı kalup, vefât etmiş. Nişli Hâfız Paşa-zâde mirmirândan sonra, Bekir Paşa gelüp, iki sene mikdârı kalup, sonra azl olup, yine mirmirândan Kâşif Ömer Paşa gelüp, beş-altı sene mikdârı kalup, sonra Kavanoz-zâde Vezir Hüseyin Paşa gelüp, bir buçuk sene mikdârı kalup, sonra Belgrad tevcîh olunmuş. Sonra, Servi a^cyânı Ahmed Ağa kaim-mâkam olmuş, sonra Bosna vâlisi sâbika, Belenli Mustafa Paşa gelmiş, on sekiz gün ikamet, Bosna'dan dolayı kendüsüne çavuş gelüp, Kırk-kenîsa'ya def^c etmişler. Ahmed Ağa yine müsellim olup kalmış. Sonra Ahmed Ağa, iki sene mikdârı müsellim olup, Tanzimat usûlü ihrâcında azl olup, Mısırlı Emin Paşa'ya tevcih olunmuş ise de, Zîştovi'ye karîb mahalde azli gelüp, beldeye gelüp, ma^czûlen üç gün ikametle, Vidin'de Serezli İbrahim Paşa'ya çarhacı nasb olunduğundan Varna'ya azîmet etmiş. Sancak, Cabbar-zâde Celâl Paşa'ya tevcih olup, gelüp bir seneye karîb ikamet etmiş. Sonra azl ve Tekfur-dağ'na nefy olup, üzerine, Ramazan'da, ale'l-gasfe Giridli-oğlu mirmirân Mehmed Paşa gelmiş. Celal Paşa ma^czûl iken, arefe gecesî, bunda, kethüdâsını katl etmiş ve ânın vaktinde iki aded kule-i cedid, kule-i kal^alarını, karşuda, Rusyalı almış. Giridli-oğlu iki sene mikdârı kalup, sonra Sâdık Paşa gelüp, üç sene mikdârı kalup, sonra azl ve vâlisi İzzet Mehmed Paşa'ya ilhâken verilmiş, bir sene mikdârı. Ândan, Hüseyin Paşa, yine ilhâken verilmiş (33/b).

Karye-i KIRATA. Niğbolu kurâsından. Niğbolu'ya dört mesâfede, kırk hâneyi müştemil bir karyedir. On dokuz ehl-i İslâm ve yirmi beş mikdârı reâyâ-yı Bulgar. Tuna'dan iki saat ba^ciddir. Bir bayır altındadır. Akar-suları vardır. A^clâ karpuzu olur. Küllî bağları ve bağçeleri vardır.

Niğbolu'dan gelür iken, Cure-oba karyesi geçildi, solda ve Niğbolu'ya bir saat çeşme kurbünde, nısf saat sonra, Osıma suyu üzere taş köprü geçilüp, bir çar-yek sonra Müslim karyesine gelüp, zuhr edâ olundu. Ba'de-hû binüp, dokuz sularında gidüp, bir cem'iyetle vireciler gelüp, hallerini beyân Niğbolu'ya girdiler. Sonra ahşam üstü, Hisarlık karyesi solda, ândan mürûr olunup, çorbacılar çıkmışlar, sonra bir mikdâr hâtırları alınup, ba'zısına bahşış verilüp, bir iki ufak köprü geçilmişse de, başlı su değildir. Hisarlık'dan sonra, yine solda, ba'idde Şipkova karyesi geçildi ve Hisarlık ve Şipkova ahâlisi Moldovandır. Sonra ba'de'l-magrîb, saat bire karîb karyeye gelindi. Bu karyeye karîb Rahova yolunda, beş on dakîka kurbünde, Veyt suyu vardır. Lofca kazâsında Teteva karyesinde neb' edüp, inüp, Tuna'ya mülhak olur.

Fî 22 Zilka'de sene 56. Niğbolu kurâsından Karte karyesinde, gece saat yedi sekiz sularında, karye ahâlisinden Molla İmam nâm kimesnenin, karye kenârında, bağçe kurbünde, hânesine taşrasında, ön divârını delüp, beş Arnavud, ale'l-gasfe, girmişler ve uyhuda iken Molla Mehmed'in üstüne çökmüşler ve demişler ki *"Biz seni öldürmeyiz, eğer sesin çıkarırsın öldürüz. Heman beş yüz gurusı alup, beş kişi taksim edeceğiz ve senin nizâmında oğlu var imiş, kaçmış, ânı arıyoruz"* sonra iyâli ve iki ufak kızları var imiş. Ânları dahi susdurup, ne zeri var ise, beş bin gurusı mikdârı akça ve altun ve beş kişelik mikdârı eşyâ almışlar ve mum yakdıkların, yorgan altundan görmüş. Sonra *"Sesin çıkarırsın, seni yine katl ederiz"* deyû gidüp, sabaha dek o âdem dahi sükût edüp, sabahla kalkup haber vermiş. Karda izi üstüne iki adam göndermişler ve Niğbolu'ya yine adam göndermişler. Plevne'[ye] girmeyüp, Ragrotse yolundan Proşas'a gidüp, ânda bir gece yatup, ertesi gece Pirdilova'da yatmışlar, yine Plevne'nin. Bunlar üç gün mukaddem gelüp, reâyâlarda yatmışlar ve Molla Mehmed'in ahvâlini sual etmişler ve hânesinin etrâfını eyü tahkik etmişler ve sonra bu maslahat vuku' bulduğı gibi, reâyâ bunlardan, *"Gayrı kimesne, şübhe etmeyin"* deyû, haber vermişler. Reâyâdan çıkup, giden sonra, Köprive'de yatup, sonra Bukovlak karyesine gitmişler. Bir gece ânda yatup, sonra gelüp, gece göl kenârına, hayvanları bağlayup, yem asup, ândan beyân gelüp, bu fazâhati edüp, gece firâr etmişler. Kapusuz Arnavudlar imiş. Tahmînen Muşlu Selim Paşa'nın izn verdikleri askerden imiş ve mukaddem *"Biz paşa adamıyız"* demişler (34/a).

RAVİTSA. Niğbolu kurâsından. Kasabaya on saat mesâfede, Rahova tarafında, İslambol'un Vidin Caddesi üzerinde, İskire nehri kurbünde, Veyt nehriyle nehr-i İskire beynindedir. Karye ortasında bir vâsî'ce dere

olup, içinde iki akar çeşme vardır. Birleşüp, bir nehr-i sagîr olup, İskire varıncaya dek, bir iki değirmen idâre eder ve İskire, karyeden rub^c saat mikdârı ba^ciddir. Bağ ve bağçeleri aslâ yokdur. İktizâ eden levâzımı Plevne'den alurlar, kurbiyyet münâsebetiyle. Zirâ, beynleri beş saattir. Tahmînen otuz hâne İslâm ve reâ[yâ]nın on sekiz yâhûd on yedi hânedir. Pek cem^ciyetli karye imiş. İki istîlâda küllî reâyâ karşı geçmişler, vezirlik. Bu karye civârında yedi savat vardır.

Ravitsa, Trestnik'e, Plevne'nin, 2 saat, İstrasal'e 2 saat, İstavirta'ya, Rahova'nın, 2 saat, Slavitca'ya 1 saat, Ninen'e 3 saat ve Değirmen Mahallesi, Niğbolu'nun, nâm-ı diğer Varna Mahallesi'ne 2 saat mesâfededir (35/a)²⁰⁴.

İSTAVİRTA. Rahova kurâsından. İskire nehrinin Rahova tarafında ve kasabaya altı saat mesâfededir. Ahâlisi, cümlesi Bulgardır. Akar-suları yokdur. Leziz kuyuları vardır, üç dört kulaçdır. Buğday ve arpa, mısır ve darı zer^c ederler. A^clâ asel hâsıl olur iken, iki üç [sene] aslâ olmamış. Tuna bunlara, dört saat mikdârı ba^ciddir. Hatabları ba^cid mahalden gelür. Plevne kazâsından iki üç günde getürebilirler ki, geçen sene 1255, İskire nehri gayet taşup, bu karyeye dek. Dokuz aded evlerini harâb etmiş. Seksen doksan seneden berü böyle tuğyân etdiğin bilmiyorlar. A^clâ karpuzları olur, kendüleri ekl için zer^c ederler.

Bu karyede bir gece beytütet olundu. Fî 10 Zilhicce sene 56, selâse İyd-i ahda günüdür. Saat dokuzda Ravitsa'dan gelüp, Çihâr-şenbih gecesı beytütet olundu. Ravitsa'dan Salı günü saat yedide çıkup, sülüs saat sonra İskire nehri başına gelindi. Müncemid olmuş, üzerinden yayan geçildi. Geçilen mahall yüz adım mikdârı var. Arabamızın bargirini çıkarub, karye gençleri sür^catle çeküp, geçirdiler. Rahova tarafı derince imiş. Cenâb-ı Hakk telâlâ hıfz edüp, buz üzerinden geçüldü. Sonra, hizmetde bulunan on aded karyeliye onar guruş i^ctâ olundu. Muhtar-ı karye Hüseyin Ağa berâber idi. Âna veda^c edüp ve oğlu ve diğer bir genç delâlet ederek, bizim, Niğbolu kilağozuyla beraber, bu karyeden geldi. Yine kendülerine onar guruş i^ctâstıyla irca^c olundular. Müsellim karyesinden bu karyeye gelince, iki bayır arasında cümle,düz mahaller idi. Zira^cate muvâfık ve cümle etrâf berfden sâdeler giymiş idi. Çorbacıları, bu karyenin, iki istîlâda da dağıldığın haber verdi. "Sıze ne zarar var idi ki dağıldınız" dedim. "Rusyalunun meşakkati[ne] tehammül olunamıyor" dedi. "Ânın tazyîki zehâir husûsundadır, mal ve cana kasd etmez" dedim. "Pek ziyâde mücib-i eziyyetimiz bu

²⁰⁴ 14 numaralı klişe.

oldu ki, Rusyalu ileri geçüp, ehl-i İslâm zâbiti dahi kalmadığından, etrâfımızda olan Pomaklar dağlardan bilâ-havf etmeyüp, adam öldürüp, emvâl ve hayvan garetine başladılar. Binâenâleyh dağılmağa muhtâç olduk” dedi.

İstavirta, İstirosil'e 1,5 saat, Lukovit'e 2 saat, Gorestel deresinde Gitanitçe toprağında Hüseyin Paşa'nın çiftliği'ne 1,5 saat, İsmâil Pınarı'na 4 saat, Rahova'ya 6 saat, Leskovetsa'ya 5 saat, Salavitsa/Slanovitsa'ya 5 saat, Ostorof'a 4 saat, Vadin'e 2 saat, Kuşuven'e 3 saat, Keçili-köyü'ne 4 saat, Ravitsa'ya 1,5 saat mesâfededir (36/a)²⁰⁵.

RAHOVA. Tuna sâhilinde, Niğbolu ile Lom beyninde, Vidin Caddesi üzerinde, müstakill bir kazâdır. Niğbolu muhassıllığına tâbi'dir. Lom'la Rahova beyninde Sitebre/Çitebre var ise de, Rahova'ya tâbi'dir. Kendüsü, müstakill kazâ i'tibârına şâyân değildir. Kendüye tâbi' ancak bir mahalle vardır. Cümlesi çiftlikdir ve mütearif çiftlik sûretinde olmayup, ancak ağasına bir mikdâr angarya işlemekten ibâretidir. Rahova ve Niğbolu ve Lom ve Plevne'nin ova kurâsının yapağıları gayet makbul, dâimâ Eflâk tarafından celb olunur. Yapağıda, evvel Niğbolu, sonra Rahova, sonra Lom'dur. Bu kasabanın saati ve hammâmı yokdur ve çarşusu gayet azdır ve hatabdan, ba'id sebebiyle küllî sikleti vardır. İçinde müteaddid akar-sular olup, pek âlâsı hâric-i kasaba, çeşmeden, devâm üzere, külliyyetle cereyân eden Lesnitçe suyudur ve Ali Paşa'yı Kapudan Hüseyin Paşa bunda katl etmiştir. Geldiğimizde Tuna donmuş idi, çıkacağımız gün [de] donmuşdu. Onu geçmek niyyetinde idiler. Bunun aseli bu havâlide meşhûr imiş, görmedik.

Beş câmi'i vardır: Palanka Câmi'i. Çarşu Câmi'i, zelzeleden harâb olmuş ise de, Genç Ağa tecdîd etmiş. Eski Câmi'i. Yanık Câmi'i, bu zelzeleden harâb olmuş, şimdi namaz kılınmaz. Bare Mahallesi Câmi'i.

Tevzi'at-ı sene-i sâbıkası: 285.817 guruş, rahmü'l-fukarâ tenzil: 28.550 guruş, bakıyye: 257.267 guruş.

Beket karyesi. Eflâk kurâsından. Tuna'nın karşı tarafında, Kırılova kazâsından. Rahova iskele olup, andan bey'ü şirâ ederler imiş. İki üç senedir tarafeynden tüccâr münkat' olup, kapanmış, aslâ âmed olmaz imiş. Bundan Rahova'nın tüccârına küllî hâlel gelmiş. Hızır İlyas'dan Kasım'a kadar ancak tuz ve zehâir ticâreti kalup, sonra şitâ geldikde, Kımraşlar gidüp bey' ü şira kat' olunur. Ândan yukarı, Tuna bir buçuk saat mikdân içerü Osturoven karyesi vardır. Beket'den büyükdür ve lâkin iskelesi yok-

²⁰⁵ 15 numaralı klişe.

dur. Kırlova içinden gelüp, Tuna'ya Rahova karşusunda munsabb olan Jey nehri üstünde imiş, Osturoven karyesi. Bu kasabada, Kozluduy-gölü, lisân-ı nâsda Kozluduş derler bir kebîrce göl olup, iki gırlası vardır, iki hissenindir. İki hisse i'tibâr olunup, biri Beleslatine mukataasına merbûtdur ve diğeri Kozluduy mukataasına tâbî'dir ve diğeri bir göl dahi vardır. Osturova-karyesi gölüdür. Bu dahi Beleslatine mukataasına tâbî'dir ve bu gölün nisfî pek azdır.

Zabtiyye: 1 yüz-başı, 2 mülâzim, 1 baş-çavuş, 4 on-başı, 70 süvârî, 17 piyâde, yekûn: 95.

Meclisi: Dergâh kapucu-başlarından muhassıl vekili, Genç Osman Ağa, 1.000 guruş. Nâib, İbrahim Elhâc Osman Efendi, 500 guruş. Sandık emini, Molla Mustafa, 400 guruş. Zabtiyye yüz-başısı. Çorbacı, Bulgar Tane, 120 guruş.

Bir mahda masârıfı: Fî gurre-i Ramazan sene 56. Muhassıl vekili, 1.000 guruş. Nâib, 500 guruş. Sandık emini, 400 guruş. Kâtib-i jurnal, 250 guruş. Yekûn 2.150 guruş. Kâtib-i tezkire, 150 guruş. Kâtib-i emlak, tahrîrât ve sâir, 500 guruş. Yüz-başı Osman Ağa, 242,5 guruş. Tane çorbacı, 120 guruş. Yekûn 3.162,5 guruş. Zabtiyye neferâtı, 9.867 guruş/der Şevvâl zabtiyye, 7.770 guruş. Gümrük, 179 guruş. Maçin iskelesine istikrâ olunan sefine navlu ve me'mûrîne, 7.482 guruş. Kirâ-hânenin irâdından zâid masârıfı, 1.794 guruş. Umûmî yekûn, 22.484,5 guruş.

Şevvâl, sılacı neferâtına, 38 guruş. Mübâyâ'a olunan kâğıd, 1 top 120 guruş. Hazîne masârıfı, 100 guruş. Yekûn, 258 guruş.

Emlâk tahrîri, me'mûrîni ve masârıf-ı sâiresi, Muharrem, sene 56, 2.558 guruş (37/a).

Ale'l-hesâb-ı evvel 50.000 guruş, cizye-i gebrân 279.660 guruş, cizye-i kibtiyân 27.558 guruş, mukataa-i serçîn-i derçin 8.355 guruş, kortine vecenir hâsılâtı 4.214 guruş, yekûn 369.787 guruş, gümrük-i hayvânât 6.648 guruş, zecriyye-i bağat 28.041 guruş, resm-i mizân, harîr ve âşâr 1.100 guruş, Vladika'nın ber-mu'tâd verdiği 50 guruş, yekûn 405.626 guruş, iskele gümrüğü hâsılâtı 13.824 guruş ale'l-hesâb-ı sâni 101.836,5 guruş, mukataa-i Balaslatina 23.014 guruş 17 para, mukataa-i Kozluduş [Kozluduy] 17.223 guruş, yekûn 561.523,5 guruş 17 para, mukataa-i cibre 2.515 guruş, mukataa-i voynugan 17.800 guruş, perâkende iltizâmât 31.804 guruş, 30 para, resm-i kantar 500 guruş, umûmî yekûn 614.143 guruş 27 para.

Resm-i baç 500 guruş, adet-i ağnâm -, koç-bahâ -, hâsîlât-ı mahkeme ma^c rûsûm 5.599,5 guruş (37/b).

BUTAN. Rahova kazâsından. Kasabaya dört saat mesâfede bir Bulgar karyesidir. Akar-suyu yokdur. Avgusta yâhûd Avgust nehri, kurbünden geçüp, ândan isti^mâl ederler. Fî 15 Zilhicce sene 56. Rahova'dan şehri Zilhicce'nin on beşinci Pazar günü saat sekizde çıkup, iki saat mesâfede Büküfçe karyesi derûnundan mürûr ve bir saat mesâfede Gulucan karyesi hâricinden ubûr olunup, ba^cdehu Avgusta nehri bir mikdârî muncemid olmuş olup, biraz su içinden, esblerin karnına çıkararak ve bir mikdâr buz üstünden geçilüp, saat on biri geçerek bu karyeye gelindi. Yüzünde küllî kar var idi. Rûzgâr pek şedîd değil idi. Mukaddemâ tehyie olunmuş olan zîr-i zemînde, zemlik ta^bir etdikleri bir u^cûbe Bulgar hânesine, bir kaç ittiba^{la} biz nüzûl edüp, mâa^dâ hademi mahall-i münâsibe yerleşdirdiler. Zirâ eşyâmız, bir kaç saat bizden mukaddem konakçı vekil-harc Aydoslu Ahmed ile gitmişdi. Ânlr ancak bizden bir saat [evvel] gelebilmişler. Biz sür^catle üç saatde geldik. Rahova'ya geldiğimiz gün, karın kesretinden, bizim arabayı çeken dört bârgir kalup, güç[lük]le Rahova'ya götürdük. Arabacı dahi o gün hastalanup, çıktığımız gün arabacı hasta bulunup ve yine karın kesretinden, arabayı bârgirler çekemeyeceği ihbâr ile muhassil vekili Osman Ağa, bizim arabayı Rahova'da terkle, kendüde üstü örtülü bir kızak var imiş. Ânı koşma[mı]zı istisvâb edüp, vâki^{na} mutâbık olduğu tahakkuk etmeğin, icâr ile bir kızakçı bulup, bizim bârgirleri koşup ve Fâik Efendi'[yi] berâber olup, bu karyeye üç saatde, hafifce sür^catle, rahatlı gelindi. Vidin avdetinde inşâül-mevlâ sübhâne, bizim arabayı, İvraca münâsib tarîk olduğundan, o kasabaya gönderecek, biz de kızıağı, andan ircâ^c edeceğiz. Bu karye hâneleri bi'l-küllîye zîr-i zemînde olup, yokuş aşağı kapusundan inüp, içerü girdik. Sobası bu kadar taşrada kahve odası şeklinde bulunan aralığında ancak bir ocağı var. Bu karyeye gelince, bu kadar çukur hâne görmedik.

Bugüfçe'den çıktığımız gibi, bir küçük su geçüp, ândan sonra Bergost'u geçdik. Nehr-i sagîr bi'l-küllîye muncemid idi. Nâmı Iskıt, der Golocan, tarîkin sağında kaldı. Bu karyeye nehrin karşusunda vusûlde, Hrabanitse karyesi rüyet olundu (38/a).

VULÇADRIMA. Lom kazâsında bir karyedir. Ekber kurâsındandır ve Rahova kazâsıyla hadd-i fâsıldır. Üç mahalleden ibâret ve cümlesi Bulgardır. Mahalle-i Papas, hânesi 66 aded, aded-i nüfûs-ı zükûru 234 aded. Mahalle-i Yonev, hâne 89 aded, nüfûs-ı zükûr 290 aded. Mahalle-i Corco, hâne 95 aded, nüfûs-ı zükûr 333 aded. Kasabasına, dört saat (39/a).

LOM. Kasabanın ismidir. Kara-lom dahi derler. Kazâsına Polemye kazâsı derler. Vidin muhassıllığına mülhaktır ve Vidin'e on saat ve Rahova'ya on iki saatdir. Kurbünden bir nehr-i azîm cereyân edüp, bir çar-yek mesâfeden Tuna'ya munsabb bu nehr, Belgradcık kazâsında, balkan dibinden neb^c edüp, aslı iki su olup, sonra bir yerde müctemi^c olur. Nehrin biri, Belgradcık kurâsından Lom-ı zîr ve Lom-ı bâlâ karyeleri içinden mürûr eder ve diğeri İstayküfçe karyesi içinden geçüp, sonra müctemi^c olurlar ve biri dahi Cübren karyesi içinden geçüp, bunlara mülhak olur. Bolemye kazâsının bir tarafı Rahova ve Berkofça ve Belgradcık ve Vidin'in Sahra nâhiyesi kazâsıdır ve bu nehr, Lom nehri deyû müştehidir. Hüseyin Paşa hazretleri şehrin kurbünde, merkum nehr üzere, ahşap beden bir cistr binâ etmiş. Ânın üstünden geçdik.

Öşr-i kettândan Şevvâl gayetine değin fûruht olunan 21.000 guruş. Öşr-i samândan vakt-i merkuma değin fûruht olunan 995 guruş. Hasılât-ı gümrük ve kantar -. Mâl-mîrisi: Dükkân öşrü, sarımsak öşrü. Tevzi'at-ı sâbika: 580.000 guruş - 95.100 guruş = 489.254,5 guruş.

Cevâmî^f: Kal'a Câmî'i, çokdan harâb imiş, sonra geçen sene, Hüseyin Paşa hazretleri yeniden binâ etmiş. Çarşu Câmî'i, kurbünde yol aşuru bir medrese vardır. Yahya Ağa Câmî'i, Çarşu Mahallesi'nde, diğeri mahallesi yokdur. Tetre Câmî'i. Çıtak Câmî'i ki, Yukarı Câmî'i'dir. Tek bir hammâmı vardır. Kasabanın vustunda saati vardır.

Aded-i nüfûs-ı zükûr: Derûn-ı kasabada ehl-i İslâm 880 aded, yine kasabada reâyâ 822 aded, kazâda reâyâ 12.000 aded, yekûn 13.702 aded. Hânehâ: Kasabada İslâm 377 aded, kasabada Yehûd 17 aded, kasabda reâyâ 343 aded, kazâda reâyâ 3.900 aded, yekûn 4.637 aded.

Karşusunda iskelesi yokdur. Âhar mahallin iskelesinden, karşı ile bey^c ü şîrâ ederler. Ancak Vidin'den geçerler. Hayvan içün, tuz içün, ya Rahova, ya Ruscuk, ya Zıştovi'ye giderler. Yüz aded topcu yerlü neferâtı vardır. Yeşil sırlı, toprak evâni i^cmâl olunur ve etrâfa götürüp, bey^c ederler. Bu kazâda küllî a^clâ asel hâsıl olup, en a^clâsı Metkofça karyesinde hâsıl olur. Üç yüz kıyyeye kadar Morina balığı, bu taraftan sayd olunur imiş. Bu târihe dek, Zilhicce sene 56, tahsilde dörder para resm alınmakda olduğu.

Derûn-ı kasabada ve hâriçde, ittisâlinde, dâimü'l-cereyân on bir aded çeşme olup, pek meşhûr suları, Tetre Mahallesi'nde Manastır Suyu'dur. İçmeğe Tuna'dan isti^cmal etmezler. Bunlar dâimâ lahm-ı bakar isti^cinâl

etmeyüp, ekser lahm-ı ganem isti^cmâl ederler. A^czâm ticâretleri, Eflâk tu-
zuyla ve etrâfdan hayvan cem^c edüp, Plevne Panayırı'nda, gelen tüccâra
[bey^c] etmektedir.

Meclis: Vekîl-i muhassıl, Hacı Mehmed Ağa, 750 guruş. Nâib, müfti,
Buzak Sâdik Mehmed Efendi, Servili Abdürrahim Efendi telâmizinden,
500 guruş. Zabtiyye vekîl, Hacı Yusuf Ağa, 250 guruş. A^czâdan Molla
Halil, 250 guruş. Çorbacı Nikola, Labaç karyesinden, 250 guruş. Jurnal
kâtibi ve nüfûs nâzırı vekîli, Molla Mustafa, 300 guruş. Sandık [emîni],
Süleyman Efendi, 200 guruş. Kır kâtibi, Molla Süleyman, 200 guruş.

Lom; Berkofca'ya 14 saat, Belgradcık'a 12 saat, Akçar'a 6 saat, Vi-
din'e 10 saat, Rahova'ya 12 saat, İvraca'ya 16 saat, Kotlofca kasabasına
8-10 saat mesâfededir. Ayrıca, Berkofca, İvraca'ya 8 saat ve Akçar, Vidin'e
4 saat mesâfededir (40/a)²⁰⁶.

Mevcûd fevâki: Elma; amrud; ayva; şeftâli; vişne; kiraz; kızılık; fin-
dik, nadir; incir, enderdir ve şitâda muhâfaza ederler ve kavunu a^clâdır,
karpuzu ufak olup, gayet leziz ve ince kabukludur.

Nâ-mevcûd: Limon; portakal; nar; unnab; bâdem; zeytun; çam-fistu-
ğî; çamağacı; servi; kestâne; koca-yemişi; üvez; alıç; iğde, ağacı var,
müsmir değil.

Mevcûd: Sakız-kabağı; dolma-kabağı; kestâne-kabağı, ki helvacı kaba-
ğı şeklinde, içi kırmızıdır; bamya; badlıcan; lâhana; pırasa; cüz^cî duhan;
ispanak; bakla; fasulye.

Nâ-mevcûd: Havuç; helvacı-kabağı; bal-kabağı; susam; kestâne; pen-
be; enginar; füy; karnabiş.

Mezrû^c: Buğday; arpa; darı; mısır-kokorusu; kablıca; yulaf; çavdar;
böğrölce, küllidir; Arnavud-buğdayı, ekmeğe uymaz; nohud, nadir, bağçe-
ler[de]; soğan.

İskelesinde yedi-sekiz tüccâr gemileri vardır. Cebre, Lom'a dört saat
ve Rahova'ya sekiz saatdir ve Cebre, kasaba-i sagîredir. İki-üç kayığı ve
saati ve muhtasar suyu ve bir camî i vardır.

Konakda müstahdem süvârî: Mülâzim 1 aded, 110 + 10 = 120 gu-
ruş. On-başı 1 aded, 80 + 10 = 90 guruş. Neferat 14 aded, 70 + 10 =
80 guruş. Köylerde mukîm tahsildârân çavuş 2 aded: 90 guruş, onbaşı 2

²⁰⁶ 16 numaralı klişe.

aded: 80 guruş, neferât 20 aded: 70 guruş. Konakda müstahdem piyâde on-başısı 1 aded: $50 + 10 = 60$ guruş, neferât 9 aded: $40 + 10 = 50$ guruş. Cem'an: Sûvârî 40 aded, piyâde 10 aded, zabtiyye 1 aded, yekûn 51 aded.

Yerlü Topçuları: 1 yüz-başı 100 guruş, 1 mülazim 50 guruş, 2 çavuş 50 guruş, 6 on-başı 90 guruş, 90 nefer 900 guruş, yekûn 1.190 guruş (40/b).

AKÇAR. Tuna sâhilinde, Vidin kazâsında, kasaba şeklinde bir karyedir. Çarşusu ve bir câmi'i ve bir saati vardır. Lom'a altı saat ve Vidin'e dört saatdir. Lom'dan Vidin'e azîmetde, bir gece beytûtet olundu (41/a).

VİDİN. Belde-i meşhûre-i ale's-sâhil-i Tuna. Bir kal'a-i azîme ve belde-i cesîmedir. Şimdi nihâyet hudûd gibi kalmıştır. Müstakill muhassıllık i'tibâr olunmuştur. Belgradcık ve Lom ki Bolmiye kazâsıdır, bu muhassıllığın iki mülhâkıdır. Fî 21 Zilhicce sene 56. Şehr-i Zilhicce'nin yirmi birinci sebt günü, ahşam ezânıyla vâsıl olup, otuz dört gece beytûtetle, Muharremül-harâmın yirmi beşinci Cum'a günü ba'de'l-asr, saat 11, hürûc olundu, fi 25 Muharrem sene 56.

Fî 21 Zilhicce sene 56. Şehr-i Zilhicce'nin yirmi birinci sebt günü ahşam ezânıyla vâsıl olduk. Vüsûlümüzde, nâib-i belde Nazif Molla Efendi'yi yolda bulduk.

Fî 22 Zilhicce sene 56. Pazar günü zuhûrdan sonra, emr-i şerîf kıraati tasmîm olunup, tehyie üzere iken, paşa hazretleri geleceğin ihbâr etdiler. Der-akab te'hîr buyurmalarını ricâ zımnında Hacı Tosun Ağa irsâl olunmuş ise de, hâric-i bâbda tesâdüf edüp, der-akab teşrif buyurdular. Bir kaç saat ülfet olunup, biz evvel gidemediğimizden, i'tizâr etdik. Küllî arz-ı mahabbet olundu. O gün şiddetli soğuk olup, vakit dahi mürûr etmiş olduğundan, ertesi, Pazar-ertesi, kıraat-i emr-i âliyi tasvîb buyurdular.

Fî 23 Zilhicce, yevmü'l-isneyn. Bu gece ba'de'l-magrîb, muhassıl efendi tarafından uşak gelüp "Efendi gelecek, bir mâni' var mıdır?" deyu sual ettiği ve cevâba muntazır olduğun ihbâr etdiler. Tarafımızdan dahi "Bizler Rum-eli'ne çıktığımızda, mevânî'i bi'l-külliyeye terk edüp, dağlarda gezdiğimizden, bir kapalı kapumuz dahi yokdur. Emr-i hazret-i şâhâne ile, bir çoban gelse, yanımıza girüp hâlini ifâde eder. Biz de ânın, tesviyye-i maslâhatına ve tatyib-i hâtırına sâ'y etmekte olduğumuz cümleye mâ'lûm olmuştur. Kendülerinin bir mâni' i yoğise teşrif buyururlar" deyu cevâb verildi. Sonra, a'zâdan pâ-daşları Hacı Hüseyin Efendi ve Mehmed Ağa ile geldiler. Biraz âfâkî ülfet olundu.

Molla Efendi dahi geldi, sonra gitdiler. Sabah, Pazar-ertesi günü, edâ-yı zuhrdan sonra, nâib efendiyle berâber kendü itibâ'mız ile olundu. Mukaddemâ gavvasan ve asker irsâl olunacağı mesmû'umuz oldukda, derakab men'.

Fî 24 Zilhicce, Salı -. Fî 25 Zilhicce, Çihâr-şenbih, -. Fî Zilhicce, Penç-şenbih, -. Fî 27 Zilhicce, Cum'a, Velçedrim'e de adam darb edüp, makarr-ı şehr yüz mikdarı koyunları mevcut.

Saati var. A'lâ çorab nesc eder reâyâ kızları varoşunda bir cihetle, çorabı Ziştovi'ye galib yâhûd müsâvidir. Pek zarif değil ise de leyyindir. Lofça'ninki zarif ise de haşindir. Yün gayet kurak ve havsızdır (42/a).

Fî 28 Zilhicce sene 56, Cum'a-ertesi, - Fî 29 Zilhicce sene 56, Pazar. Divan kâtibi efendi geldi. Sonra paşa hazretleri geldi. Dokuza kadar oturduk. Nâib efendi dahi geldi. Bu gün Âsitâne'den posta geldi. Bize Tırnova muhassılından mektûb geldi. Fî selh-i Zilhicce sene 56, Pazar-ertesi gecesi muhassıl efendi geldi. Posta[nın] sabah çıkacağı[nı] haber verdi. Bu sabah Yehûd geldi, virgülerinden şikâyet etdiler. Fî gurre-i Muharrem, Salı, Paşa hazretlerinin hazîne-dârı nedîmi sâbık Tımrak ağası Ayı-taban İbrahim Ağa geldi, Vlâdika geldi. Fî 2 Muharrem Çihâr-şenbih, -. Fî 3 Muharrem 57 Penç-şenbih, -. Fî 4 Muharrem sene 57, Cum'a, Paspan-zâde Osman Paşa Câmî'i'nde edâ-yı cum'a olundu. Kurbünde kütüb-hâne var. Ândan kütüb-hâneye varıldı. Fî 5 Muharrem sene 57, Sebt, -. Fî 6 Muharrem sene 57, Ahd, -. Fî 7 Muharrem, İsneyn, bu gece yine muhassıl efendi ve a'zâdan Hacı Hasan Efendi geldiler. Saat altıya karîb ikamet olundu. Resimden, mukaddemâ guruşda dört para alınur idi. "İki alınacakdır" deyu tenbih etdim. Tevaffuk olunmuş idi, sükûtla mukabele edüp. Bu gün posta çıkıdı ve ahşam Âsitâne'den posta geldi ve Maçin'e posta tertib olunduğu tahrîr olunmuş. Fî 8 Muharrem, Selâsen, devletlü paşa hazretleri teşrîf buyurdular, hayli mahabbet güzerân etdi. Sual etdik, "Benim tarafımdan biri muhassıl nasb olunsa" kasem etdi, "Kabûl etmem" deyu. Fî 9 Muharrem. Erba'an, Ruscuk'dan Vâsıf Paşa ve Silistre'den kadı, husûsî ve mâliyye müşiri şukkası geldi ve Anton oğlu İstefanâki geldi. Tuz ma'deni, sohbet olundu. Vlâdika geldi ve kâse i'mâl eden geldi. Ânınl bir mukavele olunmak için, Vlâdika'ya havâle olundu. Ahşam sohbet edecek deyu, gece muhassıl efendi ve kâtib Râşid Efendi geldi. Fî 10 Muharrem, Penç-şenbih, devletlü paşa hazretlerine gitdik. Miloş'un Bükreş'den firârı haberi gelmiş, ânın korentineden tashihe, Cum'a günü, adam gitmesini buyurdular ve biri Filibeli ve biri İvracalı iki reâyâ firâr etmiş, Bükreş korentinesinden. Tutup irsâl etmişler. Ânları istintakla habse verdiler. Sonra

İvraca husûsunda sohbet olundu. Âsitâne'ye tahrîrimizi istisvâb etdim, kabûl buyurdular. Fî 11 Muharrem sene 57, Cum'a, muhassıl efendi, a'zâdan Hacı Hasan Efendi ve Mehmed Ağa geldiler. İvraca husûsîçün (42/b).

Vidin, miterpolid[medropolid]likdir. Bu sene miterpolid, sâbık Malef olup, Temmuz'da Kirilos nâm İstanköy miterpolidine, fî sene 56 Temmuz'unda tevcih olunup, Ramazan'ı şerifde, vapur ile Silistre'den Rus-cuk'a gider iken, mülâkat olundu. Bunun hükmünde olan Vidin kazâsı ve Sahra nâhiyesi ve Belgradcık kazâsı ve Bolemye nâhiyesi, mukaddemâ üç bu kadar dahi var imiş, sonradan Miloş'a geçmiş. Âsitâne patriğinin ittibâ'ını iddiâ ettiği on iki civâr bundan Andiriya'dır. Petro'nun karındaşıdır. Bu dahi papanın metbu'udur ve Roma'da medfûndur.

Ser-gerdesi Üskübî İdris sipâhî firârisinden, ma'iyetinde 65 nefer. Sergerde Arnavud tâifesinden Ali Sancak-dâr, 46 nefer. Sonra on iki nefer dahi bunlara mülhak olmuş. Mukaddemâ ayrı gezer iken, şimdi cümlesi bir yere cem' olmuş. Cümle: 65 nefer, 46 nefer, 12 nefer, yekûn 123 nefer.

Hülâsa-i mektûb-ı vekîl-i muhassıl, der-Lom, tarihi selh-i Zilhicce sene 56. Yüzden mütecâviz kapusuz, Lom nâhiyesinde iki gece beytûtet ve me'külât için reâyâyı rencide etmişler ve tahsil-dârân ve zabtiyyeler irsâliyle müdâra ve tehdid ile, mezbûrları Berkofca kazâsından, Kamaşnice karyesine ve ândan Rahova kazâsına aşurmuşlar. Metkofca karyesine mi yâhûd sâir mahalle mi çıkacakları ma'lûm değildir. İvraca kurâsından Krivadol karyesinde bir çorbacının gelinin memesini kesdikleri ve sâir taaddileri mesmu'udur (43/a).

Hınta; şa'ir; kokoroz; yulaf; burçak; nohud; böğrülce; bakla; soğan; ak-buğday, pirinç gibi olur, beyaz, Büyük Nevesel karyesinde olur; çavdar; kara-dut; dırakı-şeftali ki mişmiş tesmiyye edeyorlar; fındık; ceviz; badam, nâdiren; şam-dutu, kebîr ve mayhoş olur, kara-dut nev'inden; elma; amrud; ayva; erik; vişne; kiras; üzüm; kızılılık; şeftâli; zerdâli; kayısı; muşmula; üvez; dut, ekseri yabanîdir, a'lâsî nâdirdir.

Muhâfaza ile nâdiren mevcûd, incir, nar. Nâdiren mevcûd kestâne. Nâ-mevcûd enginar, karnabiş, limon ve envâ'ı.

Kavun; karpus; hıyar; asma-kabağı; kestâne-kabağı, içi sürh ve birûnu sefid; bal-kabağı; deli-kabak, galiba Takaron kabağıdır, ta'rif nazaran; sakız-kabağı; badlıcan; bamya-i sultânî; kara-bamya; frenk-badlıcanı; kara-

turp, beyaz-turp, bir kıyyeden ziyâde olur; şalgam; pancar; yer-elmâsı; komyer, frenk-yer-elmâsı; çilek, yeni zuhûr etmiş, İslambol'dan kebîr olmaz; böğürtlen; pırasa; ebe-gümecci; isfenah; semiz-ot; ala-baş, müdevver pancar sûretinde ve şalgam sîretinde bir nesnedir; pancar; havuç; marul; salata; pazı; dölek-kavunu, kış-kavunudur; kantar-topu, taşrası ve içi yeşil; vodine, hayli uzunca ve iri olur; selim-devleği; şeftâli-kavunu, beyaz-olup, derûnu yeşil olur. Karpuzun bir kantar, ya^cni kırk dört okkaya kadar vezn olunduğu[nu] nakibü'l-hâcc İsmâ'il Efendi ihbâr etmişdir. Yirmi okka karpuz, dâimâ yirmi okka bu gelür. Gayet iri karpuz, dört karyeye menûtdur. Pancar ve ala-baş iki okkaya kadar olur (43/b).

VEYTBOL. Mukaddemâ hân mahalli olup, ancak bir hândan ibâret olduğundan, Hân dahi tesmiyye ederler. Nısf saatden akall mahallde bir köprü var. Asıl Veyt, bunun ismi imiş. Sonra bu karye zuhûran ki nakl olunmuş. Veyt'den Cum'a günü, fi 25 Muharrem sene 57, saat on birde hürûc edüp, bir saat sonra, gurûb-ı şemsle, bu karyede, Kımraş Mehmed Ağa ki, tüccâr-ı hayriyyeden ve Hüseyin Paşa hazretlerinin şerikidir, ânın çiftliğine nüzûl olunup, Sebt gecesi beytütet olundu. Sebt günü saat altıda kıyâm olundu (44/a).

TOPOLOFÇA. Polemye kazâsında bir karyedir. Lom nehri, kurbünden mürûr eder (45/a).

BERKOFÇA. Müstakill bir kazâdır. Doksan altı aded karyeden ibâret ise de, mahalle ismiyle, bâ^czı sagîr karyeler hudûsuyla, dahi ziyâde olmuştur. Sofya ve Şehir-köyü ve Belgradcık ve Polemye ve İvraca ve Rahova kazâları beyninde ve cümlesine hem-hudûddur. Şark tarafı düz çayırılık ve garb tarafı meşhûr balkandır ve kasaba, balkanın zeylinde, etrâfi sagîr dağlar ile muhat bir sehl mahalldedir. Balkandan güzer için mahsûs caddedir ve menzili vardır. Derûnu kurbünde Kilisura karyesi vardır. Güzer olundukda, Sofya kazâsından Nihçe karyesi toprağına vüsûl olunur ve Berkofça'da gider iken caddeler Nihçe'nin sağında kalur ve bundan aşağı, şark tarafında, Somuncu-balkanı güzer-gâhı vardır ve andan aşağı Şıpka-derbendi vardır.

Altı câmi'i ve tahta minâreli bir mescidi vardır ve diğerk tahta minâreli ve üzeri kerpiç sıvalı taş şeklinde, bir câmi'i dahi vardır. Şimâl tarafında bir tepe var, Hisarlık-bayırı tesmiyye olunur. Üzerinde kadîm bir palanka olup, harab olup, bir iki ta'mir olunmuş ise de, elhâletü-hâzihi, kadîm divarlarından âsâr-ı bakıyye vardır ve yirmi kadar topu olup, Vidin'e emr ile alınmış. Şimdi konakda üç topu vardır.

Debbağ-hâne Câmî'î, mahallesi dahi debbağ-hânedir. Evrenos Câmî'î, mahallesi dahi bu isimledir. Çavuş Câmî'î, mahallesi bu isimledir. Hammâm Câmî'î, harâb olup, yeniden, Yusuf Paşa kethüdâsı Cerciş Bey binâ etmiş, kendüsü kasabadandır, minâresi kadîmdir, mahallesi bu isimledir, tahtânîde beş oda ve bir ders-hâneli medrese dahi Yusuf binâ etmiştir. Câmî'î Kebîr, harâb olup, Yusuf Paşa yeniden binâ etmiş, minâresi kadîmdir, Kuzulu Mahallesi'ndedir. Hacı Mehmed Mahallesi Câmî'î, Nedim Mahmud Bey binâ etmiş, harâb olmağın, sonra minber dahi vaz' etmiş, aslı mescid imiş. Çarşu Câmî'î, mahallesi olmayup, kendüsü yine Debbağ-hâne Mahallesi'ndedir. Mescid, tahta minâresi vardır, bu dahi Kuzulu Mahallesi'ndedir. İki tek hammâmı vardır. Bir saati vardır, ahâli-den Voyvoda Musa Ağa binâ etmiş.

Bu kazânın dört aded balkan karyelerinde, nefis keçe ve seccâde nesc olunur. Çiporofoça, kebîrdir, çorab bunda nesc olunur. Glavanofoça, bu dahi kebîredir. Cilezne, ziyâde nesc olunur.

Lom tarafında, bir saat mahalde Berziye nehri vardır. Üzerinde tahta köprü var. Sonra bu nehr Avgus nehrine munzamm olurmuş. Ticâretleri, hayvan cem' edüp, tüccâra ve panayırlarda bey' etmek ve tuzculuk ve bir kaç debbağ ve dikici vardır. Ancak dört karyesinde ehl-i İslâm vardır. Cümlesinde yine reâyâ var. Hacı Mahallesi, tahmînen hâne: 100 aded. Kurbünde Cum'a Mahallesi, hâne: 20 aded. Kurbünde Melikli Mahallesi, hâne: 3 aded. Kaliman Mahallesi, hane: 1.

Hisarlık-bayırı'ndan balkana varınca, bir bayır dahi vardır. Zarhatlar-bayırı tesmiyye olunur. Kesret miyâhı vardır. Ekser mahallinde, akar-sular ve müteaddid çamlar vardır. A'lâ suları, Kestânelik Suyu'dur, garb tarafında, hâric-i belde sülüs saat mesâfededir. Bundan sonra, Âşıklar Çeşmesi'dir, beldenin şarkisinde, yine hâric-i kasabada. Beldenin hâricinde, garb tarafında, bir çar-yek mahallden bed' ile, balkana doğru, küllî kestânelik vardır. Şahbaz Suyu, kasaba derûnunda, Kuzulu Mahallesi'nde vasatca bir sudur.

Ve diğér nehr, Butonya vardır ki, Berkofça kazâsında, Purtitofça karyesi altında Avgus nehrine munsabb olur. Avgus nehri, Çiporofoça Balkanı'ndan neb' edüp, giderek, diğér nehirler inzimâmıyla büyür ve Avgus nehri, Berkofça'nın şark tarafında, iki saat ba'idden güzer eder. Kotlofoça, berkofça kazâsından, kasaba şeklinde bir karyedir. Ehl-i İslâmına Lom tarafından hükm olunup, vergüsü ve öşrü ve reâyâsının zabtı, Berkofça'ya râci'dir. Bunda piriñç zer' olunur ve havası gayet sakildir.

Vekil-i muhassıl, İhtimanlı Ahmed Ağa, Abdurrahman Bey merhûmun kethüdâsı imiş, 1.000 guruş. Nâibü's-şer^c, Mustafa Efendi, beledi müderris, 1.000 guruş. A^czâdan, Koşanalı Halil Ağa, zümre-i sipâhîden, 250 guruş. Zabtiyye yüzbaşısı, Vidinli Hüseyin Ağa, 600 guruş. Çorbacı, İlinov Sabağ, 600 guruş (47/a).

Berkofça; Sofya Derbend Caddesi'ne 16 saat, Şarköyü'ne [Şehir-köyü'ne] 14 saat, Belgradcık'a 16 saat, Akçar'a 4 saat, Vidin'e 14 saat, Lom'a 12 saat, Cebre'ye 18 saat, Rahova'ya 18 saat ve İvraca'ya 8 saat mesâfededir. Akçar da, Vidin'e 10 saat mesâfededir (47/b)²⁰⁷.

ŞEHİRKÖYÜ. Müstakillen kazâdır. Sofya muhassıllığına mülhakdır. Sofya'ya on altı saat ve Niş'e on iki ve Berkofça'ya on altı saatdir ve kenar tarafında, varoşla ehl-i İslâm mahallâtı beyninden Tisava nehri mürûr eder. Derûn-ı kasaba müteaddid çeşmeler var ise de, yine a^cla suları Tisava'dır.

Beş mahalle ve beş câmi'i vardır. Fatih Sultan Mehmed Câmi'i, mahallesi Hünkâr Mahallesi, ittisâlinde, on bir oda ve bir ders-haneli medrese vardır, Şehir-köyü voyvodası Emin Ağa, sene 1230 hudûdlarında binâ etmiş, elli cild mikdârı dahi kütüb vakf etmiştir. Halil Bey Câmi'i, mahallesi, kezâlik. Asıl Bey Câmi'i, kezâlik, mahallesi. Tahtalı-baba Câmi'i, mahallesi, Şeyh Mahallesi. Kadı Câmi'i, mahallesi, Kadı, Câmi'i, mahallesi yokdur. Bir saati vardır. Kenârında, Niş tarafında, hârîçde, bir harab palankası var, beş aded, harab ve ma'mûr topu var. Kal'a vustunda, kârgir bir cebe-hânesi vardır. Neferâtı yokdur. Bir bölük-başı ta'yin olunup muhâfaza eder.

Kilesi, yüz kıyyedir. Kıbil nâm, nir kile dahi vardır, iki yüz kıyyedir. Varoşunda, a^cla orta kilimleri ve seccâdeler nesc olunur ve meşhûrdur. Reâyâ nisvânı nesc ederler. Kumaşı ve nakışı nev'ima Berkofça'dan eyüce ise de, Berkofça'nın renkleri bundan revnaklıdır. Bir nev' a^cla erik hâsil olup, kurudup, hoşablık için bey^c ederler. Zamânı bir müddet mürûrundan sonra, kıyyesini üç guruşa kadar bey^c eder. Rengi açırak ve çekirdekli ve mayhoş ve cildi gayet rakîk, kimi kesir ve leyyin, Serfice eriği lezzetinde bir lâtif erikdir. Bağları kesret üzere olduğundan, reâyâ, eksireye hamr i^c-mâl ederler. Ekser kurâsı, mevsim-i şitâda ikişer üçer kulûbe ile etrâfa, bahâ yemini it'am için teferrük edüp, mevsim-i sayfda, karyelerine tecemmü^c ederler. Şitâda, dağ aralarında ve dere içlerinde ikamet ederler (48/a).

²⁰⁷ 17 numaralı klişe.

AKPALANKA. Musa Paşa Palankası dahi derler. Belgrad Caddesi üzere, Mokra balkanı zeylinde, Korilov-bayırı tahtunda, Şehir-köyü'ne dört saat ve Niş'e sekiz saat mesâfede, Şehir-köyü'ne mülhak, muhtasarca çarşu ve pazarlı kasaba ve karyedir. Meşhûr olan Şehir-köyü'ne dört ise de, beş gelür ve Niş'e sekiz ise de, altundan ziyâde gelmez. Ancak otuz ehl-i İslâm hânesi var ve cümlesi palanka içindedir ve varoşunda on beş reayâ hânesi vardır. Bir muhtasarca câmi'i vardır ve mektebi var. Bir vakt, ham-mâm dahi var imiş, harâb olmuş ve eskiden, kefere zamanından, metîn kal'ası olduğunu ve hâlâ zîr-i zemînden, temellerinden, gayet kebîr sengler çıkarub, hânelerinde isti'mâl etdiklerini, ahâli rivâyet etdiler ve Tisava nehri bu karyenin garb tarafından mürûr eder, Niş'e vâsıl olur. Kible tarafında Korilo-bayırı tahtundan, karyenin on dakika mikdârı kurbünden, bir kaya altundan, bir mâ-i azîm neb' edüp, beş taş değirmen çevirüp, bir bu mikdârı dahi hârice cereyân eder ve bu nehrin ismi İzvor nehridir. On seneden mukaddemce, gece saat bir buçukda, top gibi bir sadâ gelüp ve berk şeklinde bir nûr peydâ olup, bir azîm hareket-i arz olup, kal'a etrâfi ve küllî mahallât münhedim olmuş ve İzvor nehri kırk dokuz saat külliyyen münka' olup, mahalli huşk olmuş, sonra tepe bir top gibi atulup, evvelki gibi cereyâna başlamış. Mukaddemce bir kimesne, ehl-i karyeden, küllî akça sarfiyla, bir değirmen binâ etmiş imiş. Bu hâli gördükde, emvâlinin abesen telef olduğuna, kemâl tekeddürüyle, üç beş gün zarfında vefât etmiş ve bu hareket-i arz, Niş'de ve sâir mahallâtta dahi küllî hasâr etmiş (49/a).

NİŞ. Belde-i meşhûredir. Kal'ası vâir ise de harâb olmuş ve müstakillen kürsi-i muhassılık i'tibâr olunmuşdur. Bir tarafı Sırb ve bir tarafı Arnavudluk hudûdudur ve kurbünden Tisava nehri mürûr eder. Kal'asını yedi yüz yetmiş yedide Sultan Murad-ı Gazi feth etmişdir. Fî 8 safer sene 57, Saferü'l-hayrın sekizinci günü ba'de'l-asr saat on birde.

Derûn-ı kal'ada ve handek etrâfında, cümle ehl-i İslâmdır. Reâyâ mahallâtı handekden ayırır.

Niş, Büyük Morava suyuna karîb, vâfir metîn bir kal'adır. 1100 senesinde Nemçe küffârî ânı almış idi. Tahmînen 1101 senesinde yine Osmanlı gelüp, almışdır. 1149 senesinde yine Nemçe müstevlî olup, zabt etdikden sonra, beş ay mürûrunda, yine Osmanlı gelüp geri almışdır.

Hünkâr Câmi'i, sakafı kurşun puşîdeli, ahşabdır, mahallesi var. Edirne Bâli Câmi'i, kubbesi kurşun puşîdeli, mahallesi vardır, kurbünde medrese var. Burmalı Câmi'i, ahşab sakafı, mahallesi yokdur, bunlar

kal'â içindedir. Tekye Câmî'i, Hamza Bey binâ etmiştir ve kendüsi dahi, civârında, metîn kubbeli türbe derûnunda medfûndur, kurbünde Kadîrî Tekyesi vardır, mahallesi yokdur, bu dahi kal'âda. Osman Paşa Cami'i, ahşabdır, Taşköprü Mahallesi'nde, bundan sonra, ve bu hâricde. Defterdâr Câmî'i, ahşabdır, mahallesi var, kurbünde medrese var ve yine bu mahallede diğerk medrese, müftilere mahsûs. Rızâiyye Câmî'i, ahşabdır, mahallesi var, ekber câmî'dir. Racna Câmî'i, ahşabdır, mahallesi yokdur. Yeni Mahalle Câmî'i, mahallesi var. Yahya Paşa Câmî'i, ahşabdır, mahallesi vardır. Belgrad Mahallesi Câmî'i, Melik Paşa binâ etmiş, mahallesi vardır. Hacı Bekir Mahallesi Mescidi. Arnavud Pazarı'nda mescid. Defterdâr Mahallesi'nde mescid, Ürgüp Kapusu'nda. Taşköprü Mahallesi'nde mescid, Müftî Zukakı'nda. Kal'âda, şimdi, Kadîrî Tekyesi. Belgrad Mahallesi'nde, Tisava cihetinde, Sa'îdî Tekyesi. İslambol Kapusu'nda, Hacı Bekir Mahallesi'nde Kadîrî Tekyesi.

Fî 17 Safer sene 57, Cum'a. Ahşam, Fakov Arnavud Leskofçalı iskat edüp, kırk elli süvârî ile Niş'e geldi. Fî 19 Safer sene 57, Ahd. Niş'de, altı buçuk kıyyelik bir kuzu, yirmi dört guruşa iştirâ olundu ve evvelki ekl olunan budur. Fî 22 Safer sene 57, erba'an, meclîse gitdik. Vergi husûsu ve memleket mer'ası niza'ına ve otuz sekiz timar zabt olunup, on biri Belgrad muhâfazası deyu açıkda kaldığına dâir, sohbet olundu (50/a).

HASSALI. Sofya kurâsından ve kasabaya altı saat mesâfedir. İçinde otuz mikdârî reâyâ hânesi ve yirmi mikdârî ehl-i İslâm. Yarıcısı yine reâyâ ve dört aded çiftlik ve yirmi ehl-i İslâm kulübesi vardır. Ehl-i İslâm Sofya'da, mevsim-i sayfa gelüp, üç dört mâh ikametle, zehâir-i şitâiyyesini tesviyye ile yine Sofya'ya avdet ederler ve iki hâne vardır ve içinden bir su geçer. Üzerinde müteaddid değirmenler vardır. Etrâfı, cümle, münbit mahallerdir. Vüs'atli iki bayır arasındadır. Sofya'ya gelür iken, sağdaki Makile bayırındır ve soldaki Salovecde bayırındır. Haremeyn-i muhteremyen haslarından Hacı Karaman mukataası tesmiyye olunan sekiz karyenin biridir. Üç kazâ ki, biri Sofya ve biri Şehir-köyü ve biri Preznik. Bunların hudûdları, tecemmü' olduğu Üç-kulaklar ta'bir olunan mahalden bu karyeye, bir buçuk saatdir. Akar, iki çeşmesi ve bir câmî'i vardır, tahta minâreli ve Belgrad Caddesi üzerindedir. Nehri, Preznik kazâsından gelüp, Avdomirofca tesmiyye olunur. Avdomirofca dahi, Preznik kurâsından bir karyedir (52/a).

SOFYA. Fî Rebiülevvel sene 57, -. 21 Rebiülevvel, Penç-şenbih, Sofya'da mukîm Kalkan-delenli vezir Salih Paşa, teşrîf-i hâne-i fukarâ etdi. Fî

20 Rebiülevvel Çihâr-şenbih, Âsitâne'ye, devlet tatarıyla mektûblarımız irsâl olundu. Fî 22 Rebiülevvel, Cum'a, bir saat bir çar-yek mahallde, Bali Efendi karyesine varılıp, cum'a ânda edâ olundu ve türbesi ziyâret ve kıraat olunup, ânda ikamet, araba tanzim olundu ve ahşam üstü gelindi. Fî 26 Rebiülevvel, Salı, Kerman karyesi kurbünde Osman Bey'in temür ma'deni olan çiftliğine varılıp, bir gece beytütet olundu ve temür usûlü temâşâ olundu. Gayet müferrih, bülbüllü mahall, hazz olundu. Çihar-şenbih gelindi. 27 Rebiülevvel, Çihâr-şebih, Niğbolu'dan, muhassıldan mektûb getürdü. Zabtiyye, evvelki zabtiyye gaib olundu zann etmiş. Fî 29 Rebiülevvel sene 57, Cum'a, Seyfullah Efendi Câmi'i'nde, ba'dehü hâricde türbesi ziyâret olundu ve beş yüz gurus, ta'mirîçün muhassıl beye verildi ve câmi' ittisâlinde kütüb-hânesi temâşâ olundu ve bu gün Ya'kub Paşa'dan cevâb olarak ve bizim tedkikimizi işâret siyâkında mektûb geldi.

Bir tarafı Hatman, Pazarcık, Petriç karyesinden, İzladi, İvraca, Berkofca, Şehir-köyü, Preznik, Radomir, Samakov.

Seyfullah Efendi Câmi'i'nde bir kütüb-hâne vardır. Bu kitabların nefisleri, Sofu Mehmed Paşa'nındır (53/a).

Nâ-mevcûd: Kiras [kiraz]; kayısı; havuç; kestâne; badem; üvez; incir; nar; taştası sürh bal-kabağı; enginar, hasıl olmuş ise de müstemirr olmamış; şalgam, zer' etmiyorlar.

Mevcûd: Maline, galiba böğürtlendir; govline, ala-başdır, üç kıyye kadar dânesi olur; pide-kabağı; pancar, gayet kebîr olur; a'la çilek, ba'zı bağçelerde zuhûr etmiş; sunter.

Sofya; Samakov'a 9 saat, Dubnitça'ya 12 saat, Köstendil'e 14 saat, Manastır Caddesi üzerinden Radomir'e 7 saat, Preznik'e 6 saat, Halkalı'ya 6 saat, Sarı-pirot'a 10 saat, Şehir-köyü'ne 14 saat, Berkofça'ya 16 saat, İvraca'ya 16 saat, Etrepoli'ye 12 saat, İzlâdi'ye 12 saat, İhtiman'a 12 saat mesâfededir. Ayrıca, Samakov; Dubnitca'ya 12 saat, Dubnitca, Köstendil'e 6 saat, Köstendil, Radomir'e 7 saat, Preznik, Şehir-köyü'ne 12 saat, Şehir-köyü, Berkofça'ya 12 saat mesâfededir²⁰⁸.

Vladikası Meletiyoz, Yeni-şehir'den ma'zûlen gelmiş. Sofya ve Berkofca ve Preznik, bu üç kazâ bunun hükmündedir (53/b).

İHTİMAN. Müstakill bir kazâ-yı sagîredir. Samakov muhassıllığına mülhakdır. Sofya'dan on iki saat ve kezâlik Tatarpazarcığı'na on iki saat-dir.

²⁰⁸ 18 numaralı klişe.

Kasaba ve kurâsı cümlesi, Mihal Bey-zâde Mahmud Bey vakfıdır. Evlâd-ı meşrûtasıdır. Kenîsadan tebdil olunmuş, bu vakıfdan bir câmi'i var ve bir hammâmı vardır, tekdir ve bir imâreti vardır ve diğer vakıfdan bir mescid vardır. Mestci-zâde Mustafa Ağa binâ etmiş, sene 1220. Köprülü-zâde kethüdâsı vakfı. Kasabada üç çeşme ve hammâma su gelür ve mütevellî İbrahim Bey'in bir çeşmesi vardır. Kurbünden bir dere mürûr eder. Ekseriyâ sayfa münkat' olurmuş. Mukaddemâ on dört karye olup, Kara Feyzî Vak'asında dördü muhterik olmuş, şimdi on karye kalmış. İzlâdi, Pazarcık ve Samakov ve Sofya bu dört kazânın beyninde ve hem-hududdur.

İhtiman, Kapucuk'a 1,5 saat, Köstence'ye 3,5 saat, Bânâ'ya 2,5 saat, Samakov'a 6 saat, Çamurlu'ya 3 saat, Vakarel'e 1,5 saat, Palanka'ya 5 saat, Yeniköy'e 6 saat, Pazarcık'a 12 saat mesâfededir. Samakov, Bana'ya 5 saat, Yeniköy'e 6 saat, Pazarcık'a 12 saat mesâfededir. Samakov, Bana'ya 4 saat, Çamurlu'ya 3 saatdir (54/a)²⁰⁹.

ORMANLI. Sofya kurâsındandır.

YELLİKÖY. Pazarcık kurâsındandır. Hânesi 280 aded. Cümlesi reâyâdır. Kasabaya altı saatdir. Bir bayır zeylindedir. Fevkinde Yaylacık balkanı vardır. Altı aded çeşmesi var ve diğer kaynaklar dahi vardır. Eski ismi, Hasırcı-karyesi'dir. Bulgarlar, Vetren-karye derler. Bundan Palankaya bir saatdir. Bu, Pazarcık dâhilinde kuleye bir saatdir. Bu dahi Pazarcık'ındır ve bundan bir saat dahi yukarı, Pazarcık'ındır. Bunda, Samakov ile hem-hududdur. Kuleden bir saat yukarı Pazarcık'ın olup, bu mahalden bir saat dahi gidüp, Kapucuk-derbendi gelür. Bu bir saat mahall ve derbend, Samakov'undur (55/a).

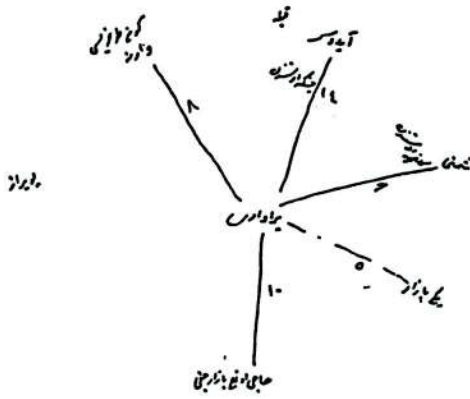
²⁰⁹ 19 numaralı klişe.

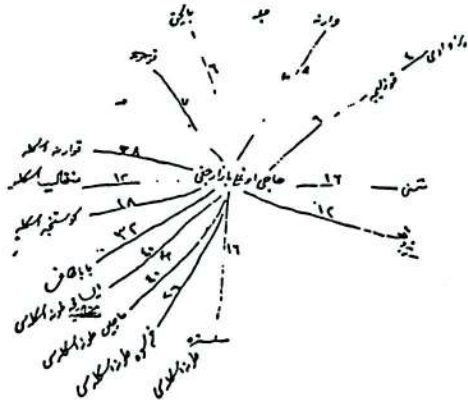

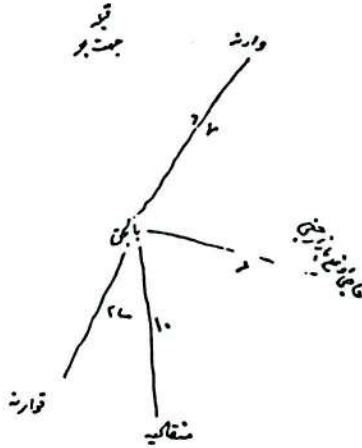
۱ — Varna-Köstence Sahili

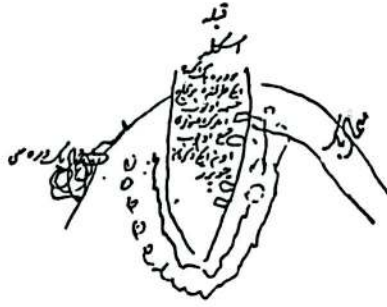
۲ — Prevadi

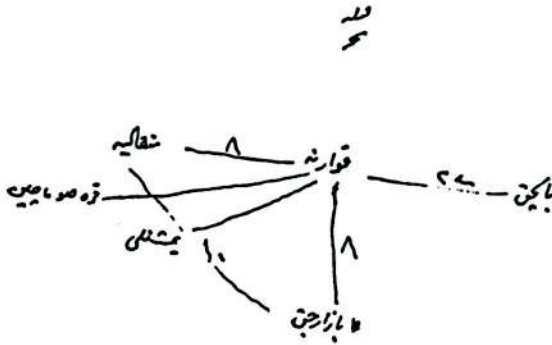
3 — Hacıoğlupazarlığı

4 — Balçık.

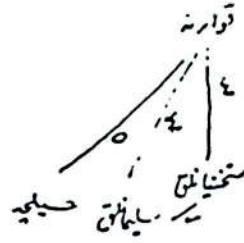
5 — Balçık İskelesi

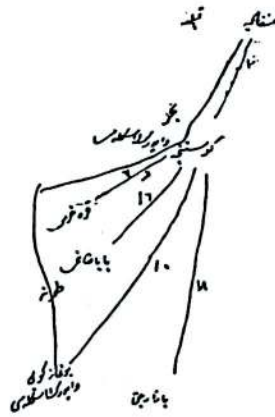
6 — Kovarna

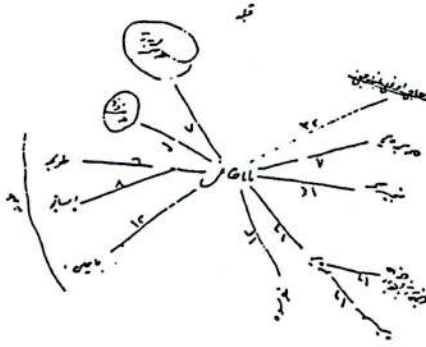
نو

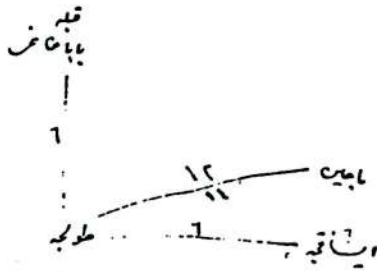
7 — Kovarna

8 — Kostence Iskelesi

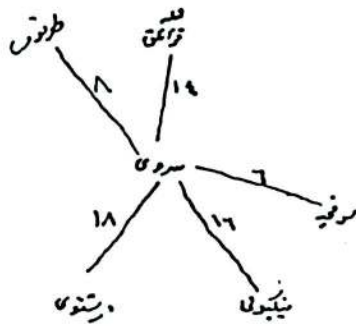
9 - Babadağı

10 - Tulca

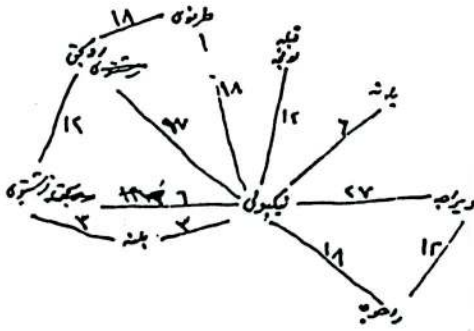

11 — Silistre

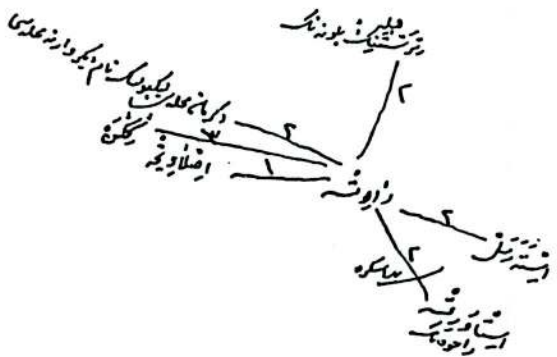

12 — Servi

13 — Niğbolu

14 — Ravista

